

Opinnäytetyö (AMK)

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

2010

Reijo Kumpulainen

SALMINIITUN KYLÄÄ KEHITTÄMÄSSÄ

Hoito- ja käyttösuunnitelma

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kestävä kehitys

24.11.2010 | 101 + 3 liitesivua

Ohjaajat: Jari Hietaranta, Sirpa Halonen

Reijo Kumpulainen

SALMINIITUN KYLÄÄ KEHITTÄMÄSSÄ: HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen Kustavissa sijaitsevalle Salminiiitun kylälle. Työn tilaajana oli Salminiiitun vesi- ja palveluosuuskunta, ja se kuuluu laajempaan kehittämishankkeeseen, jonka avulla kylän elinkelpoisuutta pyritään vahvistamaan asukaslähtöisesti ja suunnitelmallisesti. Kehittämishankkeen osaprojekteista koostetaan kylän maankäyttöä ohjaava yleissuunnitelma eli kyläkaava. Jatkossa kyläkaavaa voidaan käyttää apuna mahdollisen osayleiskaavan laatimisessa.

Suunnittelualue on 68 hehtaarin kokoinen ja valittu lähinnä luonto- ja kulttuuriarvojensa sekä maisemallisten ominaispiirteidensä perusteella. Suunnittelualueella sijaitsee pieni luonnon-suojelualue, johon kuuluu luontoarvoiltaan merkittävä, mutta metsittymään päässyt pähkinäpensaslehto. Lisäksi suunnittelualueeseen kuuluu kunnostusta tarvitseva Salmitunlahti sekä kaksi perinnemaiseman palauttamiseen soveltuvaa luonnonniittyä.

Hoito- ja käyttösuunnitelman avulla suunnittelualueen hoito ja käyttö pyrittiin järjestämään kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti. Suunnitelman laatimisen peruslähtökohtia olivat alueen suojelutavoitteiden ja käyttötarpeiden huomioon ottaminen sekä paikallisten asukkaiden osallistaminen. Suunnitelman aineisto koostui pääosin kyläkokouksessa ja maastokäynneillä kerätystä tiedosta sekä kehittämishankkeen aiempien osaprojektien selvityksistä.

Suunnitelmassa hyödynnettiin Metsähallituksen tekemiä ohjeellisia suosituksia hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisesta. Aluksi kartoitettiin suunnittelualueen luonnon ja maiseman ominaispiirteet sekä toteutuneet käyttötavat. Tämän jälkeen esitettiin suunnitelman tavoitteet, tehtävät ja toimenpiteet. Erilliset toimenpidesuunnitelmat laadittiin pähkinäpensaslehdon hoitoa, Salmitunlahden kunnostusta, kävelyreittien perustamista ja luonnonlaidunten perustamista varten. Lopuksi käytiin läpi suunnitelman valvontaa, resursointia ja aikataulua sekä vaikutuksia.

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa arvioitiin kehittämistehtävässä onnistumista siltä osin, kun se oli mahdollista ennen suunnitelman käytäntöön soveltamista. Suunnitteluprosessin perusteella hoito- ja käyttösuunnitelmaa voidaan pitää yleisesti ottaen onnistuneena. Kokemusten perusteella se soveltui myös käyttötarkoitukseensa.

ASIASANAT: hoito- ja käyttösuunnitelma, kyläsuunnittelu, osallistava suunnittelu, kestävä kehitys

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sustainable Development

24.11.2010 | 101 + 3 appendix pages

Instructors: Jari Hietaranta, Sirpa Halonen

Reijo Kumpulainen

DEVELOPING VILLAGE OF SALMINIITTU: A MANAGEMENT PLAN

The focus of this study was to compose a management plan to the village of Salminiittu, Kustavi. The work was subscribed by a local village society (Salminiitun vesi- ja palvelu-osuuskunta) as a subproject of a village plan dealing with the land use in that area. In the future, compilation of various subproject could be utilized in the process of country planning.

The planning area of 68 hectares was selected mainly based on environmental and cultural grounds. A part of this area is a valuable hazelnut grove overshadowed by trees. Another important spot for planning is the bay of Salmitunlahti. There are also two natural pastures in the planning area suitable for restoration.

The implementation of the management plan was based on sustainable development. The principles of planning were protection of nature and cultural values, use of area, and participation at the local level. Empirical data was gathered mainly in a village meeting, field excursions, and by exploiting reports of preceding subprojects.

When executing the management plan, directive instructions of Metsähallitus were applied. To begin with, characteristics of nature and landscape were described, as well as the former use of the planning area. After this, goals, tasks, and operations of the plan were introduced. Separate plans were carried out for the hazelnut grove, restoration of the bay of Salmitunlahti, and setting up walking routes and natural pastures. Finally, monitoring, resource allocation, schedule, and the effects of the plan were examined.

The success of the management plan was assessed and based on the accomplishment of the planning process, one could say that the management plan was successful. Furthermore, the management plan seemed to be working out for the specific purpose it was used.

KEYWORDS: management plan, village planning, participatory planning, sustainable development

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja perustelut	7
1.2 Tutkimusongelman rajaus	8
1.3 Opinnäytetyön rakenne	9
2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA	10
2.1 Kylätoiminnan taustaa	10
2.2 Kyläsuunnittelu ja kyläsuunnitelma	12
2.3 Maankäytön suunnittelu kylissä	14
2.4 Perinnemaisemien hoito	17
2.5 Hoito- ja käyttösuunnitelma	20
2.5.1 Lainsäädännölliset lähtökohdat	23
2.5.2 Sisältö	24
2.6 Osallistava suunnittelu	27
2.7 Yhteenveto	29
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	31
3.1 Osallistavan suunnittelun menetelmiä	32
3.2 Opinnäytetyössä käytetyt aineistonkeruun menetelmät	33
4 KUSTAVI JA SALMINIITTU	35
4.1 Perustietoa Kustavin kunnasta	35
4.2 Salminiitun kylä	37
4.3 Salminiitun kylän kehittämishanke	41
5 HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMAN TOTEUTUS	42
5.1 Suunnitteluprosessin kuvaus	42
5.2 Suunnittelualan rajaus, luonto ja tähänastinen käyttö	43
5.2.1 Geologia ja geomorfologia	45
5.2.2 Vesistöt	46
5.2.3 Luontotyypit ja lajisto	47
5.2.4 Tähänastinen käyttö	49
5.3 Hoidon ja käytön järjestäminen	51
5.3.1 Hoidon ja käytön tavoitteet	52
5.3.2 Luonnon suojelu ja hoito	53
5.3.3 Kulttuuriarvojen suojelu	55
5.3.4 Luonnon käyttö	56
5.3.5 Muut tehtävät	58

5.4 Toimenpidesuunnitelmat	59
5.4.1 Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteet	59
5.4.2 Salmitunlahden ja yhteysväylän kunnostustoimenpiteet	62
5.4.3 Toimenpide-ehdotukset Vuorisalonojassa ja Salmitunojassa	65
5.4.4 Hooperinvuoren kävelypolun perustaminen	67
5.4.5 Ulkoilureitin perustaminen	70
5.4.6 Luonnonlaidunten perustaminen	73
5.4.7 Muut toimenpiteet	77
5.5 Hallinnolliset tehtävät	79
5.6 Vaikutusten arviointi	84
5.6.1 Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteiden vaikutuksia	84
5.6.2 Salmitunlahden kunnostuksen vaikutuksia	86
5.6.3 Muiden toimenpiteiden vaikutuksia	88
5.7 Yhteenveto	90
6 ONNISTUMINEN KEHITTÄMISTEHTÄVÄSSÄ	91
6.1 Suunnitteluprosessin arviointi	92
6.2 Hoito- ja käyttösuunnitelman soveltuvuus käyttötarkoitukseensa	95

LÄHTEET **98**

LIITTEET

Liite 1. Hoito- ja käyttösuunnitelman sisältö

Liite 2. Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteiden kustannukset metsurityönä

Liite 3. Laidunnuksen keskimääräisiä materiaalikustannuksia, alv. 0 %

KUVAT

Kuva 1. Entisaikojen valoisaa ja avaraa perinnemaisemaa Salminiitun Pohjolassa	15
Kuva 2. Kustavin kuntaa pääsaarineen	36
Kuva 3. Ilmakuva Salminiitun kylästä	38
Kuva 4. Salmitun päärakennus keskikesän maisemassa	39
Kuvat 5-6. Vuorisalon pihapiiri ennen ja nyt	40
Kuva 7. Suunnittelualueen rajaus punaisella katkoviivalla merkittynä	44
Kuva 8. Komea kesäinen näkymä Hooperinvuoren laelta Salmitunlahdelle	45
Kuva 9. Salmitunlahden kaakkoiskulmaa	47
Kuva 10. Pähkinäpensaslehdon itärinnettä Salmenrannantien varressa	48
Kuva 11. Osa Salmitun tilan lohkomista esittävästä kartasta vuodelta 1917	50

Kuvat 12-13. Kuvapari Hooperinvuoren jyrkänteestä ennen ja nyt	51
Kuva 14. Hooperinvuoren sammalpeitteistä kallioterassia	54
Kuva 15. Pähkinäpensaslehdon etelärinnettä tilustien yläpuolella	54
Kuva 16. Salmenrannan niittyaluetta itään päin	55
Kuva 17. Rantalanpuhdin eteläpuolella sijaitsevaa Koivulan hakamaata	56
Kuva 18. Villiintynyttä pihapiiriä lähellä luonnonsuojelun alueen rajaa	58
Kuva 19. Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpidealueet kuvioittain numeroituina	60
Kuva 20. Salmitunlahdelle ehdotetut kunnostustoimenpiteet	63
Kuva 21. Järviruokoa niitettiin entisaikaan lehmän rehuksi	64
Kuva 22. Vuorisalonojaan suunniteltu kampaajasto ja laskeutusallas	66
Kuva 23. Salmitunojaan suunniteltu pohjapatojono (ruskeat poikkiviivat)	67
Kuva 24. Ehdotus Hooperinvuoren kävelypoluksi vihreällä katkoviivalla merkittynä	68
Kuva 25. Vanhaa tilustietä länteen päin	70
Kuva 26. Ehdotus ulkoilureitiksi ruskealla katkoviivalla merkittynä	72
Kuva 27. Muuransuonvuoren kaunista jäkäläpeitteistä karukkokangasta	73
Kuva 28. Suunnittelualueelle ehdotetut luonnonlaitumet vaaleanvihreällä merkittynä	75
Kuva 29. Näkymä Salmitun päärakennuksen pihamaalta	78
Kuva 30. Salmitunlahden eteläistä yhteysväylää rumpusillan kohdalta	78
Kuva 31. Yhteenvedo ehdotetuista toimenpiteistä vuosille 2010-2020	91

KUVIOT

Kuvio 1. Hoito- ja käyttösuunnitelman yleiset lähtökohdat tässä opinnäytetyössä	29
Kuvio 2. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen peruslähtökohdat	30

TAULUKOT

Taulukko 1. Toimenpide-ehdotuksia luonnonlaidunten perustamista varten	77
Taulukko 2. Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuksen seuranta suunnittelukaudelle 2010-2020, täydennettävä versio	81
Taulukko 3. Toimenpiteiden resursointi ja aikataulu suunnittelukaudelle 2010-2020, täydennettävä versio	82
Taulukko 4. Hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksia yleisemmin tarkasteltuna	85

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja perustelut

Opinnäytetyön tarkoituksena on hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen Kustavissa sijaitsevan Salminiitun kylän alueelle, johon kuuluu muun muassa luontoarvoiltaan merkittävä pähkinäpensaslehto. Työn tilaajana on Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunta, ja se on osa laajempaa kylän kehittämishanketta. Hoito- ja käyttösuunnitelmasta ja kehittämishankkeen muista osaprojekteista aiotaan koostaa kylän maankäyttöä ohjaava yleissuunnitelma eli kyläkaava, jota voidaan käyttää jatkossa mahdollisen osayleiskaavan laatimisen apuna.

Salminiitun kehittämishankkeen päätavoitteena on kylän elinkelpoisuuden kehittäminen alueen luonto- ja kulttuuriarvoja kunnioittaen. Suunnittelun näkökulmasta tämä tarkoittaa alueen suojelutavoitteiden ja kehittämistarpeiden samanaikaista huomioon ottamista, mihin hoito- ja käyttösuunnitelma tarjoaa hyvät lähtökohdat. Hoito- ja käyttösuunnitelma palvelee myös kestävän kehityksen tavoitteita. Ekologinen kestävyys tulee esille hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonnonympäristön ja maisema-arvojen suojelemisena. Kulttuurinen kestävyys tulee puolestaan esille perinnemaiseman suojelemisena ja sosiaalinen kestävyys virkistyskäytön edellytysten lisäämisellä ja kyläläisten osallistamisena. Hoidon ja käytön suunnittelulla voi olla myös myönteisiä taloudellisia vaikutuksia esimerkiksi kiinteistöjen arvonnousun muodossa.

Hoito- ja käyttösuunnitelmia laaditaan yleensä luonnonsuojelualueille ja muille suojelualueille kuten kansallispuistoihin ja Natura-alueille. Tässä tapauksessa suunnittelualue on pääasiassa yksityisomistuksessa olevaa maata, jolla ei ole suojelustatusta. Koska suunnittelualue poikkeaa tavanomaisesta, työtä voidaan perustella myös sillä, että sen avulla saadaan käyttökelpoista kokemusperäistä tietoa hoito- ja käyttösuunnitelman soveltuvuudesta kyseiseen tarkoitukseen.

1.2 Tutkimusongelman rajaus

Opinnäytetyö palvelee laajempaa kehittämishanketta, jonka tarkoituksena on asukaslähtöisen maankäyttösuunnitelman eli niin sanotun kyläkaavan laatiminen Salminiitun kylälle. Työn yleisenä tavoitteena on luoda kestäväan kehitykseen perustuvat edellytykset valitun suunnittelualueen hoidolle ja käytölle hoito- ja käyttösuunnitelman avulla. Varsinainen tutkimusongelma perustuu tähän kehittämistehtävään ja se voidaan jakaa tarkempiin tutkimuskysymyksiin seuraavasti:

1. Millainen suunnittelualueen luonto ja maisema on ja miten suunnittelu- aluetta on tähän asti käytetty?
2. Miten suunnittelualueen tuleva hoito ja käyttö järjestetään ja millaisia toimenpiteitä aiotaan tehdä?
3. Miten hallinnolliset toimet toteutetaan?
4. Millaisia vaikutuksia toteutuksella on?

Kaikki tutkimuskysymykset perustuvat hoito- ja käyttösuunnitelmille tyypillisiin tehtäviin. Ensimmäinen tutkimuskysymys toimii lähtökohtana muulle suunnittelulle ja sen avulla kartoitetaan suunnittelualueen luonnon ja maiseman ominaispiirteet sekä toteutuneet käyttötavat. Toisen tutkimuskysymyksen aiheena on luonnon käytön, hoidon ja suojelun sekä kulttuuriarvojen suojelun järjestäminen suunnittelualueella. Myös suunnittelua ohjaavien tavoitteiden asettaminen ja toimenpiteiden suunnittelu sisältyvät tähän tutkimuskysymykseen. Selkeiden ja realististen tavoitteiden avulla luodaan perusta toimenpiteiden toteuttamiselle ja suunnitelman onnistumiselle.

Kolmas tutkimuskysymys koskee osallistamisen järjestämistä, resursointia, aikataulutusta, valvontaa ja muita toteutusvaiheen onnistumisen kannalta tärkeitä toimenpiteitä. Osallistamisen perusajatuksena on se, että kyläläiset ja maanomistajat pääsevät vaikuttamaan hoito- ja käyttösuunnitelman sisältöön ja painotuksiin. Samalla pyritään varmistamaan suunnitteluprosessin demokraattisuus ja hyödyllisyys kylän kehittämisen näkökulmasta. Resursoinnin

ja aikataulun suunnittelulla pyritään varmistamaan toteutusvaiheessa vaadittavien työpanosten ja rahoituksen tarve ja toimenpiteiden toteutuminen ajallaan. Valvonnalla seurataan puolestaan tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä mahdollisten rakenteiden kuntoa ja turvallisuutta. Seurantatiedon avulla saadaan hyödyllistä tietoa suunnittelualueen hoidon ja käytön järjestämiseksi jatkossa. Neljännen tutkimuskysymyksen avulla arvioidaan niitä myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia, joita suunnitelman toteutuksesta on ympäristölle ja kestäväen kehityksen edistämislle. Perustavoitteena on, että suunnitelman kielteiset vaikutukset jäävät mahdollisimman vähäisiksi.

Mainittujen tutkimuskysymysten lisäksi opinnäytetyössä arvioidaan suunnittelu-prosessin onnistumista sekä hoito- ja käyttösuunnitelman soveltuvuutta maan-käytön ohjaamiseen suunnittelualueella. Varsinaisena tutkimusongelmana ja kehittämistehtävänä on kuitenkin hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen kuten työn tilaajakin edellyttää.

1.3 Opinnäytetyön rakenne

Salminiitun kehittämishanketta voidaan pitää esimerkkinä maankäytön kysymyksiin painottuvasta kyläsuunnittelusta. Kylätoiminnan, -suunnittelun ja -kaavoituksen keskeisiä lähtökohtia ja tavoitteita tarkastellaan opinnäytetyön toisessa luvussa, kuten myös hoito- ja käyttösuunnitelman perusteita. Lisäksi luvussa käsitellään lyhyesti perinnemaisemien hoidon ja osallistavan suunnittelun perusteita. Perinnemaisemaan ja sen hoitoon liittyvät kysymykset ovat tärkeitä sen vuoksi, että suunnittelualueelle on tarkoitus perustaa kaksi luonnonlaidunta. Osallistavan suunnittelun lähtökohtien esittely on puolestaan perusteltua siksi, että osallistaminen ja vuorovaikutteisuus on olennainen osa niin kyläsuunnittelua kuin hoito- ja käyttösuunnitelmien laadintaa. Toisen luvun lopuksi tehdään yhteenveto työn lähtökohdista.

Kolmas luku on varattu tutkimusmenetelmille. Luvussa esitellään sekä osallistavassa suunnittelussa käytettyjä osallistamismenetelmiä yleensä että

opinnäytetyössä käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä. Neljännessä luvussa ja johdantona seuraavaan lukuun luodaan yleiskatsaus Kustavin kuntaan sekä esitellään Salminiitun kylää ja sen kehittämishanketta. Opinnäytetyön tulokset eli hoito- ja käyttösuunnitelman toteutus ja sisältö käydään läpi viidennessä luvussa, jonka rakenne noudattaa soveltuvin osin hoito- ja käyttösuunnitelmille tyypillistä esitystapaa. Luvun aluksi esitellään suunnittelualueen rajaus ja suunnitteluprosessin kulku, minkä jälkeen käydään läpi hoito- ja käyttösuunnitelman varsinainen sisältö ja vastataan edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Luvun lopuksi esitetään yhteenveto suunnitelluista toimenpiteistä.

Opinnäytetyön viimeisessä eli kuudennessa luvussa käydään läpi kehittämissuunnitelman onnistumista. Luvussa 6.1 arvioidaan suunnitteluprosessia sekä suunnitteluvaiheen onnistumisen että suunnitelman toteutumisen näkökulmasta. Luvussa 6.2 arvioidaan puolestaan hoito- ja käyttösuunnitelman soveltuvuutta maankäytön ohjaamiseen valitulla suunnittelualueella. Arviot perustuvat suunnitteluprosessista saatuihin kokemuksiin ja tuntemuksiin, eikä tarkoituksena ole tässä yhteydessä ollut suunnitteluvälineen systemaattinen arviointi.

2 Opinnäytetyön tietoperusta

2.1 Kylätoiminnan taustaa

Asukkaiden omaehtoisen ja paikallisen kehittämistoiminnan eli kylätoiminnan avulla pyritään vahvistamaan asuinalueen elinkelpoisuutta, viihtyisyyttä ja kyläidentiteettiä suunnitelmallisesti. Kylätoiminta perustuu asukaslähtöiseen paikallisdemokratiaan ja käytännössä se voi tarkoittaa esimerkiksi kyläsuunnitelman laatimista. Pääsääntöisesti kylätoimintaa toteutetaan maaseudulla ja haja-asutusalueiden kylissä, mutta myös kirkonkylät, taajamakylät, omakotialueet ja kaupunkien asukasryhdykset voivat olla toiminnallisissa

mielessä kyliä ja kylätoiminnan kohteita. (Suomen kylätoiminta ry 2003; Linkoranta 2005, 4.)

Kylätoiminnalla on Suomessa pitkät perinteet, vaikka kylien yhteiskunnallinen asema onkin muuttunut merkittävästi vuosikymmenien saatossa. Kun julkinen valta keskitettiin valtiolle ja kunnille, kylistä tuli yhä enemmän hallinnollisen ohjauksen kohteita. Kuntien vahvistunut rooli hyvinvointivaltion paikallisessa rakentamisessa ja maatalouden merkityksen väheneminen suhteessa muuhun talouteen vähensivät omaehtoisen kylätoiminnan merkitystä. Maaseudun tyhjeneminen asukkaista ja palveluista on kuitenkin herättänyt ihmisiä toimimaan kyliensä hyväksi. Aktiivisempaan kylätoimintaan on kannustanut myös yhdyskuntasuunnittelun muuttuminen aiempaa vuorovaikutteisemmaksi. (Suomen kylätoiminta ry 2003.)

Nykyiseen muotoonsa kylätoiminta alkoi organisoitua 1970-luvulla, kun kylätutkimukseen osittain perustuva kylätoimintakampanja käynnisti toimintansa. Perustettiin kylätoimikuntia, joiden tehtävänä oli lisätä kyläympäristön viihtyisyyttä ja edustaa kylää kuntaan päin. Nopeimmin kylätoiminta aktivoitui syrjäisellä maaseudulla. Kylien välisen yhteistyön lisääntyessä 1980-luvulla perustettiin pitäjäneuvostoja ja ensimmäiset maakunnalliset kylien yhteenliittymät. Samalla käynnistyi yksittäisten kylätoimikuntien rekisteröityminen yhdistyksiksi. 1990-luvulla kylissä alettiin edunvalvonnan lisäksi kehittää myös omaa toimintaa, mihin mahdollisuuksia tarjosi hankerahoituksen lisääntyminen ja paikallisyhteisöjen oma-aloitteisuutta korostanut maaseutupolitiikka. Samaan aikaan kylätoiminnan maakunnallista järjestörakennetta vahvistettiin määrätietoisesti perustamalla uusia maakunnallisia kylien yhteenliittymiä. Kylätoimintaa ja muuta paikallista kehittämistoimintaa valtakunnallisesti edistävä Suomen Kylätoiminta ry perustettiin vuonna 1997. (Suomen kylätoiminta ry 2003.)

Tällä hetkellä kylätoimintaa harjoittavia yhdistyksiä ja kylätoimikuntia on noin 3900. Kylätoiminta on muuttunut suunnitelmalliseksi, pitkäjänteiseksi ja

koulutustakin vaativaksi työksi. Kyläyhdistykset harjoittavat myös yhä enemmän taloudellista toimintaa. Nykyisin kylätoimintaa toteutetaan pääasiassa alueohjelmien ja valtakunnallisen hankerahoituksen avulla. Kehittämisen pääpaino on ollut toiminnan kannalta välttämättömien rakenteiden vahvistamisessa, mutta vähitellen ollaan siirtymässä myös kylätoiminnan toiminnalliseen ja sisällölliseen kehittämiseen. (Suomen kylätoiminta ry 2003.) Viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota myös asukkaiden, kunnan viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden väliseen säännölliseen vuoropuheluun. Tällaista osallistumiseen ja suoraan vaikuttamiseen kannustavaa toimintaa voidaan toteuttaa kyläparlamenteissa tai muissa vastaavanlaisissa vapaaehtoisissa yhteistyöelimissä. (Nieminen 2010, 42-43.)

2.2 Kyläsuunnittelu ja kyläsuunnitelma

Kyläsuunnittelu on maaseudun kehittämistä kyläläisten yhteistyönä ja sen tavoitteeksi voidaan asettaa kyläsuunnitelma, kyläläisten yhdessä laatima tahdonilmaisu kylän kehittämisen päälinjoista. Kyläsuunnittelu voidaan jakaa toiminnalliseen suunnitteluun, maankäytön suunnitteluun ja taloudelliseen suunnitteluun. Toiminnallisen suunnittelun tavoitteena on palveluiden, kuten esimerkiksi liikenteen, päivähoidon tai vesi- ja jätehuollon kehittäminen. Maankäytön suunnittelun tavoitteeksi voidaan puolestaan asettaa osayleiskaavan, yleiskaavan tai asemakaavan laatiminen yhteistyössä kunnan kanssa. Taloudellisella suunnittelulla pyritään kehittämään kylän elinkeinoelämää esimerkiksi hanketoiminnan kautta ja hyödyntämään kylän resursseja kestäväällä tavalla. Laajimmillaan kyläsuunnittelu kattaa nämä kaikki suunnittelun tasot. (Kuisma & Peltonen 2002, 5.)

Kyläsuunnittelun tavoitteellisena ja systemaattisena ilmauksena voidaan pitää kyläsuunnitelmaa. Kyläsuunnitelma laaditaan aina tilannekohtaisesti sille asetettujen tavoitteiden ja resurssien pohjalta. Se voi rajoittua kylässä tapahtuvien toimintojen suunnitteluun, mutta kattaa myös erilaisten hankkeiden käynnistämisen ja maankäytön suunnittelun. Kyläsuunnitelman edellytyksenä on kyläläisten kehittämistahto, joka aktivoi kyläläisiä järjestäytymään.

Järjestäytymisen ärsykkeenä voi toimia esimerkiksi uhka kyläkaupan lopettamisesta tai koulun lakkauttamisesta. Järjestäytyminen on hyvä aloittaa aloituskokouksella, jonne voidaan kutsua myös ulkopuolisia asiantuntijoita. Aloituskokouksessa määritellään alustavasti kyläsuunnitelman tavoitteet, resurssit ja aikataulu. Tässä vaiheessa kannattaa myös valita kyläläisistä mahdollisimman edustava kehittämistyöryhmä, joka laatii ehdotuksen kylän kehittämisohjelmaksi. (Kuisma & Peltonen 2002, 20-25.)

Kyläsuunnittelun varsinaiset vaiheet voidaan jakaa kyläselvitykseen, kyläsuunnitelmaan ja toteuttamiseen. Kyläselvitys toimii koko suunnittelu-prosessin perustana, ja siinä käydään läpi kylän keskeisiä ominaispiirteitä kuten historiaa, luontoa ja maisemaa, väestöä, rakennettua ympäristöä ja yritystoimintaa. Hyvän kyläselvityksen avulla voidaan välittää selkeä ja kiinnostava kuva kylästä myös ulkopuolisille toimijoille kuten esimerkiksi hankerahoittajille. Kyläselvityksen jälkeen siirrytään tarkempaan tavoitteenasetteluun ja määritellään ne keskeiset ongelmat, joihin kyläsuunnitelmalla haetaan ratkaisua. Jo tavoitteenasetteluvaiheen aikana kannattaa selvittää, voidaanko kyläsuunnittelumenettelyä hyödyntää kaavoituksessa. (Kuisma & Peltonen 2002, 20; Leppänen 2002, 5-11.)

Kun tavoitteet ja erilaiset ratkaisuvaihtoehdot on selvitetty, voidaan aloittaa kyläsuunnitelman laatiminen. Hyvä kyläsuunnitelma sisältää kirjallisen selostuksen esitetyistä toimenpiteistä ja kartan niiden paikantamiseksi. Kirjalliseen selostukseen voidaan myös liittää hankelista sovitusta kehityshankkeista. Maisemanhoitoa ja rakennuspaikkoja kannattaa yleensä käsitellä kyläsuunnitelmassa omina kokonaisuuksinaan. Maisemanhoito-suunnitelma pitää sisällään muun muassa maisemaselvityksen, kyläkuvan teiltä koettuna sekä arvokkaat luontokohteet ja rakennukset. Siihen voidaan sisällyttää myös hanke-ehdotuksia maisemaan sijoitettavista rakenteista kuten luontopoluista, nuotiopaikoista ja lintutornista. Jos kyläsuunnitelmaa ja kaavaa laaditaan samanaikaisesti, kyläsuunnittelu on mahdollista kytkeä osaksi kaavoituksen osallistumisprosessia. (Kuisma & Peltonen 2002, 20-21, 36-37.)

Haastavinta kyläsuunnittelussa on toteutusvaiheeseen siirtyminen. Käytännössä kyläsuunnitelmaa toteutetaan erilaisilla ympäristö-, elinkeino- ja yhteisöhankeilla, talkootyönä ja yhdistystoimintana. Kylän yhteisen elinkeinopolitiikan avulla voidaan löytää tapoja, joilla tuetaan ja edistetään oman alueen yrittäjyyttä. Toteutusvaiheessa vuorovaikutus erilaisten yhteistyökumppaneiden ja erityisesti kunnan kanssa on hyvin tärkeää. (Kuisma & Peltonen 2002, 21.) Myös hyvä tilanneanalyysi kylän nykytilasta, selkeästi määritellyt yhteiset tavoitteet sekä näihin tavoitteisiin perustuvien toimenpiteiden seuranta ovat tärkeitä kyläsuunnitelman onnistumiselle. Toimenpiteiden kohteeksi kannattaa valita kaksi tai kolme painopistealuetta, joihin kylässä halutaan ja voidaan panostaa. Selvät painotukset voivat antaa myös etulyöntiaseman yhteistyöneuvotteluissa. (Leppänen 2002, 28-29.)

2.3 Maankäytön suunnittelu kylissä

Kyläympäristö on muotoutunut vuosisatojen saatossa lähinnä omaehtoisesti kyläläisten itse rakentamana ja suunnittelemana. Kyläkuvan ja kulttuurimaiseman kehittymiseen ovat vaikuttaneet maisemallisten ominaispiirteiden lisäksi seutukunnittain yhtenäinen kansanrakentamistaito ja kollektiivinen perinnetieto. Myös tuotanto ja varsinkin maa- ja metsätalous on vaikuttanut voimakkaasti kyläympäristön muotoutumiseen. (Lodenius 2006, 33-34.)

Kylämaisemasta ja maaseudun maankäytöstä puhuttaessa viitataan usein kulttuurimaisemaan, jolla tarkoitetaan ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntyntä kokonaisuutta. Kulttuurimaisemasta voidaan erottaa ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen vuorovaikutuksen tuloksena syntynyt maaseudun kulttuurimaisema ja lähes yksinomaan ihmisen toiminnan tuloksena syntynyt urbaani kaupunkimaisema. Maaseudun kulttuurimaiseman perusta on viljelymaisemassa ja se muodostaa aina alueellisen ja ajallisen kokonaisuuden. Kuten maisemalle yleensä, myös maaseudun kulttuurimaisemalle on tyyppillistä muutos, joka on ollut viimeisten vuosikymmenien aikana kiihtyvää. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2008.)

Maankäytön ja maaseudun kulttuurimaiseman muutosten myötä monimuotoiset maisematyypit ja perinnemaisemat ovat saaneet väistyä. Samalla maaseudun kulttuurimaisema on menettänyt tältä osin avoimuuttaan ja valoisuuttaan. Perinnemaisemat ovat perinteisten maankäyttötapojen synnyttämiä maisematyyppejä, jotka voidaan jakaa perinnebiotooppeihin ja rakennettuihin perinnemaisemiin. Perinnebiotoopeiksi luetaan erilaiset niityt, kedot, ahot, kaskimetsät, hakamaat, nummet ja metsälaitumet. Rakennetulla perinnemaisemalla tarkoitetaan puolestaan esimerkiksi historiallisia rakennuksia ja rakennelmia lähiympäristöineen sekä muinaisjäännöksiä. Suomessa perinnebiotoopit ovat kasvi- ja eläinlajistoltaan monimuotoisimpia luontotyyppieitä, joten niiden taantumista voidaan pitää luonnon monimuotoisuuden kannalta vakavana ongelmana. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2008; Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2010.) Yleisimpiä perinnemaisematyyppejä ovat tuoreet ja kosteat niityt sekä hakamaat. Eniten arvokkaiksi luokiteltavia hakamaita on pinta-alalla mitattuna Varsinais-Suomessa. (Vainio & Kekäläinen & Alanen & Pykälä 2001, 70.)

Kuva 1. Entisaikojen valoisa ja avara perinnemaisema Salminiitun Pohjolassa. Valokuva on otettu 1930- tai 1940-luvulla, tuulimylly ei ole säilynyt. (Valokuvan ottaja tuntematon)

Maankäytön ja rakentamisen tärkein lainsäädännöllinen ohjauskeino on maankäyttö- ja rakennuslaki. Lain tavoitteena on alueiden käytön ja rakentamisen järjestäminen luomalla edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistämällä ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä. Lisäksi tavoitteeksi asetetaan osallistumismahdollisuuden turvaaminen asioiden valmistelussa, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus ja avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132.) MRL:ssa edellytetään, että maata on rakennettava ja käytettävä suunnitelmallisesti. Kaupunkien ja asutuskeskittymien osalta tätä suunnitelmallisuutta toteutetaan oikeusvaikutteisilla kaavoilla. Kylien kaavallinen kehittäminen on sen sijaan jäänyt ranta-alueiden kaavoittamista lukuun ottamatta vähemmälle huomiolle, vaikka nykyinen MRL edellyttää suunnitelmallisuutta myös harvemmin asutuilla alueilla. (Lodenius 2006, 34-35.)

Asukaslähtöinen maankäytön suunnittelu voi olla tärkeä osa kyläsuunnittelua. Voidaan puhua myös kyläkaavasta, jonka laatimiseen maankäyttö- ja rakennuslain osallistumisperiaate antaa uusia mahdollisuuksia. Kyläkaavan laadinta lähtee paikallisten asukkaiden tarpeesta kehittää kylänsä maankäyttöä, mutta se ei korvaa kunnille tai maakuntien liitoille laissa määrättyä kaavoitusvelvollisuutta. Kyläkaava ei siis ole virallinen kaava, joten sillä ei ole myöskään osapuolia sitovaa vaikutusta. Se on kuitenkin kyläläisten tahdonilmaus alueen maankäytöstä, ja hyvin laadittuna sillä voi olla vaikutusta lainvoimaiseen kaavoitukseen. Hyvin toteutetulla kyläkaavalla voidaan säästää viralliseen kaavoitukseen ohjattuja resursseja. Asukaslähtöisellä maankäytön suunnittelulla saadaan myös kyläläisten ja muiden alueen toimijoiden paikallistuntemusta hyötykäyttöön, edesautetaan eri väestöryhmien osallistumista maankäytön suunnitteluun ja tuotetaan tietoa paikallisten toimijoiden kuten kyläyhdistysten käyttöön. (Reitti 2007, 10 - 11.)

Vuosina 2004-2006 toteutettiin Pirkanmaaseutu ry:n ja Tampereen teknillisen yliopiston yhdyskuntasuunnittelun laitoksen yhteistyönä Kylä-kyllä!-hanke, jossa

kehitettiin kyläkaavan idealle perustuvaa asukaslähtöisen kyläsuunnittelun mallia. Kyläkaavan ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettiin MRL:n mukaisen lupaharkinnan tukeminen. Tavoitteena oli myös, että kyläkaavaa voitaisiin käyttää esimerkiksi maisemanhoitoa, yksityistiejärjestelyjä ja yhteisalueiden käyttöä ohjaavana välineenä sekä oikeusvaikutteisen maankäytön suunnittelun osana tai perusteena. (Lodeniuss & Mamia & Vitakoski & Peltola 2006, 108-115.) Tulevaisuudessa kylien maankäytön suunnittelu voi olla mahdollista jopa oikeusvaikutteisen kyläyleiskaavaan muodossa. Oikeusvaikutteinen kyläyleiskaava tekisi mahdolliseksi muun muassa erillisestä suunnittelutarveharkinnasta luopumisen sekä rakennusoikeuden ja rakentamishojeiden yhtenäisen määrittelyn. (Lodeniuss 2006, 36.)

Kylä-kyllä!-hankkeessa toteutettiin useita eri pilottisuunnitelmia, jossa kyläkaavan ideaa ja asukaslähtöisiä suunnittelukäytäntöjä sovellettiin käytäntöön. Mukana hankkeessa oli yhteensä 18 kylää Pirkanmaalta, Päijät-Hämeestä, Hämeestä ja Satakunnasta. Pilottihankkeiden suunnitelmissa kiinnitettiin huomiota erityisesti rakennuspaikkoihin ja maisemanhoitotoimenpiteisiin, mutta myös liikenne- ja yhdyskuntateknisiin järjestelyihin sekä yhteisalueiden käyttöön. Suunnitelmiin sisältyvissä tarkemmissa alue-suunnitelmissa otettiin huomioon kyläläisten tarpeet ja toiveet. (Lodeniuss ym. 2006, 48-85.) Esimerkiksi Forssassa sijaitsevan Kojon kylän maankäyttösuunnitelmassa tarkemman suunnittelun kohteeksi valittiin liikenneturvallisuuden parantaminen ja nuorisoseurantalon pihan kunnostaminen (ks. tarkemmin Sohn 2005, 5).

2.4 Perinnemaisemien hoito

Perinnemaisemien hoidon tavoitteena on säilyttää ja vahvistaa kunkin perinnemaisemakohteen omaleimaisia biologisia, kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia ominaispiirteitä. Perinnemaisemien hoitomenetelmät pyritään valitsemaan tapauskohtaisesti siten, että kohteen oma käyttöhistoria ja erityisluonne saadaan esille. (Vainio ym. 2001, 101.) Seuraavassa esitellään lyhyesti perinnemaisemien hoitomenetelmiä. Pääpaino on maisemanhoidollisessa

laidunnuksessa, koska suunnittelualueelle ehdotetaan perustettavaksi kahta luonnonlaidunta.

Laitumella tarkoitetaan ruohoa, heinää tai muita syötäviä kasveja kasvavaa aluetta, jota käytetään kotieläinten ulkoruokintaan. Luonnonlaitumiksi luetaan yleensä niityt, hakamaat ja metsälaitumet. Luonnonlaitumia ei lannoiteta ja uusita määrääjain, eikä niillä myöskään käytetä kemiallisia torjuntamenetelmiä. Laiduntavat eläimet elävöittävät maaseutumaisemaa, ja varsinkin luonnonlaidunnuksella voi olla luonnon monimuotoisuutta ylläpitävä ja lisäävä vaikutus. Laidunnus lisää karjan hyvinvointia, koska laitumella eläimillä on mahdollisuus liikkua ja toteuttaa luontaisia käyttäytymistarpeitaan. Lisäksi laiduntamisella voi olla myönteinen vaikutus maataloustuotteiden ja -tuotannon imagoon, koska kuluttajat kokevat eläinten laiduntamisen myönteisenä asiana. (Maa- ja metsätalousministeriö 1995, 17.)

Laidun voidaan perustaa haja-asutusalueelle vapaasti edellyttäen, että kyse ei ole luonnonsuojelualueesta, arvokkaasta ranta-alueesta tai muinaismuisto-alueesta. Asemakaava-alueella on eläinten pitoon tarkoitetusta aitauksesta tehtävä ilmoitus terveydensuojeluviranomaiselle. Maisemalaidunnuksen vastuujao on järkevää määrittellä kirjallisella laiduntamissopimuksella, jolla sovitaan yleensä myös rahallisista korvauksista. Korvauksen suuruus vaihtelee tapauskohtaisesti työn- ja vastuunjaon mukaan. Selkein vaihtoehto laidunkäytön järjestämiseksi on, että karjanomistaja vuokraa laitumen maanomistajalta itselleen ja ottaa vastuun alueen hoidosta kokonaisuudessaan. Tuotantoeläinten eli nautojen ja lampaiden kohdalla voidaan menetellä myös siten, että maanomistaja luovuttaa alueen laidunkäyttöön maksutta. Hevosten laiduntamissopimus perustuu yleensä hevosten täyshoidosta maanomistajalle maksettavaan korvaukseen. (Söyrinki & Partanen 2007, 5, 8.)

Maisemalaidunnukseen käytetään usein erilaisia luonnonlaitumia ja joutomaita, jolloin päätavoitteena on maiseman- ja luonnonhoito sekä monimuotoisuuden ylläpitäminen. Perusajatuksena on se, että laiduneläimet tulevat toimeen laitumen omalla tuotolla. Luonnonlaitumella ei käytetä lannoitteita, torjunta-aineita tai lisärehua, koska ne rehevöittävät aluetta ja köyhdyttävät eliölajistoa.

Ravinnon loppuessa eläimet siirretään pois laitumelta. Laidunalueen tulisi olla vähimmäispinta-alaltaan noin 0,5 hehtaaria ja sijainniltaan eläimille turvallinen ja terveellinen. Eläinten valvonnan kannalta on eduksi, että laidun sijaitsee näkyvällä paikalla. Luonnonlaitumien hoitoon soveltuvat etenkin alkuperäisrodut, koska ne ovat sopeutuneet Suomen olosuhteisiin ja ovat ravinnontarpeeltaan vaatimattomampia kuin pitkälle jalostetut eläimet. Yleisimpiä laiduneläimiä ovat lampaat, hevoset ja naudat, joista eniten käytetään emolehmiä ja hiehoja. Myös sekalaidunnus on mahdollista, joskin harvinaista. Kaikki laiduneläimet ovat laumaeläimiä, joten niitä on oltava samalla alueella aina useampia. (Söyrinki & Partanen 2007, 5-7, 9.)

Naudat sopivat erityisesti ranta-alueiden hoitajiksi. Ne uskaltautuvat myös veteen ruokaa etsimään ja syövät ruohokasvien lisäksi puiden ja pensaiden lehtiä. Laidunala tarvitaa 1-2 hehtaaria nautaa kohden. Lampaat eivät suosi kosteita maita, mutta tulevat toimeen vähätuottoisilla ja pienehköillä alueilla. Yhden hehtaarin kokoinen niitty riittää kesälaitumeksi viidelle uuhelle karitsoineen. Lampaat ovat erittäin tehokkaita vesakontorjujia ja ne pitävät etenkin nuoresta pajusta. Ravinnokseen lampaat käyttävät mieluiten lehtevää ja nuorta kasvustoa, minkä vuoksi ne kannattaa viedä laitumelle mahdollisimman varhain keväällä ennen kasvuston korsiintumista. Hevosista parhaiten laidunnukseen käyvät lähinnä nuoret hevoset, nuoret siitostammat varsoineen ja muut lepohevoset. Hevonen on tehokas laiduntaja, mutta ei sovellu kovien kavioidensa ja liikkuvuutensa vuoksi helposti kuluville maille. Yksi hevonen tarvitsee laidunala noin 1-2 hehtaaria. (Söyrinki & Partanen 2007, 6-7.)

Jotta luonnonlaidunnus palvelisi maisemanhoitoa ja eläinten hyvinvointia mahdollisimman hyvin, on toimenpiteet suunniteltava huolellisesti ja riittävän ajoissa. Laidunnuksen käytännön toteutusta varten laaditaan hoitosuunnitelma, jossa määritellään laidunnuksen tavoitteet ja vaadittavat toimenpiteet kuten esimerkiksi erilaisten rakenteiden tarve, eläinten hoidon ja valvonnan järjestäminen sekä tiedottamisen tarve. Myös laidunnuksen aloittamisajankohta ja eläintiheys laidunnettavalla alalla määritellään hoitosuunnitelmassa. Viljelijä voi anoa maisemanhoidolliseen laiduntamiseen maatalouden ympäristötuen

erityistukea, jota haetaan viideksi tai kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. Tuki maksetaan hyväksytyyn kustannusarvion perusteella ja se kattaa esimerkiksi materiaali- ja työkuluja, raivaus- ja niittokustannuksia, eläinten kuljetuskustannuksia sekä eläinten huollon ja valvonnan kuluja. (Söyrinki & Partanen 2007, 9, 17.)

Laidunnuksen lisäksi perinnemaisemaa voidaan hoitaa raivaamalla, niittämällä ja kulottamalla. Raivaustoimenpiteiden toteuttaminen kannattaa suunnitella etukäteen, ja myös alueen jatkohoitoa kuten laiduntamista on mietittävä ajoissa. Raivaus suoritetaan kerralla tai useammassa vaiheessa. Hakamailla ja metsälaitumilla on suositeltavaa jättää kelo puut ja lahoavat maapuut sijoilleen luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi. Raivausjäte kerätään alueelta pois mahdollisimman huolellisesti ja se hävitetään polttamalla tai hakettamalla. Niitto on tehtävä säännöllisesti ja tarkoin valituissa kohteissa; esimerkiksi kuiva keto ei välttämättä hyödy niittämisestä ollenkaan. Niittää voi viikatteella, raivaussahalla tai niittokoneella. Niittojäte kerätään tarkasti talteen haravoimalla. Hoitamattomilla niityillä ensimmäinen niittokerta voi olla vaivalloinen, jolloin vanha ja eläimille kelpaamaton heinä voidaan poistaa kevätkulotuksella. Kulotus vaatii kuitenkin huolellisuutta eikä se sovi kaikkialle. (Hagelberg & Härjämäki & Laakso 2003, 13-21.)

2.5 Hoito- ja käyttösuunnitelma

Hoito- ja käyttösuunnitelmien avulla ohjataan suojelualueiden, kuten kansallispuistojen ja Natura 2000-alueiden hoitoa, käyttöä ja toimintaa. Vuonna 2008 Metsähallitus laati hoito- ja käyttösuunnitelman 32 alueelle. (Rosqvist & Grahn 2010, 6.) Myös yksityisille luonnonsuojelualueille voidaan tehdä tarvittaessa hoito- ja käyttösuunnitelmia. Yksityiset metsänomistajat voivat suojella metsiensä monimuotoisuutta esimerkiksi METSO-ohjelman avulla (Metsähallitus 2010c).

Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelulla edesautetaan luonnon monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä. Luonnon monimuotoisuus eli

biodiversiteetti määritellään yleensä kaiken elollisen luonnon moninaisuudeksi: lajien sisäiseksi perinnölliseksi muunteluksi, lajien runsaudeksi ja elinympäristöjen moninaisuudeksi. Myös maisematason monimuotoisuus, geologinen monimuotoisuus ja ekosysteemien toimivuus voidaan ymmärtää osaksi luonnon monimuotoisuutta. (Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2010.) Biodiversiteetin väheneminen on yksi keskeisimmistä tämänhetkisistä ympäristöongelmista, ja toiminta elämää ylläpitävän biodiversiteetin suojelemiseksi on samalla myös toimintaa ihmisen suojelemiseksi. Esimerkiksi maa- ja metsätalous ei olisi mahdollista ilman elollista luontoa ja sen monimuotoisuutta (Söderman 2003, 12).

Suomi on mukana kaikissa maailmanlaajuisissa tai Suomea koskevissa alueellisissa kansainvälisissä sopimuksissa, joissa luonnon monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä käyttö asetetaan keskeiseksi tavoitteeksi. Näistä sopimuksista tärkeimpänä voidaan pitää vuonna 1992 Riiossa allekirjoitettua, biologista monimuotoisuutta koskevaa YK:n yleissopimusta eli biodiversiteettisopimusta. Sopimuksen keskeisenä lähtökohtana on sisällyttää biodiversiteetin ylläpito osaksi kaikkea luontoa muuttavaa toimintaa kuten maa- ja metsätaloutta, matkailua, rakentamista ja kaavoitusta. Biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksessa vuonna 2004 hyväksyttiin suojelualueiden työohjelma, jossa tavoitteeksi asetettiin maailmanlaajuisen suojelualueverkoston luominen. Työohjelmassa korostetaan suojelualueiden tehokkaampaa kytkemistä ympäröivien alueiden maankäyttöön sekä suojelualueiden monikäytön mahdollisuuksia. Erityistä huomiota kiinnitetään alkuperäiskansojen ja paikallisen väestön osallistumiseen suojelualueiden perustamisessa, käytössä ja hoidossa. (Metsähallitus 2010e, 9-10.)

Suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa on alettu painottaa yhä enemmän niin sanottua ekosysteemilähestymistapaa, joka perustuu biodiversiteettisopimuksen keskeisiin tavoitteisiin. Ekosysteemilähestymistavassa korostetaan elinympäristöjen ekologisten toimintojen ja rakenteiden ymmärtämistä ja säilyttämistä, mutta myös ihmisten merkitystä ja

ekosysteemien hoitomenetelmien kehittämistä joustavammiksi. Käytännössä ekosysteemilähestymistavan soveltaminen edellyttää hoidon ja käytön suunnittelua kokonaisvaltaisesti parasta käytettävissä olevaa tietoa hyödyntäen yhdessä paikallisten yhteisöjen kanssa. Suunnittelun lähtökohdaksi otetaan alueen monimuotoisuuden ja muiden suojeluarvojen säilyttäminen siten, että samalla pyritään löytämään keinot paikallisen luonnonkäytön perinteen jatkamiseen ja toimeentulon edellytysten turvaamiseen. Ekosysteemilähtöisyys on otettava huomioon etenkin rannikon ja saariston suojelualueilla, joilla monet ranta- ja meriympäristön arvokkaista luontotyypeistä ovat ihmistoiminnan muovaamia perinnemaisemia. (Metsähallitus 2010e, 13.)

Ekosysteemilähestymistapa sallii siis paikallisen luonnon hyödyntämisen tietyissä, luonnon monimuotoisuuden turvaavissa rajoissa. Luonnon hyödyntämisen yhteydessä puhutaan usein myös monikäytöstä tai moninaiskäytöstä, jolla viitataan alueen monipuoliseen käyttöön ja siitä saatavaan aineelliseen ja aineettomaan hyötyyn. Suomessa luonnonympäristön monipuoliset käyttötavat on taattu jokamiehenoikeuksilla. Metsien monikäyttöön kuuluu muun muassa ulkoilu, kalastus, metsästys ja marjastus. Yleisemmällä tasolla voidaan puhua myös metsien kokonaistaloudellisesta hyödystä, johon puuntuotannon taloudellisten hyötyjen lisäksi sisältyy muun muassa edellä mainittuja metsien käyttötapoja (Borg 2008, 211).

Myös tässä opinnäytetyössä hyödynnetään ekosysteemilähestymistavan käsitettä, koska se tarjoaa riittävän kokonaisvaltaisen ja joustavan lähtökohdan valitun suunnittelualueen hoidolle ja käytölle. Samalla se kokoaa yhteen hoito- ja käyttösuunnitelman peruslähtökohdat: luonnon monimuotoisuuden ja perinnemaiseman suojelun, alueen monikäytön ja muut käyttötavat sekä paikallisten toimijoiden osallistamisen.

2.5.1 Lainsäädännölliset lähtökohdat

Suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia koskeva ympäristölainsäädäntö perustuu erämaiden hoidon ja käytön järjestämisestä lukuun ottamatta lähinnä luonnonsuojelulakiin. Lain tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen, luonnonkauneuden ja maisema-arvojen vaaliminen, luonnonvarojen ja luonnonympäristön kestävä käytön tukeminen, luonnontuntemuksen ja yleisen luonnonharrastuksen lisääminen sekä luonnontutkimuksen edistäminen. Pyrkimyksenä on suotuisan suojelutason saavuttaminen ja säilyttäminen sekä luontotyyppien että eliölajien osalta. (Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.)

Luontotyyppien suojelutaso on suotuisa, kun sen luontainen levinneisyys ja kokonaisala riittävät turvaamaan luontotyyppien säilymisen ja sen ekosysteemin rakenteen ja toimivuuden pitkällä aikavälillä. Eliölajien suojelutaso on puolestaan suotuisa silloin, kun laji pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena luontaisissa elinympäristöissään. (Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.) Euroopan unionin pääkeino suotuisan suojelutason turvaamiseksi on Natura 2000-verkosto, jonka keskeisenä tavoitteena on EU:n luontodirektiivissä mainittujen luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen sekä lintudirektiivissä tarkoitettujen erityissuojelualueiden suojelu. Luonto- ja lintudirektiivien täytäntöönpano perustuu LSL:iin. Suurin osa perustetuista luonnonsuojelualueista, erämaa-alueista ja suojeluohjelmakohteista sisältyy Natura 2000-verkostoon, mikä on otettava huomioon myös näiden alueiden hoidossa ja käytössä. Luontodirektiivin velvoitteet eivät koske pelkästään suojelukohteita, vaan myös niiden ulkopuolista maankäyttöä. (Metsähallitus 2010e, 24.)

LSL:n mukaisessa luonnonsuojelusuunnittelussa ja maiseman suojelussa on otettava huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset näkökohdat sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet. Hoito- ja käyttösuunnitelmasta määrätään erikseen LSL:n 19 §:ssä, jonka mukaan kansallispuiston hoidon ja käytön järjestämisestä varten on laadittava puiston perustamissäädösten mukainen hoito- ja käyttösuunnitelma. Tarvittaessa hoito- ja käyttösuunnitelmia voidaan tehdä myös luonnonpuistoille tai muulle luonnonsuojelualueille, esimerkiksi

Natura 2000-alueille. Suojelualueen suunnitelman laatii se viranomainen tai laitos, jonka hallinnassa suojelualue on. (Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.) Erämaa-alueille hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittava erämaalain perusteella (Erämaalaki 17.1. 1991/62). Myös valtion retkeilyalueille voidaan laatia hoito- ja käyttösuunnitelmia. Kalastusalueiden käytöstä ja hoidosta määrätään kalastus-laissa (Kalastuslaki 16.4.1982/286).

Hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen valtion omistamille luonnonsuojelu-alueille kuuluu LSL:n mukaan Metsähallitukselle. Yksityismaille perustettujen suojelualueiden hoidosta ja käytöstä ei määrätä laissa, mutta tarvittaessa hoito- ja käyttösuunnitelma voidaan laatia myös yksityisille suojelualueille. Edellytyksenä on, että suunnitelma edistää alueen suojelutavoitteita ja noudattaa niitä rauhoitussääntöjä, jotka sisältyvät alueellisen ympäristöviranomaisen tekemiin perustamispäätöksiin yksityisten luonnonsuojelualueiden osalta. Jos luonnonsuojelualueeseen, esimerkiksi Natura-alueeseen, kuuluu sekä valtion että yksityisen maanomistajan omistamia maita, suunnitelma laaditaan Metsähallituksen, alueellisen ympäristöviranomaisen ja maanomistajien yhteistyönä. (Länsi-Suomen ympäristökeskus 2009, 13.)

Muuta suojelualueiden hoidon ja käytön kannalta merkittävää lainsäädäntöä sisältyy muun muassa maankäyttö- ja rakennuslakiin, metsästyslakiin, kalastuslakiin, maastoliikennelakiin, poronhoitolakiin, muinaismuistolakiin ja kaivoslakiin. Myös MRL:in perustuvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on otettava huomioon suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Näitä tavoitteita ovat muun muassa kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön säilyminen, arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden monimuotoisuuden säilyminen sekä luonnon virkistyskäytön ja kulttuurimatkailun edistäminen. (Metsähallitus 2010e, 26-27.)

2.5.2 Sisältö

Perustetuilla suojelualueilla hoidon ja käytön suunnittelua ohjaavat suojelualueen perustamissäädökset, joihin sisältyviä tavoitteita hoito- ja

käyttösuunnitelmassa edelleen tarkennetaan. Jos kyseessä on suojeluohjelmakohde, hoito- ja käyttösuunnitelma palvelee samalla tulevaa säädösvalmistelua. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään suojelualueen hoidon ja käytön päätavoitteet ja strategiset valinnat 10-20 vuoden ajankakselle. Yksityiskohtaiset toimenpidesuositukses esitetään näiden päälinojen pohjalta. (Metsähallitus 2010e, 25.)

Tyypillisessä hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään muun muassa suunnittelualueen käyttöä ohjaava vyöhykejako, keskeisten toimintojen ja toimenpiteiden mitoitus ja sijoittuminen sekä suunnitelman toteutuksen ja sen vaikutusten seuranta. Myös analyysi luontoarvoista, käytöstä ja uhkatekijöistä sekä muut taustatiedot esitetään hoito- ja käyttösuunnitelmassa. (Metsähallitus 2010e, 25.) Suunnittelun kehittämiskohteina voivat olla esimerkiksi opastus- ja opetuskäyttö, virkistyskäyttö, kulttuuriperinnön esiin tuominen ja luontomatkailun edistäminen. Koska jokaisella suunnittelualueella on omat erityispiirteensä ja kehittämistavoitteensa, hoito- ja käyttösuunnitelmat poikkeavat sisällöllisesti toisistaan. Yleisemmällä tasolla voidaan kuitenkin luetella asioita, joita hoito- ja käyttösuunnitelmaan on mahdollista sisällyttää. Esimerkiksi Kustavissa sijaitsevan ja Natura 2000-verkostoon kuuluvan Katanpään linnakesaaren hoito- ja käyttösuunnitelma (Aalto & Kanninen & Lammi & Hietaranta 2006) sisältää seuraavanlaisia osioita:

- alueen luonnon ja historian kuvaus
- hoidon ja käytön tavoitteet
- alueen käytön vyöhykkeet
- luonnon suojelu, käyttö ja hoito
- kulttuuriarvojen suojelu
- rakennetun ympäristön käyttö
- seurantatoimet ja valvonta
- opetus ja tutkimus
- toimenpidesuunnitelmat
- hallinnan ja hoidon järjestäminen

- palvelurakenteiden huolto
- resurssit ja aikataulu
- hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutusten arviointi

Kuten luettelosta havaitaan, hoito- ja käyttösuunnitelma tarjoaa hyvin monipuoliset ja kattavat lähtökohdat alueen käytön ja hoidon suunnittelulle (ks. myös Kanninen 2005; Aalto 2006). Suunnitelman rakenne noudattelee Metsähallituksen ohjeistusta, jossa hoito- ja käyttösuunnitelma jaetaan kolmeen yleiseen osaan: alueen luontoon ja tähänastiseen käyttöön, hoidon ja käytön järjestämiseen sekä hallintoon ja toteutuksen ympäristövaikutuksiin. Ohjeistuksen mukaisessa suunnitelmassa kuvataan kunkin toiminnon nykytila, tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta. Lisäksi arvioidaan tarvittavien resurssien määrää ja toteutuksen vaikutuksia. Rakennushankkeita, ennallistamista, luontomatkailua tai muita laajempia toimenpiteitä varten laaditaan omat toimenpidesuunnitelmansa. (Metsähallitus 2010a.) Metsähallituksen laatiman hoito- ja käyttösuunnitelman sisältörunko on esitetty liitteessä 1.

Vaikka hoito- ja käyttösuunnitelmia laaditaan yleensä luonnonsuojelualueita tai muita suojelualueita varten, suunnittelualueena voi olla myös kyläympäristö. Esimerkiksi Mäntsälän Sälinkään kylälle tehtiin maisemanhoito- ja maankäyttösuunnitelma, jonka lähtökohdaksi oli kylän maisemarakenne; erityisesti suunnitelmassa pyrittiin ohjaamaan uudisrakentamista kylä- ja maisemarakenteen ehdoilla (Linnasalo 2004). Pelkosenniemen Kairalan ja Luiron kylille tehtiin puolestaan hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa kartoitettiin maisemallisesti arvokkaita kohteita, maisemassa tapahtuneita muutoksia ja keskeisiä hoitotoimenpidekohteita. Kartoituksen perusteella esitettiin sopivia hoitotapoja ja tukimuotoja. Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistumisen jälkeen kylille voidaan perustaa maisemanhoitoalue, joka luo mahdollisuuksia muun muassa luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämiseksi. (Kokko & Kurkela & Pihkala & Tallavaara 2009.)

2.6 Osallistava suunnittelu

Osallistavalla suunnittelulla tarkoitetaan mahdollisimman avointa ja vuorovaikutteista suunnittelua, jossa kansalaisilla tai eri sidosryhmien edustajilla on mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluprosessin sisältöön, kulkuun ja lopputulokseen. Se on tärkeä tiedonhankintakanava kaikille osapuolille ja vähentää turhia ennakkoluuloja eri intressiryhmien välillä. Osallistavaan suunnitteluun kuuluu myös aktiivinen tiedottaminen. (Kosola & Marttunen & Mäkinen & Furman 2006, 5; Metsähallitus 2010e, 31-32.) Osallistavan suunnittelun ohella puhutaan usein osallistuvasta tai vuorovaikutteisesta suunnittelusta. Nämä käsitteet voidaan ymmärtää saman asian eri puolina. Osallistaminen liittyy niihin keinoihin ja menetelmiin, joiden kautta osallistuminen tehdään mahdolliseksi. Vuorovaikutteinen suunnittelu voidaan puolestaan ymmärtää yleisempänä käsitteenä, joka pitää sisällään sekä osallistamisen että osallistumisen.

Osallistava suunnittelu on osa demokraattista yhteiskuntaa, jossa kansalaisille tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa yhteisten asioiden käsittelyyn. Osallistaminen toteutuu käytännössä kolmella eri tasolla: organisaation sisäisenä yhteistyönä, sidosryhmien keskinäisenä vuorovaikutuksena sekä organisaatioiden, suunnittelijoiden ja suunnitelmia toteuttavien työntekijöiden yhteistyönä sidosryhmien kanssa. Tavoitteena on päästä rakentavan yhteistyön kautta lopputulokseen, jota voidaan perustella kaikkien intressiryhmien näkökulmasta. Varsinkin laajoissa kehittämishankkeissa osallistamiseen on sitouduttava koko organisaation tasolla. Organisaation sisäisen viestinnän on oltava aktiivista koko suunnitteluprosessin ajan ja henkilöstön motivointiin ja koulutukseen on panostettava. Tasapuolisen ja kattavan tiedonvälityksen avulla luodaan perusta yhteisten asioiden oikeudenmukaiselle käsittelylle ja onnistuneelle tiedonkeruulle. Sidosryhmille on tiedotettava ainakin suunnittelun tavoitteista, niiden roolista ja osallistumismahdollisuuksista sekä siitä, millaista palautetta suunnitteluun osallistuvilta odotetaan. (Loikkanen & Simojoki & Wallenius 1997, 14-21.)

Tiedonkeruun ja tiedottamisen lisäksi osallistavassa suunnittelussa tarvitaan tiiviimpää keskustelu- ja neuvotteluyhteyttä osapuolten välillä. Keskustelua tarvitaan muun muassa erilaisten näkemysten esilletuomiseen, palautteen välittömään antamiseen, ongelmien syiden ja ristiriitojen vuorovaikutteiseen käsittelyyn sekä yhteistyösuhteiden luomiseen ja ylläpitoon. Neuvottelun avulla pyritään varmistamaan, että kaikkien mukana olevien toimijoiden näkemykset perusteluineen ymmärretään. Neuvottelun tavoitteena on yleensä useimpia tai kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Käytännössä osallistavaa suunnittelun toteuttamiseen tarvitaan monenlaisia osallistamismenetelmiä, joita sovelletaan tilannekohtaisesti. Jos sidosryhmien jäsenet osallistetaan suunnittelutyöhön aktiivisesti jo heti alussa, he haluavat todennäköisesti myös tietää, miten suunnitelma toteutetaan ja millaisia käytännön vaikutuksia sillä on. Parhaimpiin tuloksiin päästään pitkäjänteisellä sidosryhmien osallistamisella ja osapuolten välisellä yhteistyöllä. (Loikkanen ym. 1997, 21-23.)

Yhteistyö, vuorovaikutus ja osallistaminen on tärkeää paitsi hoito- ja käyttösuunnitelman myös kyläsuunnittelun ja MRL:n näkökulmasta. Käytännössä osallistamisen aste on mietittävä aina tapauskohtaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa osallistamisen aste voidaan jakaa kolmeen tasoon: suppeaan, tavalliseen ja laajaan osallistamiseen. Osallistamisen tasoon vaikuttavia tapauskohtaisia tekijöitä ovat maan-omistuksen sirpaleisuus, suunnittelualueeseen kuuluvien suojelualueiden määrä, vaihtelevuus ja merkittävyys, sidosryhmien määrä sekä odotettavissa olevien suunnitteluristiriitojen määrä ja laatu. Suppeassa osallistamisessa ei järjestetä välttämättä edes yleisötilaisuuksia, kun taas laajassa osallistamisessa käytetään monipuolisesti erilaisia osallistamismenetelmiä yleisötilaisuuksista kahdenkeskisiin neuvotteluihin. (Metsähallitus 2010e, 32.) Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa osallistamisen aste on ollut lähinnä keskitasoa.

Jos suunnittelualueeseen kuuluu yksityismaita, maanomistajien rooli ja merkitys suunnitteluprosessissa korostuu. Maanomistajiin tulee olla yhteydessä säännöllisesti suunnittelun eri vaiheissa ja toimenpiteiden toteuttamiseen

yksityismailla on kysyttävä aina maanomistajien lupa. Suunnittelun lisäksi suojelualueiden käytännön hoitotoita, kuten perinnemaisemien hoitotoita tai lajiseurantaa, on toteutettava mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. (Metsähallitus 2010e, 32.) Myös tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa maanomistajien rooli on ollut merkittävä, koska suurin osa suunnittelualueesta kuuluu yksityiseen omistukseen.

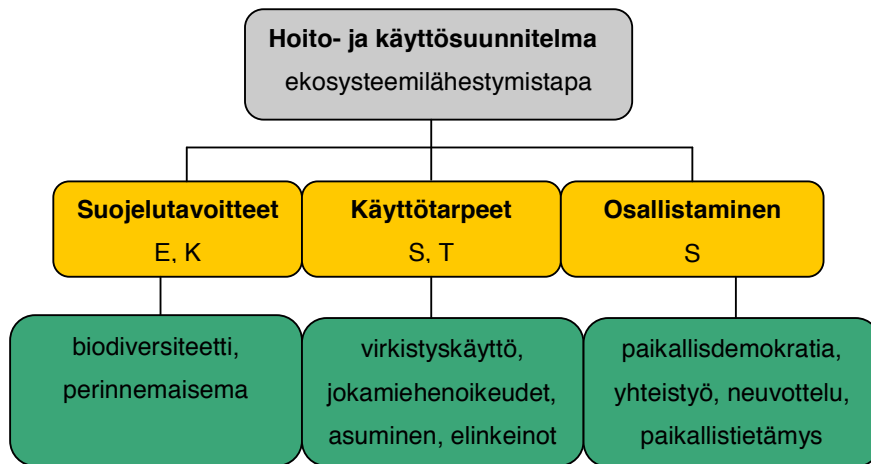
2.7 Yhteenveto

Tässä opinnäytetyössä hoito- ja käyttösuunnitelma palvelee laajempaa Salminiitun kylän kehittämishanketta, jonka tarkoituksena on kylän maankäyttöä ohjaavan yleissuunnitelman eli kyläkaavan laatiminen. Suunnittelu-prosessin taustalla vaikuttavat kestävän kehityksen periaatteet, maankäyttöä ja rakentamista ohjaava MRL sekä ympäristölainsäädäntö, erityisesti LSL. Opinnäytetyön yleiset lähtökohdat on esitetty kootusti kuviossa 1. Salminiitun kylän kehittämishankkeessa kyläsuunnittelu ja kyläkaavan laatiminen rinnastuvat käytännössä toisiinsa, mutta kuviossa ne on kuitenkin erotettu toisistaan selkeyden vuoksi toisistaan.

Kuvio 1. Hoito- ja käyttösuunnitelman yleiset lähtökohdat tässä opinnäytetyössä. MRL = maankäyttö- ja rakennuslaki, LSL = luonnonsuojelulaki.

Hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisen yhteydessä on alettu puhua ekosysteemilähestymistavasta, jossa suojelutavoitteiden lisäksi otetaan huomioon alueen käyttötarpeet sekä paikallisten toimijoiden osallistaminen. Myös tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa noudatetaan ekosysteemilähestymistapaa, koska se tarjoaa riittävän kokonaisvaltaisen ja joustavan lähtökohdan suunnittelualueen hoidon ja käytön järjestämiselle. Kaaviossa (kuvio 2) on esitetty kootusti hoito- ja käyttösuunnitelman laatimista ohjaavat peruslähtökohdat, joita on täsmennetty keskeisimmillä niitä kuvaavilla käsitteillä ja termeillä. Myös suunnittelun taustalla vaikuttavat kestävän kehityksen eri ulottuvuudet sisältyvät tarkasteluun.

Kuvio 2. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen peruslähtökohdat. Kirjainlyhenteet viittaavat kestävän kehityksen eri ulottuvuuksiin (E = ekologinen, K = kulttuurinen, S = sosiaalinen, T = taloudellinen).

Hoito- ja käyttösuunnitelman suojelutavoitteita ovat biodiversiteetin eli luonnon monimuotoisuuden sekä perinnemaiseman eli perinnebiotooppien ja rakennetun perinnemaiseman suojeleminen. Käyttötarpeisiin sisältyy puolestaan suunnittelualueen monikäytön ja muiden käyttötapojen huomioon ottaminen. Suojelutavoitteiden ja käyttötarpeiden selvittämisessä ja yhteensovittamisessa tarvitaan paikallisten toimijoiden osallistamista. Osallistavalla suunnittelulla toteutetaan paikallisdemokratiaa, jossa yhteistyön ja neuvottelun kautta pyritään

asioiden monipuoliseen ja oikeudenmukaiseen käsittelyyn mahdollisia ristiriitatilanteita sovitellen ja arvokasta paikallistietämystä esiin tuoden.

3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus jaetaan yleensä määrälliseen eli kvantitatiiviseen ja laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimukseen. Usein näiden kahden lähestymistavan välillä nähdään ratkaisevia eroja, joita perustellaan muun muassa tiedon alkuperään, luonteeseen ja rajoihin palautuvilla epistemologisilla syillä. Tutkimusmenetelmien tasolla kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta voidaan kuitenkin pitää toisiaan täydentävinä lähestymistapoina. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009, 135-137.)

Käytännössä tutkimus jakautuu useaan eri tutkimustyyppiin kuten kokeelliseen tutkimukseen, tapaustutkimukseen, diskurssianalyysiin, etnografiaan ja toimintatutkimukseen (Metsämuuronen 2006, 90-110; Hirsjärvi ym. 2009, 191). Hoito- ja käyttösuunnitelmaa on vaikea luokitella mihinkään varsinaiseen tutkimustyyppiin kuuluvaksi, mutta menetelmällisesti kyse on laadullisesta tutkimuksesta. Työn lähtökohtana on kehittämistehtävä, toisin sanoen suunnittelualan maankäyttöä ohjaavan hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen. Tämä kehittämistehtävä on vaikuttanut luonnollisesti myös aineistonkeruuseen eli siihen, mitä tietoa on kerätty ja miten aineistonkeruu on toteutettu käytännössä.

Luvussa 3.1 esitellään lyhyesti yleisimpiä osallistavassa suunnittelussa käytettäviä menetelmiä. Tutkimusmenetelmien näkökulmasta osallistamismenetelmät ovat palvelleet tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa lähinnä kyläkokouksissa ja maastokäynneillä tapahtunutta aineistonkeruuta. Aineistonkeruuta ajatellen osallistaminen tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden paikallisen tiedon esiintuomiseksi ja hyödyntämiseksi. Opinnäytetyössä käytetyt osallistamismenetelmät ja muut aineistonkeruussa käytetyt menetelmät on esitelty luvussa 3.2.

3.1 Osallistavan suunnittelun menetelmiä

Erilaisten osallistamismenetelmien (osallistumismenetelmien) hyödyllisyys ja käytettävyys vaihtelee suunnittelun eri vaiheissa. Suunnitteluprosessin alkuvaiheessa menetelmiä on tyypillisesti useita, mutta pidemmälle ehdittäessä niiden käyttötarve vähenee. Myös osallistamisen aste vaikuttaa menetelmien käyttötarpeeseen. Osallistamismenetelmät tulee valita siten, että ne edistävät suunnitteluprosessin kulkua ja auttavat asukkaita tuomaan esille omia näkemyksiään. Tärkeää on myös, että suunnittelija valitsee ja käyttää sellaisia menetelmiä, jotka kokee hallitsevansa. (Kyttä & Kaaja 2001, 8-9; Lodenius ym. 2006, 93.)

Osallistamismenetelmät voidaan jakaa yksilökeskeisiin, ryhmille tarkoitettuihin ja laajalle yleisölle tai yleisötilaisuuksiin tarkoitettuihin menetelmiin. Yksilökeskeisiä menetelmiä ovat esimerkiksi haastattelut, keskustelut, erilaiset kyselyt ja kirjallinen kommentointi. Myös mielikuvakartat, joiden avulla kuvataan ympäristön kokemiseen liittyviä kognitiivisia jäsenystapoja, kuuluvat yksilökeskeisiin menetelmiin. Ryhmämenetelmiä ovat muun muassa kyläkerros, aivoriihi, suunnittelutyöpajat, pienryhmätyöskentely ja kylän vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia kartoittava SWOT-analyysi. Lasten osallistamiseen ryhmissä voidaan käyttää muun muassa pienoismallityöpajoja ja tarrakarttaa, jolla pyritään tuomaan esille erityisesti paikkoihin liittyviä myönteisiä ja kielteisiä tunnekokemuksia. Laajemmalle yleisölle tarkoitettuja osallistamismenetelmiä ovat esimerkiksi retkeily, julkisissa kokoontumispaikoissa järjestetyt näyttelyt sekä erilaiset yleisö- ja asiantuntijatilaisuudet. (Kyttä & Kaaja 2001, 11-50; Lodenius ym. 2006, 93; Loikkanen ym. 1997, 44-67.)

Yleensä samassa hankkeessa käytetään useita eri osallistamismenetelmiä ja näin tehtiin myös Kylä-kyllä!-hankkeessa (ks. luku 2.3). Hankkeen aikana aineistoa kerättiin etenkin karttatehtävien, kyläkyselyjen, haastattelujen ja SWOT-analyysin avulla. Myös kyläkerroksia ennalta määrättyihin kohteisiin

tehtiin ja ne toteutettiin jalan, polkupyöräillen ja joissakin tapauksissa myös autolla. Asukkaat osallistuivat kyläkerroksille aktiivisesti, ja yhteinen paikan päällä käynti osoittautui hyväksi tavaksi käsitellä kohteeseen mahdollisesti liittyviä ristiriitoja. Lasten mielipiteiden kartoittamiseksi järjestettiin pienoismallipajoja. Hankkeessa käytettiin myös pienryhmätyöskentelyä ja muita ryhmätyömenetelmiä. Pienryhmissä kyläläisten tehtäväksi annettiin tietyn kyläalueen tai toiminnan parannusehdotusten pohtiminen ja suunnittelu- vaihtoehtojen valmistelemine. Pienryhmätyöskentelyä toteutettiin sekä kyläkokouksissa että erillisissä pienryhmätapaamisissa. (Lodenus ym. 2006, 93-97.)

Kylä-kyllä!-hankkeeseen osallistuneet suunnittelijat kokivat tehokkaimmaksi osallistamismenetelmäksi asukkaiden henkilökohtaisen haastattelemisen. Myös asukkaiden kanssa käytyjä epämuodollisia keskusteluja suunnittelijat pitivät erittäin hyödyllisinä. Saatujen kokemusten perusteella osallistamismenetelmien käytön todettiin edellyttävän runsaasti aikaa, pitkäjänteisyyttä, sosiaalisia taitoja, aktiivista tiedottamista sekä avointa ja realistisiin tavoitteisiin perustuvaa yhteistyötä maanomistajien kanssa. (Lodenus ym. 2006, 94, 98-103.)

3.2 Opinnäytetyössä käytetyt aineistonkeruumenetelmät

Opinnäytetyön aineisto koostui pääosin kyläkokouksessa ja maastokäynneillä kerätystä tiedosta ja kehittämishankkeen aiempien osaprojektien selvityksistä. Myös vanhempaa valokuva- ja karttamateriaalia pyrittiin hyödyntämään. Lisäksi suunnitteluprosessin aikana tehtiin pienimuotoisia asiantuntijahaastatteluja ja kerättiin omaa valokuvamateriaalia suunnittelualueen eri kohteista. Koska työssä on kerätty aineistoa useammalla eri tavalla, voidaan puhua aineistotriangulaatiosta ainakin pienemmässä mittakaavassa (Hirsjärvi ym. 2009, 233).

Kyläläisiä ja maanomistajia osallistettiin lähinnä kyläkokouksessa ja kahdella maastokäynnillä, joista toinen toteutettiin yhdessä kyläläisten ja maanomistajien kanssa ja toinen parityöskentelynä. Lisäksi suunnitteluprosessiin kuului kaksi

muuta maastokäyntiä, joista toinen tehtiin opinnäytetyön ohjaajan kanssa ja toinen itsenäisesti. Osallistamisen aste pyrittiin suhteuttamaan suunnittelu-tehtävän tavoitteisiin, laajuuteen ja käytössä oleviin resursseihin. Kyläkokouksessa kyläläiset saivat esittää vapaasti näkemyksiään ja toiveitaan, joita kirjattiin ylös muistilehtiöön ja seinälle kiinnitetylle kartalle. Myös maastokäyntien aikana tehtiin muistiinpanoja ja karttamerkintöjä. Kyläkokousta ja yhteistä maastokäyntiä voidaan pitää laajemmalle yleisölle suunnattuina osallistamismenetelmänä. Toinen osallistava maastokäynti toteutettiin suunnittelijan ja paikkakuntalaisen välisenä (pien)ryhmätyöskentelynä, jonka tarkoituksena oli kyläalueella kiertävien kävelyreittien ideoiminen. Kahden kyläläisen pienimuotoiset haastattelut edustivat tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa yksilökeskeisiä osallistamismenetelmiä.

Suunnittelun apuna pyrittiin hyödyntämään myös vanhempaa valokuva- ja karttamateriaalia. Vanhojen valokuvien ja karttojen avulla voidaan jäljittää maisemassa tapahtuneita muutoksia ja hankkia hyödyllistä tietoa käytännön toimenpiteitä, esimerkiksi tietyn maisemakohteen entisöintiä varten. Maiseman muutosten seurannassa on käytetty yleisesti menettelytapaa, jossa aiemmin valokuvatusta kohteesta otetaan uusi valokuva. Näin maisemassa tapahtuneita muutoksia päästään vertailemaan samasta paikasta otettujen kuvaparien avulla. Jos maiseman muutoksista halutaan mahdollisimman luotettavaa ja monipuolista valokuva-aineistoa, on kuvausmenetelmä suunniteltava jo etukäteen sellaiseksi, että se soveltuu kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön seurantaan. (Heikkilä 2008, 60-61.)

Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa vanhempaa valokuva- ja karttamateriaalia on käytetty ainoastaan suunnittelun tukena, ei tarkemman analyysin kohteena. Suunnitteluprosessin aikana tarjoutui mahdollisuus tutustua Salminiitun kylästä otettuihin vanhempiin valokuviin, jotka saatiin käyttöön myös digitaalisessa muodossa. Salminiitun vesi- ja palveluusuuskunta ja Varsinais-Suomen kylät ry järjestivät näistä valokuvista näyttelyn, joka pidettiin Kustavin kunnanvirastolla 7.8.-31.8.2010. Suunnittelualueesta löytyi vain yksi käyttötarkoitukseen sopiva

valokuva, mutta myös muita kylästä otettuja valokuvia pyrittiin hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi alueesta otettiin paljon omia valokuvia eri kohteiden dokumentoimiseksi ja havainnollistamiseksi. Vanhempaa karttamateriaalia etsittiin kesän ja syksyn kuluessa useampaan eri otteeseen. Lopulta Maanmittauslaitoksen arkistokeskuksesta löytyi yksi suunnittelualuetta ja sen muutoksia havainnollistava kartta vuodelta 1917.

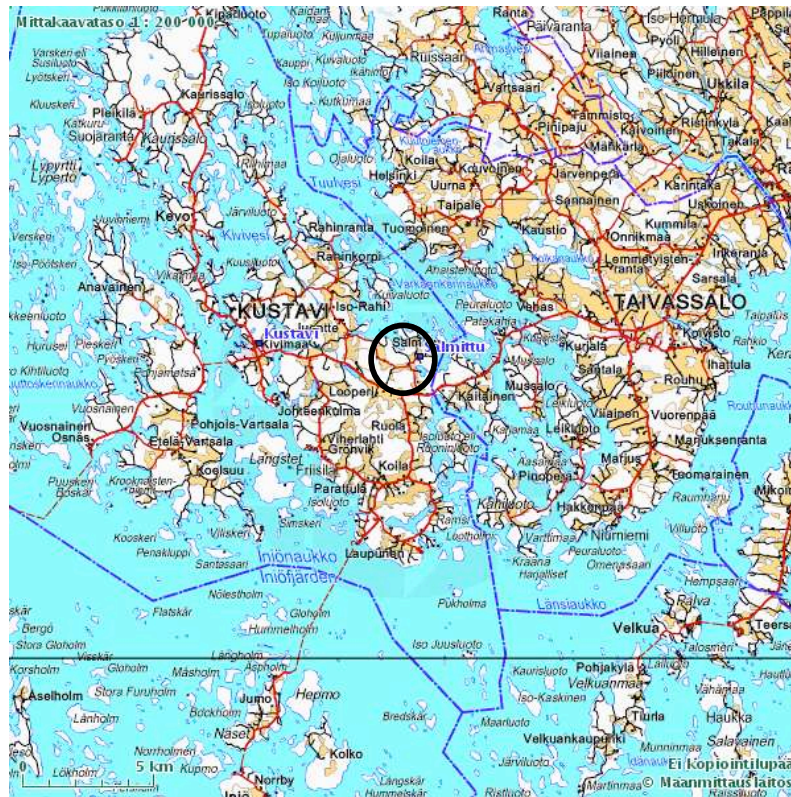
Opinnäytetyötä varten ei kerätty varsinaista haastatteluaineistoa. Sen sijaan tehtiin kolme pienimuotoisempaa, muuta aineistonkeruuta täydentävää asiantuntijahaastattelua. Ensimmäisessä haastattelussa kerättiin muistitietoa suunnittelualueen tähänastisesta käytöstä (P. Luotonen, haastattelu 30.8.2010). Toisen haastattelun teemana oli suunnittelualueella sijaitsevan vanhan hakamaan kunnostaminen; samalla kerättiin perustietoa kylän asutuksesta ja tämänhetkisestä yritystoiminnasta (P. Kuru, puhelinhaastattelu 14.10.2010). Kolmannella haastattelulla kerättiin luonnonlaidunten perustamiseen liittyvää käytännön tietoa, haastateltavana oli Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistyksen asiantuntija (E. Hagelberg, puhelinhaastattelu 25.10.2010). Haastatteluja ei nauhoitettu, mutta niistä tehtiin muistiinpanoja.

4 Kustavi ja Salminiitty

4.1 Perustietoa Kustavin kunnasta

Kustavin kunta on perustettu vuonna 1874 ja se sijaitsee Varsinais-Suomen maakunnassa Vakka-Suomen seutukunnassa 69 kilometrin päässä Turusta (kuva 2). Kustavin naapurikuntia ovat Brändö, Länsi-Turunmaa, Naantali, Taivassalo ja Uusikaupunki. Kunnan pinta-ala on 522 neliökilometriä, josta maapinta-alaa on 165 neliökilometriä. Kustavi kuuluu Turun saaristoon ja se muodostuu peruskartan mukaan yli 2000 saaresta ja luodosta. Rantaviivan pituus on 908 kilometriä. Vuoden 2010 alussa Kustavissa asui 881 asukasta. Kustavi tunnetaan suosittuna kesämökki- ja matkailupitäjänä; kesämökkejä on

yli 3000 ja kesäisin kunnan väkiluku kasvaa jopa kymmenkertaiseksi. Suurimmat työllistäjät ovat nykyisin palvelusektori ja jalostus. Vuoden 2007 lopussa palvelusektorin osuus kaikista työpaikoista oli 45,5 prosenttia ja jalostuksen 39 prosenttia. (Kustavin kunta 2010a; Kustavin kunta 2010b.)

Kuva 2. Kustavin kuntaa pääsaarineen. Ympyrällä merkitty kohde on Salminniemen kyläaluetta. Kansalaisen karttapainne © Maanmittauslaitos.

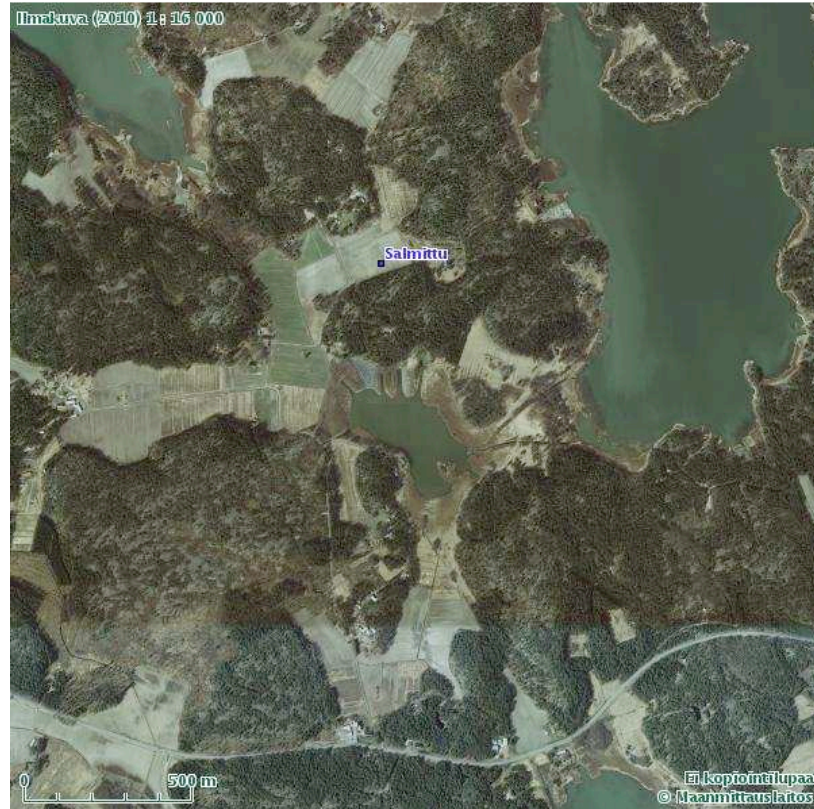
Kustavin saarilla tiedetään olleen vakituista suomalaisasutusta ainakin 1100-luvulta lähtien. 1200-luvulla Länsi-Suomeen muutti Ruotsin hallintovallan seurauksena paljon ruotsalaisia ja myös Kustavi ruotsalaistui nopeasti. Myöhemmin suomenkielisten osuus on kasvanut muuttoliikkeen myötä koko ajan. Väkiluvun muutoksiin ovat vaikuttaneet sekä luonnollinen väestönlisäys että muuttoliike. Väkiluku oli korkeimmillaan 1900-luvun alussa, jolloin Kustavissa oli noin 2500 asukasta. Tämän jälkeen asukkaiden määrä on kääntynyt laskuun; vuosina 1920-1970 Kustavin väkiluku laski 61 prosenttia. Kustavilaisten perinteisiä elinkeinoja ovat olleet maanviljelys ja karjanhoito, mutta myös kalastuksella, talonpoikaispurjehduksella ja avomeripurjehduksella

on ollut vaikutusta niin talouteen kuin myös pitäjänkuvaan. Ammattimiehiä työllisti ennen ensimmäistä maailmansotaa eniten purjelaivojen teko, huolto ja korjaaminen. Kustavin ensimmäiset teollisuuslaitokset olivat kylämeijereitä. (Heervä & Joutsamo 1983, 14-226.)

Maantieteellisesti kunta voidaan jakaa viljelys-Kustaviin, metsä-Kustaviin ja luoto-Kustaviin. Pitäjän maa-alasta noin 50 prosenttia kuuluu viljelys-Kustaviin, johon myös Salminiitun kylä on luettavissa. Kallioperä Turun saaristossa on yleensä graniittia tai gneissia, mutta Kustavissa kallio on niin sanottua Uudenkaupungin rapakiveä, karkearakeista ja punertavaa graniittia. Ainoastaan Kaurissalon luoteisosissa tavataan kiillegneissia ja migmatiittia. Koko Kustavin aluetta luonnehtii selvästi viimeisimmän jääkauden aikainen luode-kaakko-suuntautuneisuus. Kustavin ilmasto on merellinen ja kasvukauden lämpötila näin ollen varsin tasainen. Kasvillisuus on monipuolisempaa kuin missään muualla Turun saaristossa; saman pitäjän alueelta löytyy vankkametsäisiä ja intensiivisesti viljeltyjä sisäsaaria, mäntyvaltaisia välisaaria ja karuja ulkosaaria. (Heervä & Joutsamo 1983, 7-13.)

4.2 Salminiitun kylä

Salminiitun pieni kylä sijaitsee Kustavintien (seututie 192) tuntumassa Kustavin ja Taivassalon taajamien välissä (kuva 3). Pohjoisessa ja idässä kylä rajoittuu Taivassalon pitäjänrajaan, etelässä Ruonin kylään ja lännessä Kunnaraisen ja Rahin kyliin. Kustavintieltä kääntyy pohjoiseen Salminiituntie, jota pääsee myös suunnittelualueelle. Kustavintien ja Salminiituntien risteyksestä on matkaa Kustavin keskustaan runsaat kuusi ja suunnittelualueelta noin kahdeksan kilometriä.

Kuva 3. Ilmakuva Salminiitun kylästä. Keskellä Salmitunlahti ympäristöineen, luonnonsuojelualue kätkeytyy sen koillispuolelle. Luoteessa Rantalanpuhti ja idässä Myyrynuhti (Värkinpuhti). Kansalaisen karttapaikka © Maanmittauslaitos.

Salminiitun luonnonympäristöä voidaan pitää mielenkiintoisena ja monipuolisena. Metsät vaihtelevat karukkokankaasta lehtometsään, mutta tyypillisimpiä ovat kalliometsiköt jyrkänteineen ja suopainanteineen. Myös järviruokokasvustojen reunustama merenrantamaisema on alueelle luonteenomaista. Luonnonarvoiltaan arvokkaimpana alueena voidaan pitää Salmitunlahden ympäristöä ja varsinkin sen pohjoispuolta, jossa sijaitsee Hooperinvuoren luonnonsuojelualue pähkinäpensaslehtoineen. Myös esimerkiksi pohjoisessa sijaitsevat Puolamäen ja Klisterinniemen karukkokankaat ja Rantalanpuhdin pohjukan vanha hakamaa ovat luonnonympäristönä ja maisemallisesti mielenkiintoisia. (Hietaranta 2008, 18-19.) Salminiitun kylän valuma-alueella on kaksi merkittävämpää lahtea: Salmitunlahti ja Rantalanpuhti. Rantalanpuhdin valuma-alue on kooltaan noin 67 hehtaaria ja suurimmaksi osaksi kallioista metsämaastoa. (Kaseva & Hietaranta 2009, 8.) Salmitunlahti

ympäristöineen kuuluu suunnittelualueeseen ja siitä kerrotaan tarkemmin luvussa 5.2.2.

Salminiitun kyläympäristöä voidaan luonnehtia maaseudun kulttuuri-maisemaksi, josta löytyy myös vanhemman perinnemaiseman piirteitä. Haja-asutusalueelle tyypillisesti asutusta on harvakseltaan. Kylän keskiosassa on lähinnä vanhempaa, maataloustoiminnan ympärille syntynyttä rakennuskantaa, joka sijoittuu sille ominaisesti peltoalueilta nouseville hiekka- ja moreeni-selänteille. Kylän keskiosassa sijaitsee myös Salmitun päärakennus, joka on rakennettu perinteiseen tapaan pellon ja metsäselänteen vaihtumis-vyöhykkeeseen etelään avautuvalle rinteelle. Salminiitun nykyinen uudis-rakentaminen sijoittuu pääasiassa ranta-alueille. Tiestö on syntynyt lähinnä maa- ja metsätalouden tarpeista ja täydentynyt viimeisten vuosikymmenien aikana etupäässä loma-asutuksen vaatimusten pohjalta. (Hietaranta & Kangas 2008, 1-4.)

Kuva 4. Salmitun päärakennus keskikesän maisemassa. Salmitunlahti kuvasta oikealla.

Tällä hetkellä Salminiitussa on 14 vakituista kotitaloutta ja noin 40 kesä-mökkikiinteistöä. Loma-asutusta Salminiitussa on ympärivuotiseen asutukseen

suhteutettuna paljon, mikä on tyypillistä koko Kustavin kunnalle. Eniten lomamökkejä on kyläalueen pohjoisosassa Klisterinniemen ja Rantalanpuhdin ympäristössä. Palveluja ja yritystoimintaa Salmiintussa on jonkin verran ja kylään on saatu viime vuosina myös uutta pienimuotoista yritystoimintaa. Kustavintien varressa sijaitsee autokorjaamo ja kiinteistö, jossa toimii kauppa, kahvila ja tankkauspiste. Lisäksi kylässä toimii tällä hetkellä viisi pienyritystä, muun muassa LVI-alan yritys ja puusepäntoimisto (P. Kuru, puhelinhaastattelu 14.10). Osa-aikaista maanviljelyä harjoittavia maatiloja on tällä hetkellä kolme, minkä lisäksi useammalla talolla on maita vuokralla.

Kuvat 5-6. Vuorisalon pihapiiri ennen ja nyt. Maiseman muuttuminen peitteisemmäksi on havaittavissa selvästi. Vanha valokuva on otettu todennäköisesti 1950-luvulla. (Valokuvan ottaja tuntematon)

4.3 Salminiitun kylän kehittämishanke

Salminiitun kylää voidaan pitää hyvänä esimerkkinä aktiivisesta kylätoiminnasta. Salminiitun vesi- ja palveluusuuskunta on perustettu vuonna 2006 palvelemaan paikallisia asukkaita ja kesämökkiläisiä. Sen toiminta-ajatuksena on kylän elinkelpoisuuden kehittäminen alueen perinteet ja monimuotoisuus huomioon ottaen (Arola 2008).

Keväällä 2007 Salminiitun vesi- ja palveluusuuskunta toteutti asukaskyselyn Salminiitun kylän asukkaille. Asukaskysely oli osa kylän kehittämishanketta ja sen avulla kartoitettiin sekä vakituisten että vapaa-ajan asukkaiden intressejä kylän kehittämiseen. Kyselyyn vastanneet pitivät tärkeänä etenkin luonnonympäristöä, luonnon kauneutta ja monimuotoisuutta sekä maalaismaiseman hoitamista ja säilyttämistä. Lähes kaikissa vastauksissa pidettiin tärkeimpänä kehittämiskohteena rantojen ja vesialueen tilan hoitoa, parantamista ja ylläpitämistä. Viihtymisen kannalta kaikkein keskeisimpänä kriteerinä pidettiin luontoa ja luonnonrauhaa. Kylän kehittämisessä tuli vastaajien mielestä keskittyä erityisesti luonnonympäristön suojeluun, kulttuuriperinnön vaalimiseen, yhteishengen kohentamiseen ja ympäristön viihtyvyyden parantamiseen. (Lintula 2007, 4-7.)

Vuonna 2008 saatiin valmiiksi vesi- ja jätevesiverkosto, jossa on mukana tällä hetkellä noin 40 kiinteistöä. Paineviemäriverkkoa varten on perustettu biopuhdistamo. Lisäksi alueen tieosuuskunta on kunnostanut Salminiitun kylätietä. (Arola 2008.) Kyläkaavaa alettiin laatia vuonna 2008 ja se on tarkoitus saada valmiiksi alkuvuodesta 2011. Kyläkaava koostetaan hankkeen osaprojektien raporteista, joihin tämän hoito- ja käyttösuunnitelman lisäksi kuuluu rakennuspaikkakartoitus (Hietaranta & Kangas 2008), valuma-aluekartoitus ja vesikasvillisuuden poistosuunnitelma (Kaseva & Hietaranta 2009) sekä Salminiitun luonto- ja maisema-arvoja kartoittava yleisselvitys (Hietaranta 2008). Luonnonsuojelualueen hoitosuunnitelmasta vastaa Metsähallitus (Pettersson 2010) ja se sisältyy keskeisiltä osin myös tähän hoito- ja käyttösuunnitelmaan. Lisäksi kyläkaavassa on tarkoitus esitellä Salminiitun

elinkeinohistoriaa. Kyläkaavaa voidaan käyttää myöhemmin mahdollisen osayleiskaavan laatimisen apuna.

5 Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutus

5.1 Suunnitteluprosessin kuvaus

Hoito- ja käyttösuunnitelma toteutettiin Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunnan tilauksesta helmi-marraskuussa vuonna 2010. Suunnitteluprosessi jakautui neljään vaiheeseen: aloitukseen (helmikuu), suunnitteluvaiheeseen (helmihuhtikuu), toteutusvaiheeseen (touko-lokakuu) ja viimeistelyvaiheeseen (marras-joulukuu). Käytännössä suunnittelu- ja toteutusvaihe limittyivät jonkin verran toisiinsa, mitä voidaan pitää suunnitteluprosesseille tyypillisenä piirteenä.

Suunnitelman aloituspalaveri pidettiin 19.2.2010 Turussa yhdessä Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunnan hallituksen puheenjohtajan ja opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Aloituspalaverissa sovittiin työn yleisistä suuntalinjoista ja alustavasta aikataulusta. Suunnitteluvaiheen aikana kerättiin aiheeseen liittyvää taustatietoa, päätettiin suunnitelman päälinjoista sekä pidettiin aihe- ja suunnitelmaseminaarit. Toteutusvaiheen aikana osallistuttiin kyläkokoukseen, tehtiin maastokäynnit ja laadittiin varsinainen hoito- ja käyttösuunnitelma. Lisäksi toteutusvaiheeseen kuului tiedonhankintaa, maastokäyntien ja muiden työvaiheiden tarkempaa suunnittelua ja monenlaisten käytännön asioiden järjestelyä. Viimeistelyvaiheeseen kuului raportin tekstin hiominen, ulkoasun muokkaaminen ja raportointiseminaarin pitäminen. Työn yhteyshenkilönä toimi Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunnan puheenjohtaja. Yhteyshenkilön rooli suunnitteluprosessin etenemisen kannalta oli erittäin tärkeä, koska hän huolehti muun muassa kyläkokouksen ja elokuussa toteutetun yhteisen maastokäynnin koollekutsumisesta.

Ensimmäinen maastokäynti tehtiin 23.4.2010 yhdessä työn ohjaajan kanssa ja sen tarkoituksena oli muodostaa yleiskuva suunnittelualueesta, maiseman ominaispiirteistä ja alustavista kehittämiskohteista. Kuukauden päästä 22.5.2010 pidettiin Kustavin Osuuspankin tiloissa kyläkokous, jossa esiteltiin hoito- ja käyttösuunnitelman lähtökohtia sekä yleisesti että Salminiitun kylän osalta lyhyen PowerPoint-esityksen avulla. Tämän jälkeen kyläläisiä pyydettiin esittämään käsityksiään ja toiveitaan suunnittelualueen kehittämisestä. Tilaisuudessa tuli selkeästi ilmi kyläläisten huoli Salmitunlahden huonosta tilasta. Kehittämishankeen yhteydessä jo aiemmin esiin tullutta toivetta kävelyreitit tai luontopolun perustamisesta kannatettiin edelleen. Myös laajemman ulkoilureitin perustamista ehdotettiin. Lisäksi keskustelua käytiin muun muassa suunnittelualueen rajauksesta ja Salmitunlahden yhteysväylien ruoppauksesta. Esille tulleiden asioiden havainnollistamisessa käytettiin apuna seinälle kiinnitettyä A1-kokoista karttatulostetta, johon tehtiin tarvittaessa merkintöjä. Samassa kyläkokouksessa käsiteltiin myös Salmitunlahden ja Rantalanpuhdin kunnostusta ja pähkinäpensaslehdon hoitosuunnitelmaa.

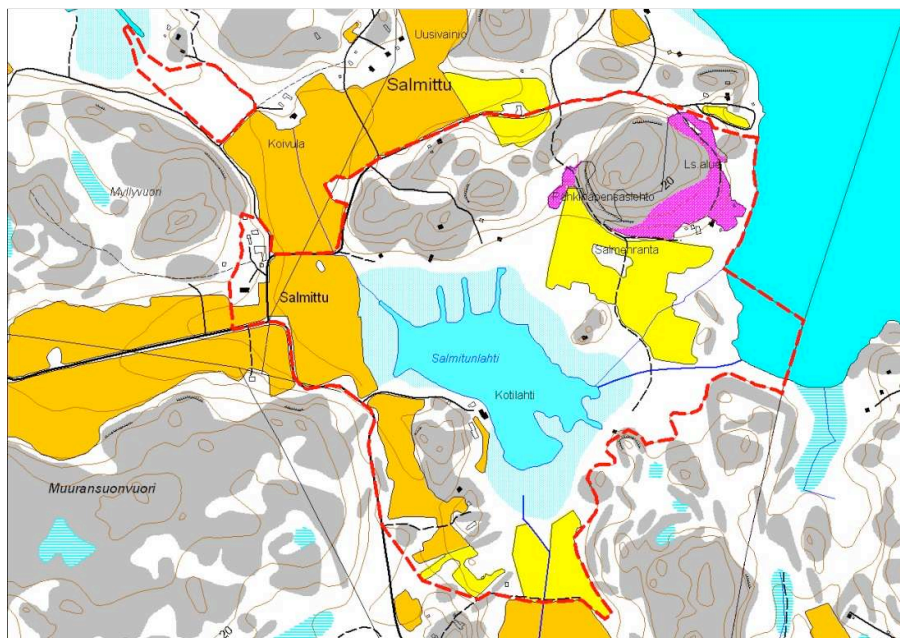
Toinen maastokäynti tehtiin 31.7.2010 ja sen tarkoituksena oli kyläalueella kiertävien kävelyreittien ideoiminen. Maastokäynti toteutettiin yhdessä paikalliset maastot hyvin tuntevan kyläläisen kanssa. Reittiehdotukset merkittiin ylös maastokartalle ja kiinnostavista kohteista otettiin valokuvia. Seuraavana viikonloppuna 7.8.2010 toteutettiin kolmas maastokäynti, jossa suunnittelualueen osalta käytiin läpi lähinnä Salmitunlahden ja eteläisen yhteysväylän ruoppausta. Maastokäynnille osallistui paikallisia kyläläisiä ja maanomistajia. Apuna käytettiin laminoituja A3-kokoisia karttatulosteita, joihin merkittiin myös esiin tulleita ehdotuksia. Neljäs maastokäynti tehtiin itsenäisesti 1.9.2010 ja sen tarkoituksena oli tiettyjen maastokohteiden paikantaminen ja valokuvaaminen.

5.2 Suunnittelualueen rajaus, luonto ja tähänastinen käyttö

Suunnittelualueen rajaus on tehty ennen kaikkea sen luonto- ja kulttuuriarvojen ja maisemallisten ominaispiirteiden perusteella. Periaatteessa suunnittelualue voisi olla laajempikin, koska kyläalueelta löytyy myös muita mainituin perustein

merkittäviä kohteita (Hietaranta 2008, 18-19). Käytännössä oli kuitenkin järkevää keskittää suunnittelun voimavarat pienemmälle alueelle.

Suunnittelualan kokonaispinta-ala on 68 hehtaaria, josta maa-aluetta on noin 60 ja vesialuetta noin 8 hehtaaria. Pohjoisessa ja lännessä maa-alue rajautuu pääasiassa kylätien sisäpuolelle. Tämän lisäksi suunnittelualueeseen kuuluu Rantalanpuhdin eteläpuolella sijaitseva vanha hakamaa, joka aiotaan ottaa uudelleen laidunkäyttöön. Lounaassa ja etelässä suunnittelualue myötäilee pelto- ja niittyvyöhykkeen rajaa ja kaakossa metsäalueen korkeuskäyrän rajaa. Pääosan vesialueesta muodostaa matala ja vedenlaadultaan heikohko Salmitunlahti ja sen eteläinen yhteysväylä. Myös yhteysväylän edusta Myyrinpuhdin puolella kuuluu suunnittelualueeseen. Suunnittelualan rajaus on esitetty kokonaisuudessaan kuvassa 7.

Kuva 7. Suunnittelualan rajaus punaisella katkoviivalla merkittynä. Keskellä Salmitunlahti, jonka koillispuolella sijaitsevat Salmenrannan niittyalue ja Hooperinvuoren luonnonsuojelualue pätkinä-pensaslehtoinen. Kartan luoteisnurkassa sijaitseva vanha hakamaa kuuluu myös varsinaiseen suunnittelualueeseen. © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Metsää suunnittelualueella on noin 26 hehtaaria, peltoa noin seitsemän hehtaaria ja niittyä noin 9,5 hehtaaria. Osa niittyalueesta kasvaa keskivahvaa pensaikkoa ja puustoa. Koilliskulmassa sijaitsevaa Hooperinvuoren luonnonsuojelun

suojelualuetta lukuun ottamatta suunnittelualue on pääasiassa yksityisomistuksessa. Rakennuskannasta suurin osa sijaitsee Salmitunlahden pohjoispuolella ja on pääasiassa loma-asutusta. Kartassa rajatun alueen hoidon ja käytön suunnittelun lisäksi tehtävänä oli kyläalueella kiertävän ulkoilureitin alustava ideoiminen. Ulkoilureitin maasto ei kuulu kuitenkaan varsinaiseen suunnittelualueeseen.

5.2.1 Geologia ja geomorfologia

Suunnittelualue on geomorfologisesti vaihteleva. Merestä maankohoamisen seurauksena vähitellen kuroutuva Salmitunlahti ympäristöineen muodostaa oman, muusta maisemasta erottuvan alavan alueensa. Salmitunlahden pohjoispuolella maasto nousee ympäristöstään selvästi ja on korkeimmillaan Hooperinvuorella. Kustavissa kallioperä on tyypillisesti niin sanottua Uudenkaupungin rapakiveä, karkearakeista ja punertavaa graniittia. Koko Kustavin alueella maisemaa luonnehtii viimeisimmän jääkauden aikainen voimakas luode-kaakkosuuntautuneisuus. (ks. tarkemmin Heervä & Joutsamo 1983, 7-13.)

Kuva 8. Komea kesäinen näkymä Hooperinvuoren laelta Salmitunlahdelle. Etualalla Salmenrannan niittyalueita, jota reunustaa istutuskuusikko.

Hooperinvuoren luonnonsuojelualue kohoaa 25 metriä merenpinnan yläpuolelle ja ympäröivästä maisemasta noin 20 metrin korkeuteen. Lounaassa alue rajautuu noin kymmenen metriä korkeaan kalliojyrkänteeseen. Pohjoiseen päin kallioalue laskeutuu vaiheittain muodostaen kosteita matalia kalliopintoja ja metsää kasvavia terasseja. (Pettersson 2010, 5.) Pienipiirteisenä ja kalliokkoisena alueena Hooperinvuori on paikoin vaikeakulkuista. Hooperinvuoren itä- ja eteläpuoli on loivempaa rinnettä, jossa kasvaa pähkinäpensasta. Rantalanpuhdin eteläpuolella sijaitseva vanha hakamaa on alavaa ja lähellä merenrantaa myös kosteaa aluetta.

5.2.2 Vesistöt

Suunnittelualueen keskellä sijaitsee merestä maankohoamisen seurauksena irtautunut ja vedenlaadultaan heikohko, noin 6,5 hehtaarin laajuinen Salmitunlahti. Lahti on kaakko-luodesuunnassa noin 500 metriä pitkä ja leveimmältä kohdaltaan noin 200 metriä leveä. Lahden keskisyvyys on vain kaksi metriä. Salmitunlahden yhdistää Myyrinpuhdin merenlahteen eteläisempi, 2-6 metriä leveä kaivettu yhteysväylä, joka on Salmitunlahden päästä lähes umpeenkasvanut. Pohjoisempi yhteysväylä on kasvanut umpeen melkein kokonaan. Merkittävämpiä laskuojia Salmitunlahdella on kaksi: Vuorisalonoja etelässä ja Salmitunloja luoteessa. Salmitunlahtea ympäröi lähes kauttaaltaan laajahko järviruokokasvusto ja uposkasvillisuus yltää ajoittain pintaan asti. (Kaseva & Hietaranta 2009, 3.) Myös eteläisen yhteysväylän edustalla Myyrinpuhdin lahdella kasvaa järviruokoa.

Salmitunlahden valuma-alue on noin 1,7 neliökilometrin kokoinen. Pohjois-eteläsuunnassa se on noin kaksi kilometriä pitkä ja itä-länsisuunnassa noin 1,5 kilometriä leveä. Valuma-alueen maa-alasta noin 23 prosenttia on peltoa. Suurin osa pelloista sijoittuu Salmitunlahdesta etelään, itään ja luoteeseen. Valuma-alueella ei ole laajempia suoalueita, mutta Salmitunlahden rannat ovat paikoin soistuneet. Ravinnekuormitus on enimmäkseen maatalouden haja-kuormitusta, josta yli 80 prosenttia kulkeutuu lahteen Vuorisalonojan ja Salmitunlojan kautta. Lahden typpikuormasta maatalouden osuus on noin 60

prosenttia ja fosforikuormasta noin 72 prosenttia. Salmitunlahteen kulkeutuu ravinteita myös meriveden mukana korkean merivedenpinnan aikaan. Voidaan kuitenkin olettaa, että meriveden virtaukset vaikuttavat Salmitunlahden ravinne-
pitoisuuksiin pääasiassa laimentavasti. (Kaseva & Hietaranta 2009, 7-8, 11.)

Kuva 9. Salmitunlahden kaakkoiskulmaa. Salmitunlahden rantavyöhykkeeseen on ruopattu virkistyskäytöllisistä syistä vesisyvyyttä paikallisesti lisääviä väyliä.

5.2.3 Luontotyypit ja lajisto

Hooperinvuoren luonnonsuojelualan pähkinäpensaslehto on inventoitu vuonna 2001 (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2001). Hooperinvuoren luontoarvot on käyty läpi alueesta laaditussa hoitosuunnitelmassa (Pettersson 2010) ja Salminiitun kylän luonto- ja maisema-arvoista on tehty laajempi yleiskartoitus (Hietaranta 2008).

Hooperinvuoren luonnonsuojelualue täyttää luontotyyppin pähkinäpensaslehdot tunnusmerkit. Luonnonsuojelualueella esiintyy myös sinivuokon punakukkaista muotoa, joka on ollut yksi luonnonsuojelualan perustamissyistä. Luonnonsuojelualan lounaiskulmassa kalliojyrkänten ympäristössä esiintyy runsas ja monipuolinen napajäkäläkasvusto. Kallioalueen pohjoisreuna on kosteaa sammalpeitteistä maastoa, jossa kasvaa erittäin monipuolinen ja hyvinvoiva

jäkäläkasvusto. Pähkinäpensasta kasvaa luonnonsuojelualan itä- ja etelärinteillä ja yksittäisinä pensaina myös sen ulkopuolella. Suurinta osaa pähkinäpensaslehtoa voidaan pitää edustavuudeltaan merkittävänä ja pientä aluetta lähellä merenrantaa edustavuudeltaan erinomaisena. Pähkinäpensaslehdon edustavuutta huonontaa erityisesti aluetta varjostava kuusikko. (Turun ja Porin lääninhallitus 1989, 1; Lounais-Suomen ympäristökeskus 2001, 1-2; Pettersson 2010, 5-6.)

Kuva 10. Pähkinäpensaslehdon itärinnettä Salmenrannantien varressa. Varsinkin kuuset valtaavat alaa pähkinäpensailta.

Puulajeista luonnonsuojelualueella kasvaa yleisesti kuusta, katajaa, haapaa, pihlajaa ja rauduskoivua. Kallioalueen laella kasvaa vanhaa ja lähes luonnontilaista kalliomännikköä. Luonnonsuojelualan biotoopeista kallioalueiden suhteelliseksi osuudeksi on arvioitu 56 prosenttia ja lehtojen 20 prosenttia. Tuoretta kangasta alueella on arviolta kymmenen prosenttia, jyrkänteitä seitsemän prosenttia ja lehtomaista kangasta 2,5 prosenttia. Edustavuudestaan huolimatta Hooperinvuoren luonnonsuojelualue ei ole päässyt osaksi Natura 2000-ohjelmaa. Maastoinventointien yhteydessä alueen Natura-luontotyypit on kuitenkin kartoitettu. Natura-luontotyyppiä luonnonsuojelualueella edustavat silikaattikalliot ja lehdot. (Pettersson 2010, 5-6.)

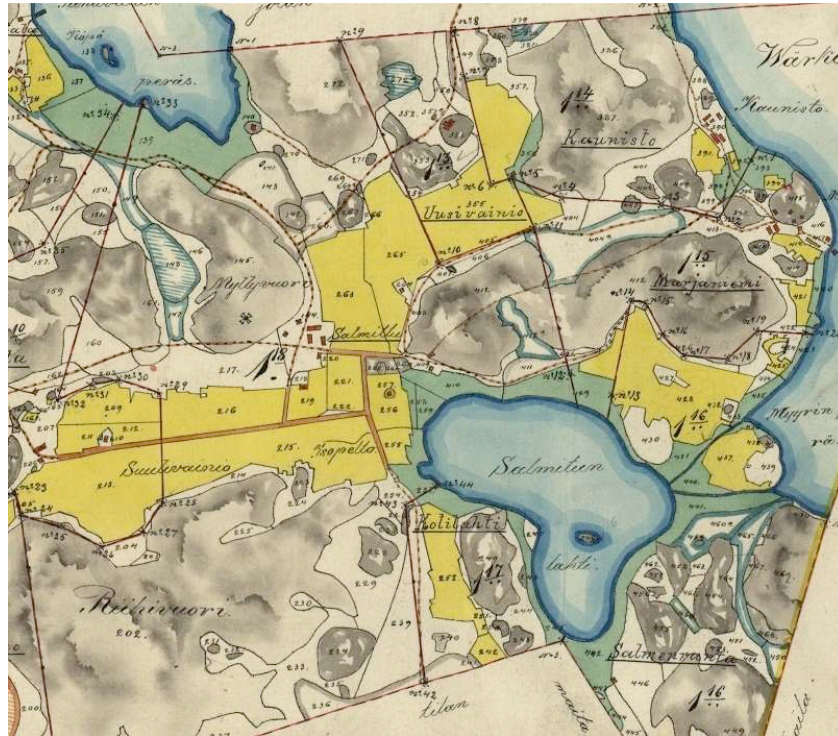
Salmitunlahden pohjoispään metsikkö luonnonsuojelualueen ulkopuolella on pääosin havumetsää tai havupuuvaltaista sekametsää, ja ajoittain kasvillisuus on korpimaista. Salmitunlahdelta lähtevien yhteysväylien ympäristössä esiintyy tervaleppää. Salmenrannan niittyalueen länsireunalle on istutettu aikoinaan kuusikkoa, joka on tällä hetkellä keskikokoista ja tiheää. Salmitunlahden länsipuolella vanhalla läjitysalueella kasvaa nuorta ja tasavahvuista istutuskoivikkoa, joka peittää kesällä näköyhteyden lahdelta lähes kokonaan. Salmitunlahden lounaispuolelle lahden ja kapean peltoalueen väliin jää havupuuvaltainen metsäsaareke. Rantalanpuhdin alapuolella sijaitsee muusta suunnittelualueesta erillään vanha hakamaa, jonka kasvillisuus on paikoin rehevää ja lehtomaista. (Hietaranta 2008, 5-11.)

5.2.4 Tähänastinen käyttö

Vuonna 1917 toimitetusta Salmitun tilan lohkomisesta on säilynyt kartta, joka havainnollistaa kiinnostavasti Salmitunlahden ympäristössä ja sen käytössä tapahtuneita muutoksia (kuva 11). Kuten voidaan odottaakin, niittyaluetta on ollut tuolloin huomattavasti enemmän: laitumena on ollut sekä Salmitunlahden että Myyrinpuhdin rantavyöhyke. Nykyinen Salmenrannan niittyalue Salmitunlahden koillispuolella on ollut sen sijaan peltona. Rakennuskantaa alueella on ollut nykyiseenkin verrattuna hyvin vähän. Mielenkiintoista on huomata, että molemmat yhdysväylät ovat olleet olemassa jo tuolloin. Maankohoamisen vaikutukset voi havaita myös siitä, että nykyinen niemenjärki Salmitunlahden kaakkoiskulmassa on ollut vielä tuohon aikaan saari.

Myyrinpuhti on ollut aikaisemmin merkittävä apajapaikka, josta on pyydetty myyntiin erityisesti lahnaa. Salmitunlahden puolelta kalaa on noussut ainakin kotitarpeiksi. Salmitunlahden lounaisrannalla Kotilahdella pidettiin pientä kauppapuotia, joka 1940-luvulla siirtyi etelämmäksi Vuorisalon taloon. Rantalanpuhdin eteläpuolella sijaitseva entinen hakamaa on ollut laidunnuskäytössä vielä 1960-luvulla. Juuri ennen hakamaata nykyisen Santaviikintien kupeessa on sijainnut todennäköisesti tiilihaka, jossa on valmistettu poltettuja

tiiliä. Tästä ei ole kuitenkaan aivan varmaa tietoa. (P. Luotonen, haastattelu 30.8.2010.)

Kuva 11. Osa Salmitun tilan lohkomista esittävästä kartasta vuodelta 1917. Niittyalue on merkitty vaaleanvihreällä, peltoalue keltaisella. © Maanmittauslaitos, keskusarkisto.

Salmenrannan talolle on vienyt aikoinaan vanha tilustie, josta on jäljellä enää luonnonsuojelualueen eteläpuolta sivuava lopputaival – vuoden 1917 kartassa tilustietä ja Salmenrannan taloa ei vielä näy. Nykyisin tilustie yhtyy uudempaan kärrytiehen, joka lähtee suunnittelualueen pohjoispuolelta Salmenrannantieltä ja vie Salmenrannan niittyalueen läpi Salmitunlahden kaakkoiskulmaan. Kärrytie sivuaa Hooperinvuoren kalliojyrkännettä, jolla on muistitiedon mukaan harrastettu vapaa-ajan kalliokiipeilyä. Nykyisin Salmenrantaan pääsee luonnonsuojelualueen itäpuolta kiertävää Salmenrannantietä pitkin. Lehmiä Salmenrannan niittyalueella tiedetään laiduntaneen vielä 1950-luvulla. Marjaniemessä suunnittelualueen yläpuolella on toiminut kylätelakka ja alueella on vielä jälkiä tästä toiminnasta. Marjaniemen vanhalla laiturilla on toiminut suolamakasiini. (P. Luotonen, haastattelu 30.8.2010.)

**Kuvat 12-13. Kuvapari Hooperinvuoren jyrkänteestä ennen ja nyt. Etualalla Salmenrannan niitty-
aluetta, joka on ollut käytössä vielä 1950-luvulla. Kalliojyrkäne on nykyisin puiden varjostama.
Puustoa voidaan poistaa sillä edellytyksellä, että toimenpide ei heikennä alueella kasvavien
jäkälien kasvuolosuhteita. Vanha valokuva on otettu todennäköisesti 1930- tai 1940-luvulla. (Valo-
kuvan ottaja tuntematon)**

5.3 Hoidon ja käytön järjestäminen

Metsähallituksen pääperiaatteena luonnonsuojelualueiden hoidossa on, että luonnonprosesseihin ei puututa ilman luonnonsuojelullisia syitä. Aktiivisia hoitotoimenpiteitä tarvitaan esimerkiksi ennallistettaessa aiemmin talouskäytössä olleita alueita tai hoidettaessa uhanalaisten lajien elinympäristöjä.

Hoitotoimenpiteet voivat koskea sekä luonnonympäristöä että muinaisjäännöksiä ja rakennettua kulttuuriperintöä. (Metsähallitus 2010d.)

Luonnonsuojelualueiden käytön ohjausta toteutetaan käytännössä suunnittelun, palveluvarustuksen, opastuksen ja valvonnan avulla. Virkistyskäyttö ja elinkeinojen harjoittaminen on suhteutettava kunkin alueen kokoon ja suojelutavoitteisiin. Myös paikallisen väestön erityisoikeudet saaristossa ja saamelaisalueella on otettava huomioon käytön suunnittelussa. Pääperiaatteena on, että käyttö ei vähennä niitä luonnonsuojelullisia ja kulttuurisia arvoja, joiden suojelemiseksi suojelualue on perustettu. Suurimpien alueiden yleiskäyttöä on pyritty jakamaan vyöhykkeisiin siten, että arvokkaimmat suojelukohteet säilyvät mahdollisimman luonnontilaisina. Palveluvarustusta on rakennettu tarpeen mukaan ja huoltotoimenpiteiden osalta on pyritty minimoimaan ympäristövaikutukset. (Metsähallitus 2010d.)

Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi koko suunnittelualueen hoidon, suojelun ja käytön tavoitteet sekä keskeiset kehittämiskohteet. Varsinaiset toimenpidesuunnitelmat esitetään luvussa 5.4. Alueiden käytön vyöhykejako ei ole tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa sovellettu, koska luonnonsuojelualue on pinta-alaltaan hyvin pieni ja suurin osa suunnittelualueesta on yksityisomistukseen kuuluvaa maata, jolla ei ole suojelustatusta. Vyöhykejako soveltuukin parhaiten suurempien suojelualueiden käytön ohjaamiseen.

5.3.1 Hoidon ja käytön tavoitteet

Suunnittelualueen hoidon ja käytön päätavoitteet ja strategiset valinnat määritellään 10-20 vuoden ajanjaksolle. Yksityiskohtaiset toimenpidesuosituksot esitetään näiden päälinjojen pohjalta. (Metsähallitus 2010e, 25.) Tässä tapauksessa suunnittelukaudeksi on valittu vuodet 2010-2020, koska kymmenen vuoden ajanjaksoa voidaan pitää riittävän pituisena toimenpiteiden toteuttamiseksi ja vaikutusten arvioimiseksi valitulla suunnittelualueella. Suunnittelukauden aikana suunnitelman toteutumista on tarkoitus seurata aktiivisesti; seurantaan liittyviä kysymyksiä käsitellään tarkemmin luvussa 5.5.

Hoito- ja käyttösuunnitelman yleisenä tavoitteena on luoda kestäväan kehitykseen perustuvat lähtökohdat valitun suunnittelualan hoidolle ja käytölle. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että luontoon, kulttuuriin ja maisemaan liittyvät suojeluarvot otetaan huomioon koko suunnittelualan hoidon ja käytön suunnittelussa. Tämän yleisen tavoitteen lisäksi eri kehittämiskohteiden hoidolle, suojelulle ja käytölle on asetettu tarkempia tavoitteita, jotka esitellään seuraavien alalukujen yhteydessä.

5.3.2 Luonnon suojelu ja hoito

Luonnonsuojelullisesti keskeisin kohde suunnittelualueella on sen koillis-kulmassa sijaitseva, noin 7,5 hehtaarin kokoinen Hooperinvuoren luonnonsuojelualue. Alun perin luonnonsuojelualue perustettiin vuonna 1976 yksityisen maanomistajan maalle ja aloitteesta, kunnes alue siirtyi vuonna 1989 perinnön kautta valtion omistukseen. Vuonna 2001 luonnonsuojelualueella sijaitseva pähkinäpensaslehto inventoitiin Lounais-Suomen ympäristökeskuksen toimesta ja siitä tuli LSL:n 29 §:n mukainen suojeltu luontotyyppi. Samana vuonna Lounais-Suomen ympäristökeskus täsmensi pähkinäpensaslehdon rajat kulkemaan nykyisellä, alkuperäistä rajausta hieman laajemmalla alueella. (Turun ja Porin lääninhallitus 1976; Turun ja Porin lääninhallitus 1989; Lounais-Suomen ympäristökeskus 2001; Pettersson 2010, 5.)

Hooperinvuoren luonnonsuojelualueita voidaan pitää edelleenkin luonnontilaisena tai luonnontilaisen kaltaisena. Pähkinäpensaslehdestä on tehty oma hoitosuunnitelmansa, jossa esitetään hoitotoimenpiteet metsittymään päässeeseen lehdon kasvuolosuhteiden palauttamiseksi. *Toimenpiteiden tavoitteena on arvokkaan lehtolajiston elvyttäminen ja erityisesti pähkinäpensaslehdon elinmahdollisuuksien parantaminen nykyisestäään.* Kun pähkinäpensaslehdelle otolliset kasvuolosuhteet palautetaan, myös luontainen kenttäkerroksen kasvilajisto palautuu niille alueille, joilla se on kuusikon varjostuksen ja karikkeen kertymisen vuoksi ehtinyt taantua. (Pettersson 2010, 5, 7.)

Kuva 14. Hooperinvuoren sammalpeitteistä kallioterassia.

Kuva 15. Pähkinäpensaslehdon etelärinnettä tilustien yläpuolella.

5.3.3 Kulttuuriarvojen suojelu

Suunnittelualueella ei sijaitse arkeologisia kohteita tai merkittäviä kulttuuri-perintökohteita. Sen sijaan alueella on kaksi luonnonlaitumeksi sopivaa maisemanhoitokohdetta, joista toinen sijaitsee Salmitunlahden koillispuolella Salmenrannan niittyalueella ja toinen Rantalanpuhdin eteläpuolella Santa-viikintien varressa. Entisinä laidunmaina molemmat kohteet ovat luontevia kohteita maisemanhoidolliseen laiduntamiseen ja perinnemaiseman palauttamiseen.

Molemmissa kohteissa laidunnuksen tavoitteena on palauttaa perinnemaisemalle ominainen avarampi maisema ja elvyttää kyseisille perinnebiotoopeille tyypillistä lajistoa. Perinnemaiseman palauttaminen maisemanhoidollisen laidunnuksen avulla monipuolistaa ja elävöittää kyläympäristöä ja tuo siihen historiallista syvyyttä. Lajiston elpyminen lisää puolestaan luonnon monimuotoisuutta. Luonnonlaidunten lisäksi kulttuuriarvoa on vanhalla tilustiellä, joka sijaitsee Salmenrannan niittyalueen ja Hooperinvuoren luonnonsuojelualueen välissä. Tilustietä on suunniteltu osaksi luonnonsuojelualueetta kiertävää kävelypolkua.

Kuva 16. Salmenrannan niittyaluetta itään päin. Taustalla häämöttää Myyrynpuhdin merenlahti.

Kuva 17. Rantalampiän eteläpuolella sijaitsevaa Koivulan hakamaata.

5.3.4 Luonnon käyttö

Yleisenä lähtökohtana suunnittelualueen käytölle on pienimuotoisuus ja suojelutavoitteiden huomioon ottaminen. Hooperinvuoren luonnonsuojelualueen käyttöä säätelee luonnonsuojelulaki (Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096). Pähkinäpensas-lehto-luontotyyppin muuttaminen sen säilymistä vaarantavalla tavalla on kielletty LSL:n 29 §:n 1 momentin perusteella. Lounais-Suomen ympäristökeskus katsoo päätöksessään, että ainakin seuraavat toimet voivat muuttaa pähkinäpensaslehdon ominaispiirteitä (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2001, 2):

- rakennusten, rakennelmien, johtojen ja teiden rakentaminen
- maa-ainesten ottaminen ja maa- ja kallioperän vahingoittaminen
- ojittaminen ja muu alueen vesitalouden muuttaminen
- pähkinäpensaiden poistaminen, hävittäminen ja vahingoittaminen
- muun luontaisen kasvillisuuden poistaminen, hävittäminen ja vahingoittaminen (ei koske mahdollisia hoitotoimenpiteitä)
- moottoriajoneuvolla ajo ja maastopyöräily
- leiriytyminen

Suunnittelualuetta käytetään nykyisin lähinnä virkistystarpeisiin. Loma-asukkaiden ja kyläläisten näkökulmasta erityisen tärkeää on Salmitunlahden kunnostaminen. *Salmitunlahden kunnostustoimenpiteiden tavoitteena on ennen kaikkea lahden virkistyskäytön edellytysten ja vedenlaadun parantaminen.* Suunnittelualuetta käytetään myös ulkoiluun. Luonnonarvojen suojelemisen ja yksityisomistuksen näkökulmasta ulkoilua on perusteltua ohjata tietyille reiteille kävelypolun tai luontopolun avulla. Suunnittelualueen ulkopuolelle, jonne on myös toivottu vastaavanlaista mahdollisuutta, voidaan suunnitella pidempi ulkoilureitti. *Luontoon merkittyjen kävelyreittien tavoitteena on ohjata ulkoilua mielenkiintoisiin kohteisiin turvallisuusnäkökohdat huomioon ottaen, lisätä kävijöiden tietoisuutta alueen luonnosta, maisemasta ja historiasta sekä ehkäistä maastoon tarpeetonta kulumista.* Merkityt kävelyreitit voivat olla hyödyllisiä myös siinä mielessä, että ne mahdollisesti madaltavat luontoon lähtemisen ja tutustumisen kynnystä.

Salminiitun kylälle tehdyn rakennuspaikkakartoituksen mukaan parhaimmat rakennuspaikat sijaitsevat pääasiassa suunnittelualueen pohjoispuolella esimerkiksi Aholan-Uudenhaanniemen ympäristössä ja Kauniston-Marjaniemen alueella (Hietaranta & Kangas 2008, 5-6). Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa lähdetään myös siitä, että uudisrakentaminen ohjautuu jo rakennusteknisistä syistä pääosin suunnittelualueen ulkopuolelle. Jos suunnittelualueelle kuitenkin rakennetaan, on varsinkin alueen luonto- ja maisema-arvojen suojelun näkökulmasta toivottavaa, että rakentaminen suunnitellaan ja toteutetaan huolellisesti ja harkiten.

Kuva 18. Villiintynyt pihapiiriä lähellä luonnonsuojelun rajaa. Talon takana Myyrinpuhti, Salmenrannan niittyalue jää oikealle puolelle.

Jokamiehen oikeuksien harjoittaminen on mahdollista koko alueella. Lisäksi suunnittelun käyttömuodoksi sopii maisemanhoidollinen laidunnus, kuten luvussa 5.3.3 esitettiin. Maanviljelyä suunnittelun alueella ei juuri harjoiteta. Maanviljelystä peräisin oleva ravinnekuormitus vaikuttaa kuitenkin Salmitunlahden vedenlaatuun etenkin Salmitunlahden ja Vuorensalonlahden kautta. Luvussa 5.4.3 esitellään keinoja, joilla maanviljelystä ja muusta toiminnasta aiheutuvaa ravinnekuormitusta voidaan vähentää Salmitunlahdella.

5.3.5 Muut tehtävät

Hooperinvuoren luonnonsuojelun alueella kiertelevällä kävelypolulla tehdään tutuksi alueen luontoarvoja ja maisemaa. Näin ollen kävelypolulla on merkitystä ympäristökasvatukseen ja -viestintään keinona. Myös ulkoilureitti lisää kävijöiden tietämystä alueesta ja sen nähtävyyksistä. Lisäksi kävelypolulla ja ulkoilureitillä on merkitystä kävijöiden hyvinvoinnille luonnossa liikkumisen ja luontokokemusten muodossa.

Metsähallitus tekee hallinnoimillaan luonnonsuojelualueilla tutkimus- ja selvitystyötä muun muassa lajikartoitusten avulla. Hooperinvuoren luonnonsuojelualueen tutkimus- ja selvitystarpeet liittyvät tällä hetkellä sammal- ja jäkäläkartoitukseen ja punakukkaisen sinivuokon kasvupaikkojen kartoittamiseen. Sammal- ja jäkäläkartoituksen tulokset vaikuttavat myös pähkinäpensaslehdon hoitoon siten, että toimenpidealueilla kasvavien jäkälien kasvupaikka-vaatimukset ohjaavat hoitotoimenpiteitä joko paahteisen tai varjoisan jyrkänteen suuntaan. (Pettersson 2010, 9.)

5.4 Toimenpidesuunnitelmat

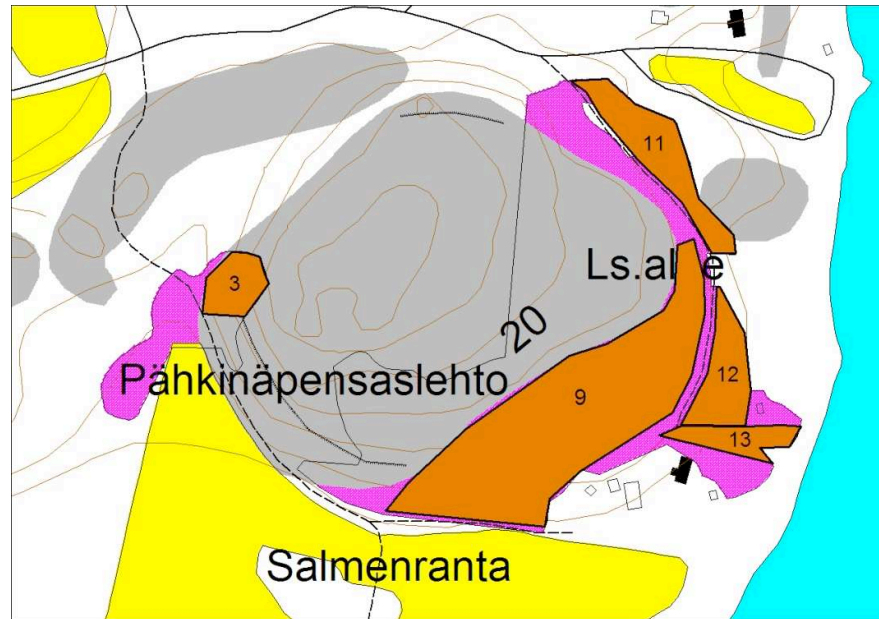
Suunnittelualueen hoito ja käyttö voi edellyttää hyvin erilaisia toimenpiteitä kuten perinnemaiseman palauttamista ja hoitamista, metsän tai suon ennallistamista, lehtojen hoitoa, erilaisia rakennus- ja huoltotoimenpiteitä tai vesi- ja jätehuollon järjestämistä. Käytännön toimenpiteet voivat liittyä myös luontomatkailun, kalastuksen tai muun elinkeinotoiminnan järjestämiseen. Kaikissa tapauksissa toimenpiteet on suunniteltava asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja siten, että ehdotetut toimenpiteet ovat realistisia ja suhteutettu käytössä oleviin resursseihin.

Seuraavissa alaluvuissa esitellään suunnittelualueelle ehdotettujen toimenpiteiden tarkemmat suunnitelmat. Pähkinäpensaslehdon toimenpiteet perustuvat alueesta tehtyyn hoitosuunnitelmaan (Pettersson 2010) ja Salmitunlahden kunnostustoimenpiteet aiemmin laadittuun selvitykseen (Kaseva & Hietaranta 2009) ja elokuussa toteutetun maastokäynnin aikana tehtyihin tarkennuksiin. Muut toimenpidesuunnitelmat perustuvat lähinnä maastokäynteihin, asiantuntijahaastatteluihin, kirjallisiin tiedonlähteisiin ja opinnäytetyön ohjaajalta saatuihin neuvoihin.

5.4.1 Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteet

Hooperinvuoren luonnonsuojelualueella sijaitsevan pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteillä turvataan LSL:n mukaisen pähkinäpensaslehto-luontotyypin

ominaispiirteet. Toimenpiteiden tarkoituksena on vähentää havupuiden varjostavaa vaikutusta ja happaman karikkeen muodostumista, jolloin pähkinäpensaasien elinmahdollisuudet paranevat nykyisestään. Kartassa (kuva 19) esitetään ne alueet, joille hoitotoimenpiteitä on ehdotettu.

Kuva 19. Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpidealueet kuvioittain numeroituina.
© Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Kuvio 3 on 0,19 hehtaarin kokoinen ja edustaa lehtomaista kangasta. Valtapuuna on mänty, pähkinäpensaasien peittävyys on kolme prosenttia. Pähkinäpensaasien kanssa kilpailevia havupuita voidaan poistaa edellyttäen, että toimenpide ei vähennä jyrkänneen varjostusta. Puita ei saa poistaa kymmentä metriä lähempää jyrkännettä. *Kuvio 11* on pinta-alaltaan 0,14 hehtaaria ja edustaa mustikkatyyppin metsää (MT). Puusto on pääasiassa harvahkoa männikköä, koivua ja kuusta kasvaa jonkin verran. Alueella on myös kallio- ja lehtolaikkuja. Lehtolaikuilla voidaan poistaa havupuita lehtokasvillisuuden kasvuolosuhteiden parantamiseksi. Hoitotoimenpiteiden yhteydessä avataan kiinteistöraja. (Pettersson 2010, 7.)

Kuvio 9 on pinta-alaltaan 0,85 hehtaarin laajuinen ja edustaa käenkaali-oravanmarjatyyppin lehtoa (OMaT). Alue on kuusettunut pahasti, joten pähkinäpensaslehdön ominaispiirteiden ja rakenteen palauttamiseksi suurin osa kuusista on

poistettava. Kuusten poistaminen tehdään kahdessa tai useammassa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa poistetaan kaikki alikasvoskuuset ja jonkin verran pienempiä kuusia. Hakkuutähteet poistetaan joko polttamalla tai kuljettamalla ne pois. Mahdollisia polttokasoja ei saa kasata punakukkaisten sinivuokkokasvustojen päälle. Ensimmäisessä vaiheessa voidaan myös poistaa ne alikasvoskoivut, jotka tukahduttavat selvästi pähkinäpensaita. Lisäksi voidaan kaulata muutamia isompia koivuja ja haapoja, mutta kuitenkin enintään kymmenen prosentin verran kyseisen puulajin pohjapinta-alasta. Kaulatut puut jätetään lahoamaan paikoilleen. Toinen vaihe toteutetaan noin kolmen vuoden jälkeen ensimmäisestä harvennuksesta, ja tällöin poistetaan lähes kaikki jäljellä olevat kuuset. Hakkuutähteet kuljetetaan pois tai poltetaan paikan päällä. Mahdollinen hakkuutähteiden polttaminen on tehtävä paikoissa, joissa ei ole edustavaa lehtokasvillisuutta. (Pettersson 2010, 7.)

Kuvio 12 edustaa sinivuokko-käenkaalityypin lehtoa (HeOT) ja on 0,21 hehtaarin kokoinen. Puusto on lähinnä kookasta kuusikkoa, joka tukahduttaa varjoon jääneitä pähkinäpensaita. Alueella kasvavat kuuset voidaan poistaa yhdessä vaiheessa ja pääasiassa koneellisesti. Hakkuutähteet kuljetetaan pois tai poltetaan. Mahdollista hakkuutähteiden polttamiseen on pyydettävä naapurin lupa. Kuusten poiston yhteydessä avataan kiinteistöraja. Myös pinta-alaltaan 0,23 hehtaarin kokoinen *kuvio 13* edustaa sinivuokko-käenkaalityypin lehtoa (HeOT). Puusto on kookasta ja valtapuulajina on haapa. Pähkinäpensasto on arviolta neljän metrin korkuista ja peittää noin 70 prosenttia kuviosta. Kuvion länsiosassa kasvavasta nuoresta haapapuusta harvennetaan noin 70 prosenttia. Kuvion itäpuolella avataan ainoastaan kiinteistöraja. (Pettersson 2010, 7-8.)

Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteet toteutetaan ensimmäisessä vaiheessa lähinnä miestyönä ja muissa vaiheissa ensisijaisesti konehakuina. Hakkuutähteet voidaan poistaa myös koneellisesti hakettamalla ja myydä sen jälkeen energiaksi. Toimenpiteet toteutetaan joko kuivana aikana loppukesästä tai vaihtoehtoisesti lumentulon jälkeen. Konehakkuita ei tule ajoittaa koviille pakkasille, koska tällöin pähkinäpensaat vahingoittuvat raivaustoimenpiteistä

tavallista herkemmin. Sammal- ja jäkäläkartoituksen tulokset on otettava huomioon hoitotoimenpiteiden toteuttamisessa sen perusteella, suosivatko toimenpidealueilla kasvavat jäkälät paahteisia vai varjoisia jyrkäniteitä. (Pettersson 2010, 9.)

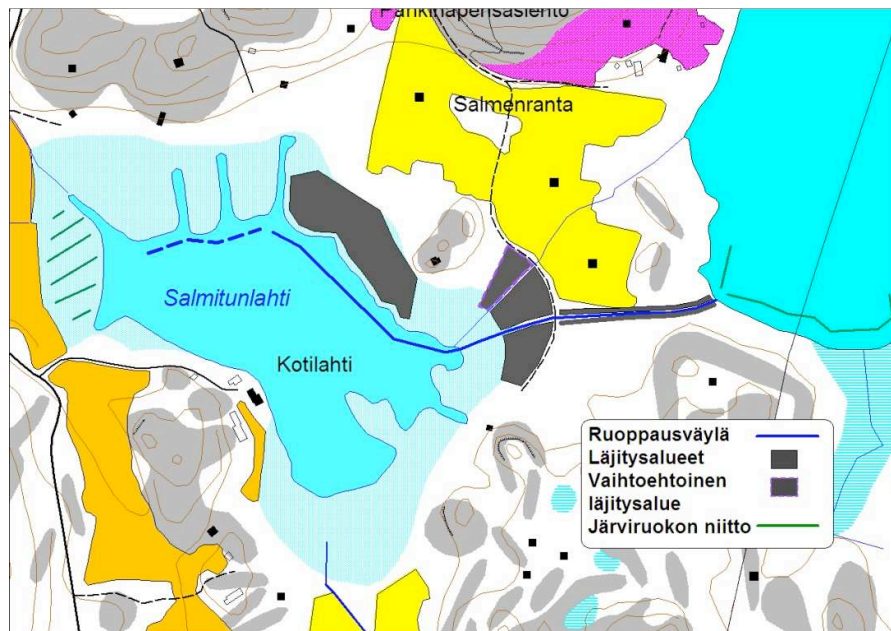
5.4.2 Salmitunlahden ja yhteysväylän kunnostustoimenpiteet

Salmitunlahden kunnostuksen tavoitteena on ennen kaikkea lahden virkistyskäytön edellytysten ja vedenlaadun parantaminen. Tässä luvussa esitellään lyhyesti Salmitunlahden pohjoisrannan ja eteläisen yhteysväylän ruoppausta sekä alueella kasvavan vesikasvillisuuden poistoa. Vuorisalonojaan ja Salmitunlojan ehdotettuja toimenpiteitä käsitellään erikseen luvussa 5.4.3. Kaikilla tässä ja seuraavassa luvussa esitetyillä toimenpiteillä on oltava maanomistajien ja naapureiden hyväksyntä.

Ruoppauksen avulla lisätään vesisyvyyttä valituissa paikoissa ja parannetaan lahden virkistysedellytyksiä, etenkin veneilymahdollisuuksia. Ruoppauksella voi olla myös lahden vedenlaatua parantava vaikutus veden vaihtuvuuden lisääntyessä. Tällä hetkellä veden vaihtuvuutta hidastaa muun muassa eteläisen yhteysväylän suuaukon mataluus. Yhteysväylän ruoppauksella voidaan lisätä veden vaihtuvuutta ja avata venereitti Salmitunlahdelta Myyrinpuhdille. Myös väylän avaaminen Salmitunlahden pohjoisrannalle lisää veneilymahdollisuuksia ja veden vaihtuvuutta. Vesikasvillisuuden poistolla ei ole todennäköisesti merkittävää vaikutusta veden vaihtuvuuteen lahdella. Veneilyn kannalta on kuitenkin perusteltua, että yhteysväylän edustalle Myyrinpuhdin puoleiseen järviruokokasvustoon niitetään 5-8 metrin levyinen avovesiväylä. Myös avovesiväyliäni niittäminen ja ylläpitäminen yhteysväylästä pohjoiseen ja Myyrinpuhdin lounaisrantaa myötäillen on perusteltua veneilyn näkökulmasta. Samalla lisätään hauen kutualueita ja rantaruovikon monipuolisuutta. (Kaseva & Hietaranta 2009, 27.)

Salmitunlahdella järviruokoa kasvaa lähes yhtenäisenä reunavyöhykkeenä joko kuivalla maalla tai hyvin matalassa rantavedessä. Järviruokokasvillisuuden poistamista Salmitunlahdella voidaan perustella lähinnä maisemanhoidollisilla

syillä. Niittämällä järviruokoa lahden länsirannalta avataan näkymää kylänraitille päin. Lahden koillisrannalta järviruokoa poistuu pohjoisväylän ruoppauksen ja läjityksen yhteydessä, mikä avaa näkymää tällä alueella. Järviruo'on lisäksi Salmitunlahdella kasvaa upos- ja kelluslehtistä vesikasvillisuutta, jota voidaan poistaa tarvittaessa virkistyskäytöllisistä syistä. Parhaiten upos- ja kelluslehtisten kasvien poisto onnistuu ruoppaamalla tai raivausnuotan avulla. (Kaseva & Hietaranta 2009, 26-27.) Kartassa (kuva 20) esitetään Salmitunlahdelle ehdotetut toimenpiteet kootusti.

Kuva 20. Salmitunlahdelle ehdotetut kunnostustoimenpiteet. © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Ruoppaus toteutetaan kauharuoppaajalla. Eteläisen yhteysväylän syvyys voi olla puolitoista metriä ja leveys viisi metriä. Salmitunlahden ruoppausväylä voi olla syvyydeltään puolitoista metriä ja leveydeltään 3-5 metriä, ruoppausluiskineen vähintään seitsemän metriä. Yhteysväylän ruoppaus ja levennys toteutetaan väylän pohjoisrannalta, mikä edellyttää paikalla kasvavan puuston poistoa. Ruoppausmassat voidaan sijoittaa mahdollisuuksien mukaan lähelle ruoppausaluetta, koska läjitysmassojen kauemmaksi vieminen nostaa aina kustannuksia. Järviruo'on niittojäte voidaan sijoittaa ainakin osittain samoihin paikkoihin kuin läjitysmassat. Ruoppausmassoja ei saa kuitenkaan läjittää liian

lähelle rantaa, koska muuten läjitysmassoista valuva vesi voi päästä suoraan vesistöön. Läjityksen jälkeen ruoppausmassat on tasoitettava ja ranta maisemoitava. Suositeltava ajankohta ruoppaukselle on syyskuun puolivälistä huhtikuun loppuun. (Majuri 2003, 20-21.)

Järviruokoa voidaan niittää Myyrinpuhdin puolella esimerkiksi veneeseen kiinnitettävällä kaislaleikkurilla. Jotta avovesialue säilyisi pidempään auki, niitto on toteutettava useampana vuotena peräkkäin. Niitot tulisi jakaa mahdollisimman tasaisesti eri vuosille, jotta yhden vuoden niitosta ei aiheutuisi liian suurta kuormituspiikkiä liukoisten ravinteiden vapautuessa leikatuista versoista vesistöön. Paras ajankohta niittämiseen on lintujen pesinnän jälkeen heinäkuun puolivälistä elokuun puoliväliin, jolloin kasvimassan mukana saadaan poistettua mahdollisimman paljon ravinteita. Mikäli mahdollista, ensimmäisenä kesänä niitto kannattaa tehdä kahdesti. Niittojäte on korjattava talteen huolellisesti, koska muuten kasvimassan sisältämät ravinteet päätyvät takaisin veteen. Poistettu kasvimassa voidaan esimerkiksi läjittää tai käyttää maanparannukseen pelloilla. (Kääriäinen & Rajala 2005, 262-263; Kaseva & Hietaranta 2009, 31.)

Kuva 21. Järviruokoa niitettiin entisaikaan lehmän rehuksi. Niittoväkeä ruokoruuhessa Rantalannpuhdilla, valokuva on peräisin todennäköisesti 1940-luvulla. (Valokuvan ottaja tuntematon)

Salmitunlahden ruoppauksen toteuttaa ruoppausurakoitsija Turun ammatti-korkeakoulun laatiman tarkemman kunnostussuunnitelman pohjalta. Kunnostussuunnitelmassa käydään läpi ruoppaukseen, läjitykseen ja vesikasvillisuuden poistoon liittyvät taustatiedot, vaihtoehdot ja toteutustavat (Majuri 2003, 9-21). Tarvittaessa Salmitunlahden kunnostusta voidaan täydentää myöhemmin jatkamalla ruoppausväylää aina lahden länsireunalle asti. Myös lahden kaakkoiskulmassa sijaitsevan niemekkeen ja mantereen väliin voidaan avata kapea väylä virtausolosuhteiden parantamiseksi. (Kaseva & Hietaranta 2009, 28-29.)

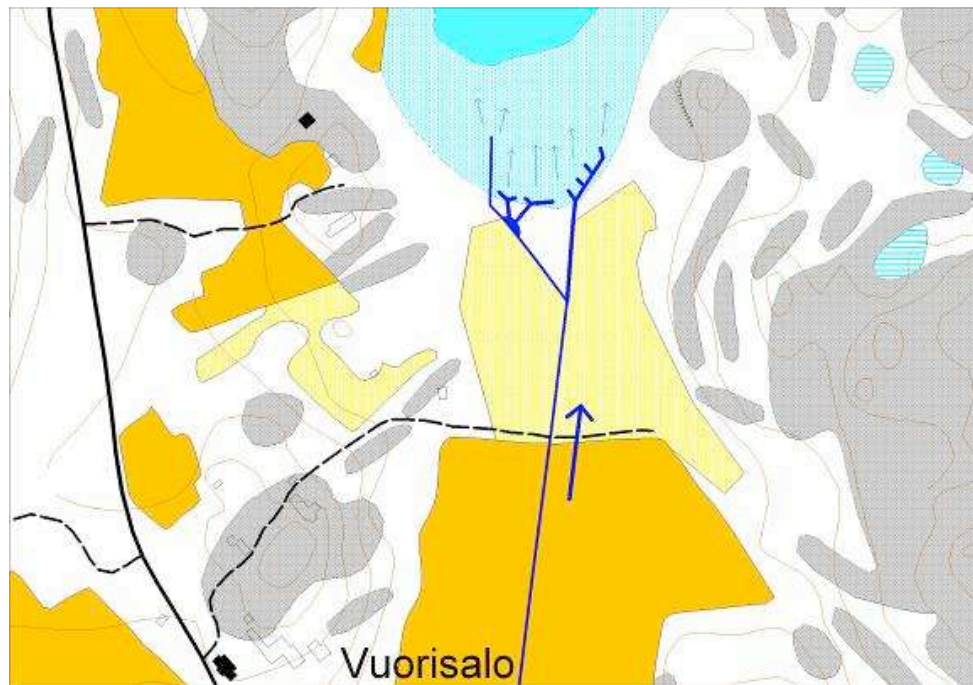
5.4.3 Toimenpide-ehdotukset Vuorisalonojassa ja Salmitunojassa

Vuorisalonojan ja Salmitunojan kautta kulkeutuva ja pääosin maataloudesta peräisin oleva ravinnekuormitus kohdistuu Salmitunlahteen pistekuormituksen tavoin. Koska Vuorisalonojasta ja Salmitunojasta kulkeutuva ravinnekuormitus muodostaa lahden kokonaiskuormituksesta yli 80 prosenttia, on perusteltua pyrkiä parantamaan Salmitunlahden vedenlaatua näihin laskuojiin tehtävillä toimenpiteillä. (Kaseva & Hietaranta 2009, 7.)

Etelästä Salmitunlahteen laskeva ja alajuoksultaan melko leveäksi kaivettu Vuorisalonoja päättyy ruovikkoon noin 30 metriä ennen lahtea. Myös jatkossa suositellaan ojan loppuosuuden kaivamatta jättämistä, jotta ojavesi ravinteineen ei pääse suoraan lahteen. Ojavesi voidaan ohjata nykyistä laajemmalle alueelle kampaojastolla, jolla lisätään järviruokokasvuston luontaista ravinteiden sitomiskykyä. Kiintoaineen laskeutumista on mahdollista edistää nykyiseen ojanhaaraan kaivetulla pienimuotoisella laskeutusaltaalla, josta vesi voidaan ohjata edelleen ruovikkoalueelle 2-3 erillisen haaroituksen avulla. Haaroituksella lisätään järviruokokasvuston kykyä sitoa liukoisessa muodossa olevia ravinteita biomassansa. (Kaseva & Hietaranta 2009, 19-20.) Vuorisalonojaan ehdotetut toimenpiteet esitetään kuvassa 22.

Salmitunoja laskee Salmitunlahteen luoteessa kahden päähaaran kautta. Pääasiassa pelloilta tulevaa kuormitusta voidaan vähentää riittäväillä pientareilla niillä peltolohkoilla, jotka ovat aktiivisessa käytössä. Piennarten on oltava

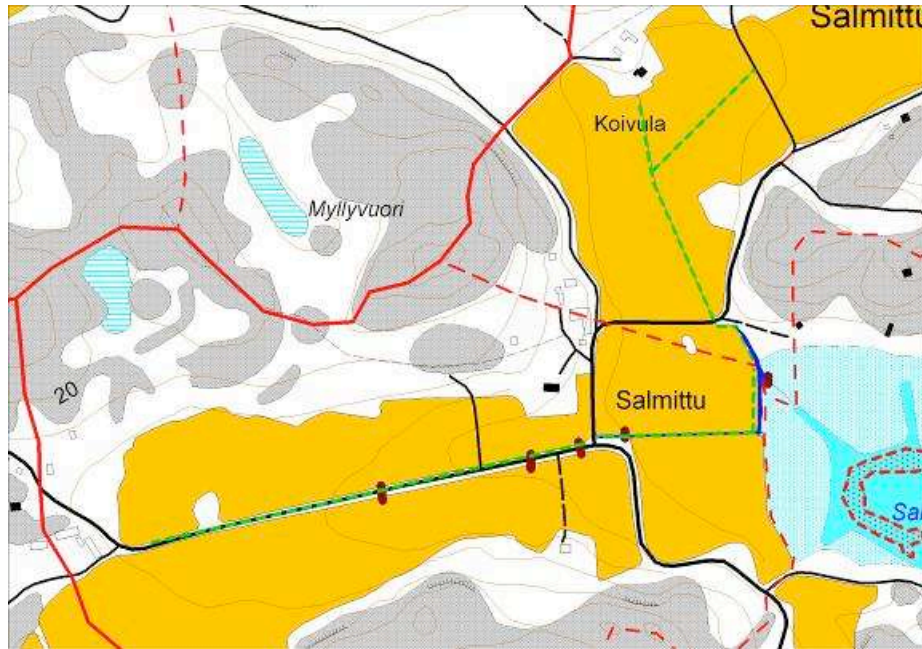
vähintään 60 senttimetriä leveitä, isompien ojien varsille suositellaan metrin levyisiä pientareita. Pelloilta tulevaa huuhtoumaa voidaan vähentää lisäämällä talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja minimoimalla lannoitteiden käyttöä. Ravinnekourmitusta on mahdollista vähentää myös matalista pohjapadoista muodostuvalla ketjulla ja pienellä laskeutusaltaalla. Pohjapadot voidaan toteuttaa esimerkiksi kyljelleen asennetulla ja tuetulla vesivanerilla. Tällaiset pohjapadot eivät pysty käsittelemään tulvavesiä, mutta pienemmillä vedenvirtauksilla ne kuitenkin pidättävät karkeampaa kiintoainesta. (Kaseva & Hietaranta 2009, 12, 22-23.)

Kuva 22. Vuorisalonojaan suunniteltu kampaajasto ja laskeutusallas (Kaseva & Hietaranta 2009, 21).

Mahdolliselle laskeutusaltaalle löytyy paikka Salmitunojan haarojen yhtymäkohdasta. Sijoituspaikka on kuitenkin ongelmallinen siksi, että se sijaitsee tulvariskialueella. Jos laskeutusaltaaseen päädytään, sen voi toteuttaa kaivamalla nykyistä ojanhaaraa laajemmaksi ja hieman syvemmäksi, jolloin laskeutumista tapahtuu vain pienempien virtausten aikana. Sekä pohjapatojen että laskeutusaltan toimivuuden kannalta on tärkeää, että niiden taakse kertynyt kiintoaines poistetaan ajoittain. Näin estetään laskeutuneen sedimentin

vesistöön pääsemisen. (Kaseva & Hietaranta 2009, 21-23.) Salmitunojaan ehdotetut toimenpiteet on esitetty kuvassa 23.

Kuva 23. Salmitunojaan suunniteltu pohjapatojono (ruskeat poikkiviivat). Vihreällä katkoviivalla merkittyjen ojanhaarojen yhtymäkohtaan lähelle Salmitunlahtea voidaan harkita pientä laskeutusallasta (Kaseva & Hietaranta 2009, 22).

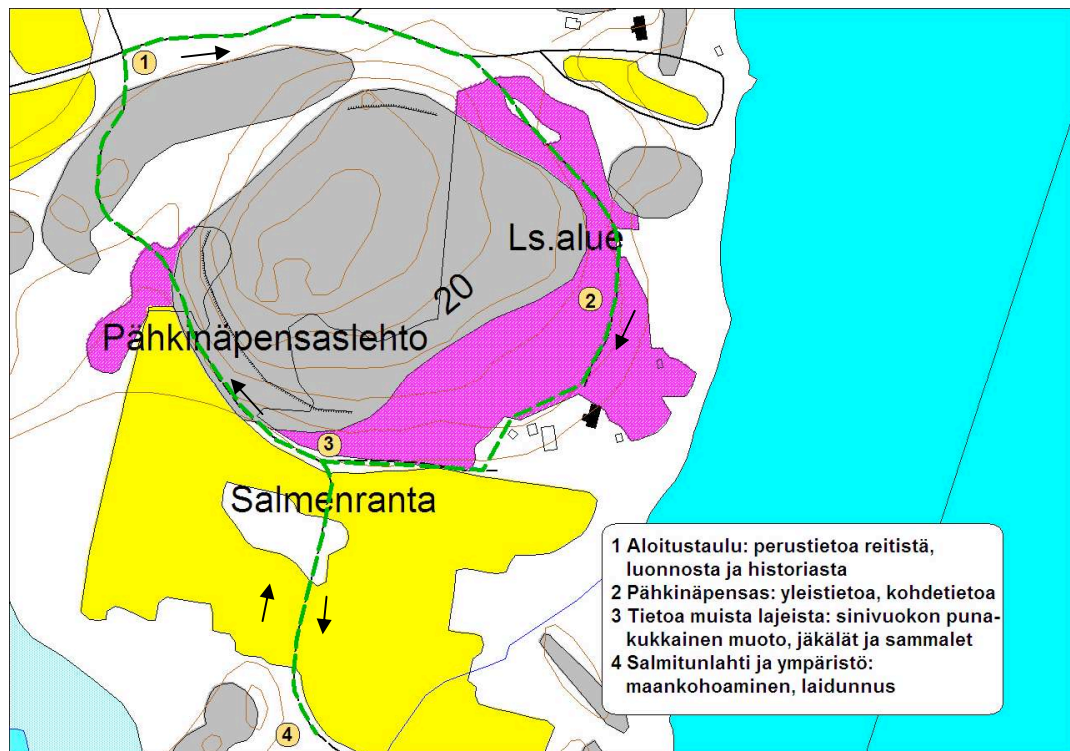
Viljelystä aiheutuvaa ravinnekuormitusta voidaan vähentää myös viljelyteknisin keinoin kuten korkeuskäyrän suuntaisella kynnöllä tai talviaikaisella kasvi-
peitteisyydellä. Muita keinoja ovat muun muassa nopea ja tehokas multa-
mahdollisen lietteen levityksen jälkeen ja ravinnetaseeseen perustuva lannoitus.
Tulvaveden alle jäävillä ja usein kosteudesta kärsivillä alavilla peltolohkoilla
voidaan harjoittaa viljantuotannon sijaan nurmiviljelyä. Tällainen märkyydestä
kärsivä peltolohko on esimerkiksi Salmitunlahden länsipuolella. (Kaseva &
Hietaranta 2009, 12.)

5.4.4 Hooperinvuoren kävelypolun perustaminen

Luontoon merkittyjen kävelyreittien tavoitteena on ohjata ulkoilua mielen-
kiintoisiin kohteisiin, lisätä kävijöiden tietoisuutta alueen luonnosta, maisemasta
ja historiasta sekä ehkäistä maaston tarpeetonta kulumista. Reittien
suunnittelussa on suositeltavaa hyödyntää valmiita tie- ja polkupohjia. Myös

turvallisuusnäkökohdat ja vaativuustaso on otettava huomioon. Jatkossa kyläläisistä kootaan 2-4 jäseninen pienryhmä, joka voi halutessaan täydentää tässä ehdotettuja kävelyreittejä sekä päättää mahdollisten opastetaulujen tarpeesta, tarkemmasta sijainnista ja sisällöstä.

Hooperinvuoren kävelypolun tarkoituksena on tutustuttaa kävijät luonnonsuojelualueeseen ja sen lähiympäristöön. Reitti kiertää koko luonnonsuojelualueen helppossa maastossa valmiita tiepohjia seuraten. Lisäksi poiketaan lyhyesti Salmenrannan niittyalueella, jonne ehdotetaan tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonnonlaidunta. Polku voidaan merkitä maastoon maahan lyötävillä tolpileillä. *Haluttaessa kävelypolusta voidaan tehdä luontopolku, jolle suunnitellaan alueen luonnosta, maisemasta ja historiasta kertovia opastetauluja.* Tässä ehdotettu reitti on yhteensä 1,4 kilometrin pituinen ja se on esitetty alla olevassa kartassa (kuva 24). Karttaan on myös merkitty mahdollisten opastetaulujen alustava sijainti ja tema.

Kuva 24. Ehdotus Hooperinvuoren kävelypoluksi vihreällä katkoviivalla merkittynä. Reitti alkaa luonnonsuojelualueen luoteispuolelta ja kierretään myötäpäivään. © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Reitin lähtöpiste on Salmenrannantien ja Salmitunlahden kaakkoiskulmaan vievän kärrytien risteyskohdassa. Reitti kulkee Salmenrannantietä pitkin luonnonsuojelualueen itäreunalle ohittaen pähkinäpensaslehdon, joka jää suurimmaksi osaksi tien oikealle puolelle. Juuri ennen Salmenrannan niittyaluetta käännetään vanhalle viehättävälle tilustielle, vasemmalle jää Salmenrannan hylätty pihapiiri. Tilustie yhtyy alussa mainittuun kärrytiehen ennen Hooperinvuoren kalliojyrkännettä. Edessä avautuu näkymä Salmenrannan niittyalueelle ja sen takana hämmöttävälle Salmitunlahdelle. Tilustien jälkeen jatketaan kärrytietä pitkin kohti etelää ja pysähdytään lähelle Salmitunlahtea, jonne on matkaa kääntöpaikalta noin 150 metriä. Paluureitti kulkee kärrytietä pitkin Salmenrannan niittyalueen läpi ja ohi Hooperinvuoren kalliojyrkänteen. Salmenrannan niittyalueelta kärrytie nousee metsään luonnonsuojelualueen itäpuolelle, josta reitti vie takaisin lähtöpisteeseen

Kävelypolun perustamiseen ei tarvita polkumerkkien ja mahdollisten opaste-
taulujen lisäksi muita rakenteita. Reitin lähtöpisteeseen voidaan laatia
aloitustaulu, jossa kerrotaan lyhyesti reitin tarkoituksesta ja sisällöstä. Raivaus-
toimenpiteille on tarvetta jonkin verran vain vanhalla tilustiellä. Raivaus
on tehtävä hyvin hienovaraisesti esimerkiksi raivaussahalla ja sen tarkoituksena on
ainoastaan tilustien umpeen kasvun estäminen. On tärkeää, että tilustien
historiallinen luonne säilytetään. Raivaustähteet kerätään pois maastosta joko
poltettavaksi tai muuhun tarkoitukseen. Ennen kävelypolun perustamista on
kysyttävä lupa maanomistajilta ja sovittava asiasta Metsähallituksen kanssa.

Kuva 25. Vanhaa tilustietä länteen päin. Oikealla luonnonsuojelualue, vasemmalla Salmenrannan niittyalue.

5.4.5 Ulkoilureitin perustaminen

Keväällä pidetyssä kyläkokouksessa ehdotettiin kyläalueella kiertelevän pidemmän ulkoilureitin perustamista. Ehdotus on päätetty ottaa mukaan hoito- ja käyttösuunnitelmaan, vaikka reitti kulkeekin pääosin varsinaisen suunnittelualueen ulkopuolella. Tässä yhteydessä esitetään alustava reittiehdotelma, jota kyläläisistä koostuva pienryhmä voi myöhemmin täydentää esimerkiksi länteen Puorenvuoren suuntaan (kuva 26). Halutessaan työryhmä voi myös suunnitella ja toteuttaa reitin varrelle alueen luonnosta ja historiasta kertovia opastetauluja. Hyvä opastetaulu on säänkestävä, pitkäikäinen ja maisemaan sopiva.

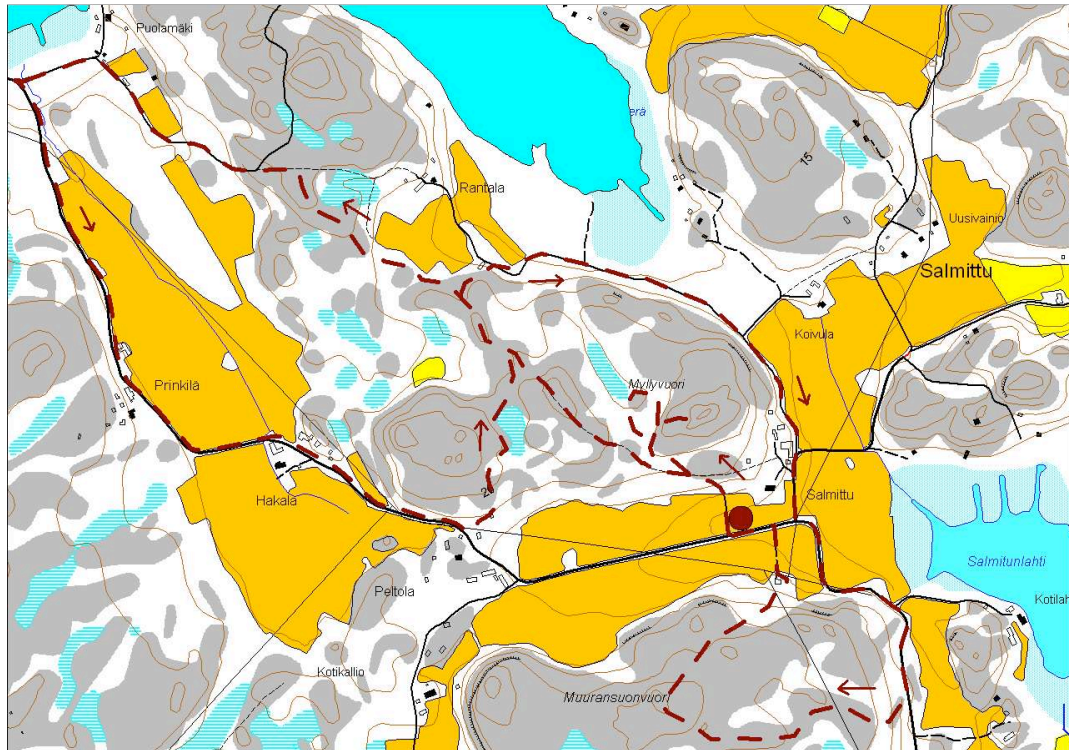
Ulkoilureitti tarjoaa kyläläisille ja alueella vieraileville ohjatun mahdollisuuden maastossa liikkumiseen ja virkistytymiseen. Merkitty ja turvallinen reitti voi rohkaista luonnossa liikkumiseen myös niitä, jotka eivät muuten maastoon uskaltaudu. Tässä ehdotettu ulkoilureitti on pituudeltaan seitsemän kilometriä ja

noudattelee pääasiassa valmiita polku- ja tiepohjia. Korkeusvaihtelut ovat kohtalaisia, mutta yleisesti ottaen maastoa voidaan pitää helppona tai helpohkona. Reitin suunnittelussa on pyritty luonnon ja kyläympäristön monipuoliseen esittelyyn. Reittiä ei tarvitse kulkea orjallisesti alusta loppuun, vaan kävelijä voi myös yhdistellä reitin osia toisiinsa alueella kierteleviä kyläteitä hyödyntäen. Halutessaan voi myös poiketa Hooperinvuoren luonnonsuojelu- aluetta kiertävälle kävelypolulle. Reitti voidaan merkitä puihin esimerkiksi punaisilla nauhoilla. Reitin aloituspisteeseen voidaan laatia aloitustaulu, josta näkee reitin kulun myös niillä osuuksilla, joilla sen merkitseminen maastoon on vaikeaa.

Ulkoilureitin lähtöpiste sijaitsee Salminiituntielle Myllyvuoren eteläpuolella, josta nouseaan ylös itse Myllyvuorelle. Rinteessä voi erottaa vanhan tienpohjan jäljet. Myllyvuoren laelta on ollut aikaisemmin näköala pohjoisessa avautuvalle merelle, mutta tällä hetkellä kalliorinteeseen kasvanut puusto peittää näkymän lähes kokonaan. Myllyvuoren laelta reitti vie pienen suoalueen sivuitse polulle, josta matka jatkuu luoteeseen helppokulkuista kallioselännettä noudatellen. Matkan varrelle jää pieni hiidenkirnu, joka on läpimitaltaan noin 40 senttimetriä. Reitti ohittaa Rantalan peltoalueen etelässä ja yhtyy vanhaan kylätiehen Puolamäen alapuolella, josta taival jatkuu edelleen luoteeseen lähelle merenrantaa ja kohti Salminiituntien risteystä. Salminiituntietä pitkin jatketaan kaakkoon halki peltomaiseman ohi Prinkilän ja Hakalan tilojen. Peltolan tilan kohdalla käännetään Salminiituntieltä pohjoiseen kallioalueelle, josta päästään Myllyvuorelta tulevalle reittiosuudelle ja edelleen Rantalan peltoalueen eteläreunaan lähelle Rantalanpuhtia.

Rantalan peltoalueelta reitti jatkuu Santaviikintietä pitkin ohi Rantalanpuhdin ja sen eteläpuolella sijaitsevan vanhan hakamaan. Santaviikintietä päästään Salmenrannantielle ja edelleen Salminiituntielle, jota jatketaan Muuran- suonvuoren itäpuolelle. Salminiituntieltä nouseaan rinnettä ylös sileälle avokallioalueelle, jota noudatellen kaarretaan Muuransuonvuorella sijaitsevalle hiidenkirnulle. Hiidenkirnu on reunoiltaan säännöllinen ja läpimitaltaan noin 60

senttimetriä. Tästä reitti laskeutuu Muuransuonvuoren pohjoisrinnettä alas kohti koillista. Alarinteeseen polun vasemmalle puolelle jää komea kalliojyrkkäne. Alarinneosuuden jälkeen päästään Salminiituntielle ja takaisin lähtöpisteeseen Myllyvuoren eteläpuolelle.

Kuva 26. Ehdotus ulkoilureitiksi ruskealla katkoviivalla merkittynä. Lähtöpiste on Myllyvuoren alapuolella (ruskea ympyrä). © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Ulkoilureitin perustamiseen ei tarvita mahdollisten opastetaulujen lisäksi muita rakenteita. Sen sijaan pienimuotoisia raivaustoimenpiteitä tarvitaan jonkin verran; esimerkiksi alkutaivalta Salminiituntieltä Muuransuonvuorelle on hieman harvennettava reittiä varten. Raivaustähteet kerätään maastosta joko poltettavaksi tai muuhun tarkoitukseen. Tarvittavat raivaustoimenpiteet voidaan tehdä raivaussahalla tai vesurilla joko reitin merkkauksen yhteydessä tai sen jälkeen. Tietyissä maaston kohdissa polku ei erotu selvästi tai ollenkaan. Näissä kohdissa riittää, että reitti on merkitty maastoon tarpeeksi lyhyin välimatkoin, jolloin polku muodostuu vähitellen haluttuun kohtaan. Koska reitti kulkee

pääosin yksityismailla, on sen perustamista ja tarvittavia toimenpiteitä varten oltava lupa maanomistajilta.

Kuva 27. Muuransuonvuoren kaunista jäkäläpeitteistä karukkokangasta.

5.4.6 Luonnonlaidunten perustaminen

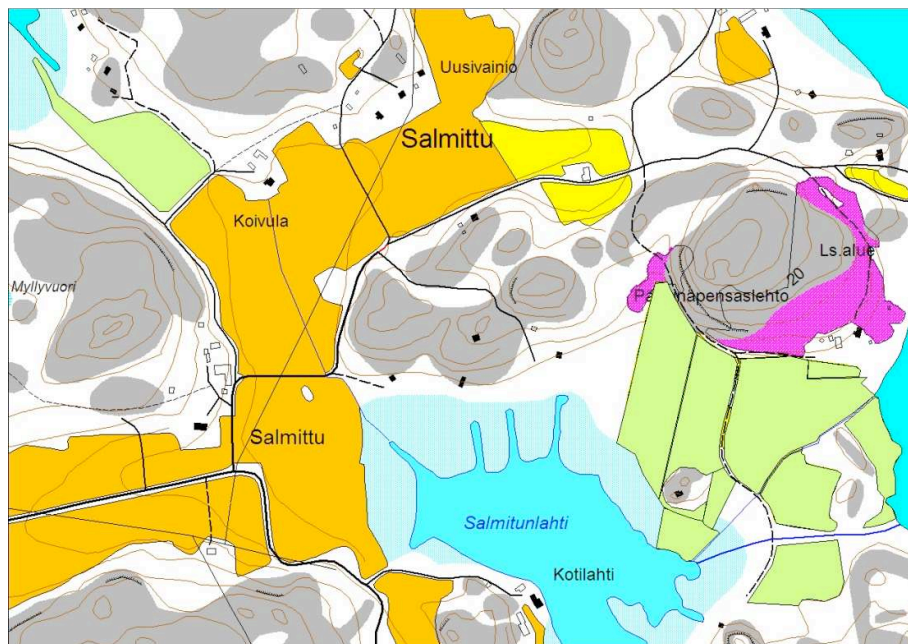
Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa ehdotetaan luonnonlaidunten perustamista Salmenrannan niittyalueelle ja Rantalanpuhdin eteläpuolella sijaitsevalle Koivulan vanhalle hakamaalle. Luonnonlaidunten kunnostamisen ja ylläpitämisen tavoitteena on ennen kaikkea avaramman perinnemaiseman palauttaminen ja kylämaiseman elävöittäminen. Tavoitteena on myös lisätä luonnon monimuotoisuutta palauttamalla kyseisille perinnebiotoopeille ominaista lajistoa. Molempia kohteita on laidunnettu aikaisemmin, joten niitä voidaan pitää paikallisesti arvokkaina maisemanhoitokohteina. Laiduntamista voidaan perustella myös sillä, että eläimet hoitavat maisemaa hyvin tehokkaasti ja luonnonmukaisesti. Lisäksi laidunnus on perustamiskustannusten jälkeen edullinen tapa hoitaa maisemaa verrattuna esimerkiksi toistuvaan raivaukseen (Söyrinki & Partanen 2007, 17).

Salmenrannan niittyalueella on muistitiedon mukaan laidunnettu viimeksi 1950-luvulla. (P. Luotonen, haastattelu 30.8.2010). Salmenrannan varsinainen niittyalue on pinta-alaltaan noin viisi hehtaaria, mutta merenlahdille ja yhteysväylien eteläpuolelle laajennettuna laidunalaa voidaan kasvattaa noin kahdeksaan hehtaariin. Laiduneläimistä parhaiten alueelle sopivat naudat, koska ne syövät ravinnokseen myös järviruokoa ja uskaltavat rantaveteen asti. Salmitunlahden yhteysväylien maastossa kasvaa tervaleppää, mikä on otettava huomioon viimeistään laidunluetta aidattaessa. Salmitunlahden koillispuolella sijaitsee varjoisa ja viehättävä metsäsaareke, jonka pohjoisosa voisi sopia eläinten levähdys- ja lepopaikaksi. Myös eteläisen yhteysväylän alapuolelta löytyy metsävaltaisempaa ja varjoisampaa aluetta.

Salmenrannan niittyalue on vesakoitunut varsinkin sarkojen kohdalta, joten maisemaa avartavat kohdennetut harvennustoimenpiteet voivat olla paikallaan. Harvennus voidaan toteuttaa talvella ennen laidunnuksen aloittamista tai vähitellen laidunnuksen jo alettua. Käytännössä voi riittää, kun pahimpiin vesakoihin tehdään käytäviä laiduneläimille, jotka pitävät tämän jälkeen huolta maisemanhoidosta. Koska niittyalue ei ole ollut käytössä pitkään aikaan, sen niittäminen voi olla aluksi järkevää. Myös talkoovoimin tehty kevätkulotus on periaatteessa mahdollinen hyvin valvotuissa olosuhteissa. Salmenrannan niittyalueen etuna on, että se on suhteellisen laaja, mikä on laidunrehun pitkäaikaisemman saatavuuden kannalta tärkeää. Myös pääsy rantaan on tärkeää, koska tällöin juomaveden saatavuudesta ei tarvitse huolehtia erikseen. (E. Hagelberg, puhelinhaastattelu 25.10.2010.)

Koivulan hakamaan pinta-ala on noin kaksi hehtaaria, joten se ei ole laiduntamista ajatellen kovin suuri. Hakamaa on ollut laidunkäytössä vielä 1960-luvulla (P. Luotonen, haastattelu 30.8.2010). Hakamaa on eteläreunaltaan kuivempaa aluetta, mutta muuttuu lähempänä Rantalanpuhdin merenlahtea kostemmaksi. Rantavyöhyke kasvaa järviruokoa ja koko Rantalanpuhdin pohjukka on järviruokokasvuston reunustama. Alueen puusto on lehtipuuvaltaista ja melko tiheää sekametsää. Palstaa on jo jonkin verran harvennettu, mutta avaramman näkymän palauttamiseksi tarvitaan vielä lisäraivausta.

Tarkoituksena on poistaa lähes kaikki havupuut siten, että jäljelle jää yksittäisiä havupuita lähinnä palstan reunoille. Alueella kasvavista koivuista poistetaan puolet, tammet ja muut yksittäiset jalopuut säästetään. Poistetut puut myydään tai hyödynnetään omassa käytössä. (P. Kuru, puhelinhaastattelu 14.10.2010.) Raivauksen jälkeen aloitetaan mahdollinen laidunnus. Myös tälle alueelle laiduneläimeksi sopii parhaiten nauta, koska puuston lisäksi se pitää kurissa myös rantavyöhykkeen järviruokokasvustoa. Kuvassa 28 on esitetty molempien luonnonlaidunten sijainti ja rajausehdotus.

Kuva 28. Suunnittelualueelle ehdotetut luonnonlaitumet vaaleanvihreällä merkittynä. Salmittunlahden koillispuolella sijaitsevaa Salmenrannan laidunluetta voidaan periaatteessa laajentaa Myyrinpuhdin rantaan asti myös eteläisen yhteysväylän alapuolella. Kärrytien ja Salmittunlahden väliin jäävä lohko sopii niin ikään laidunnukseen (vaihtoehtoinen läjitysalue). © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

Luonnonlaidunten perustamista varten molemmista kohteista laaditaan hoitosuunnitelmat, joissa laidunnuksen käytännön toteutus esitetään tarkemmin. Söytingin ja Partasen (2007, 9-14) mukaan hoitosuunnitelmassa on otettava kantaa ainakin seuraavaanlaisiin asioihin:

- yhteiset tavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet
- laidunnuksen rakenteet, kuten aidat, portit, suojakatokset ja juottopaikat
- laidunnuksen aloittamisajankohta
- eläimet ja niiden hoito, kuljetus ja valvonta
- muut mahdolliset toimenpiteet, kuten ylikulkusiltojen rakentaminen kosteisiin paikkoihin, puuston harvennus sekä heinän ja nokkosten niitto
- oikea laidunpaine (eläinten määrä / pinta-ala) ja laidunrehun riittävyys
- tiedottaminen ja opastaulut

Koska Salminiitun kylä on haja-asutusaluetta, luonnonlaidunten perustamiseen ei tarvita erillistä lupaa. Laitumet perustetaan aikaisintaan kesällä 2012 ja viime kädessä perustamispäätöksen tekee luonnollisesti maanomistaja. Perustamispäätöksen jälkeen kohteille laaditaan tarkemmat hoitosuunnitelmat, sovitaan vastuunjaosta laiduntamissopimuksilla ja haetaan mahdollista erityistukea. Perustamisvaiheessa voidaan myös selvittää, löytyykö lähistöltä muita laiduntamiseen sopivia alueita. Lisätietoa luonnonlaidunten perustamisesta ja ylläpidosta saa muun muassa Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistykseltä. Laiduneläinten hankkimisessa voi käyttää apuna Laidunpankkipalvelua.

Taulukoon 1 on koottu toimenpide-ehdotuksia luonnonlaidunten perustamista varten. Taulukon laatimisen apuna on käytetty edellä kuvattua hoitosuunnitelman runkoa, asiantuntijahaastattelua (E. Hagelberg, puhelinhaastattelu 25.10.2010) ja tietoa maisemalaidunnuksen perusteista (Hagelberg ym. 2003, 13-21; Söyrinki & Partanen 2007, 5-14).

Taulukko 1. Toimenpide-ehdotuksia luonnonlaidunten perustamista varten.

toimenpiteitä	Salmenrannan niitty	Koivulan hakamaa
yhteistyön toteutus	alueen vuokraus; karjanomistaja vastaa eläinten kuljetuksesta, hoidosta ja valvonnasta ainakin pääosin	
rakenteet	aidat, portit (juottopaikat, katettu kivennäiskaukalo)	
eläimet	nauta, mahdollisesti myös lammas kuivilla alueilla	nauta
laidunpaine	nauta / 1-2 ha / 4 kk (viisi uuhta karitsoineen / ha)	nauta / 1-2 ha / 4 kk
raivaustoimenpiteet	puuston valikoitu harvennus lähinnä kärrytien itäpuolella	harvennustoimenpiteet koko puuston osalta
tiedottaminen	naapurit, Salminiitun vesi- ja palveluusuuskunnan kokoukset, Varsinais-Suomen ELY, Vakka-Suomen Sanomat	
opastaulut	kyltti, jossa vähintään karjanomistajan yhteystiedot	
muita mahdollisia toimenpiteitä	heinän alkuniitto tai kulotus, nokkosten ja vadelmien niitto	vesovien puulajien kaulaus, nokkosten ja vadelmien niitto

5.4.7 Muut toimenpiteet

Maisemakuvallisesti tärkeä elementti suunnittelualueella on näkymä kylänraitilta Salmitunlahdelle. Tällä hetkellä näkymää peittää ruoppausmassojen läjitys-alueelle aikoinaan istutettu tiheäkasvuinen koivikko, jonka varsinainen ensiharvennus tulee ajankohtaiseksi lähivuosina. Istutuskoivikon harvennuksen jälkeen näkymä lahdelle parantuu. Myös Salmitunlahden länsirannalla kasvavaa järviruokokasvustoa poistamalla voidaan avata näkymää (Kaseva & Hietaranta 2009, 27-29). Kuluvan kesän aikana näin on jo kertaalleen tehtykin.

Salmitunlahden eteläisen yhteysväylän yli vie tällä hetkellä kapea rumpusilta, jonka paikoilleen jättäminen ei ole veden vaihtuvuuden kannalta paras mahdollinen ratkaisu. Yhteysväylän ruoppaamisen ja leventämisen yhteydessä

tai sen jälkeen voidaan rumpusillan tilalle harkita puurakenteista ojasiltaa, joka on kalliimpi mutta parempi vaihtoehto sekä veneilyä ajatellen että maisemallisesti. Puusillan kustannuksia voitaisiin ainakin periaatteessa alentaa siten, että osa pähkinäpensaslehdon kuusipuusta poistettaisiin talkoovoimin ja käytettäisiin sillan rakennustarpeiksi.

Kuva 29. Näkymä Salmitun päärakennuksen pihamaalta. Pellon ja istutuskoivikon takana lännessä häämöttää Salmitunlahti.

Kuva 30. Salmitunlahden eteläistä yhteysväylää rumpusillan kohdalta. Ruovikon takana Salmitunlahti.

5.5 Hallinnolliset tehtävät

Hoito- ja käyttösuunnitelman hallinnollisilla tehtävillä tarkoitetaan muun muassa osallistamisen järjestämistä, turvallisuuteen ja pelastustoimintaan liittyviä toimia, palvelurakenteiden huoltoa sekä valvontaa, resursointia ja aikataulutusta. Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa ajankohtaisia hallinnollisia tehtäviä ovat olleet etenkin osallistamisen järjestäminen, valvonta, resursointi ja aikataulutus. Käytettyjä osallistamismenetelmiä on kuvattu luvussa 3.2 ja osallistamisprosessia luvussa 5.1, joten osallistamisen järjestämistä ei käsitellä enää tässä yhteydessä.

Valvonnalla seurataan suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä mahdollisten laitteiden ja rakenteiden kuntoa ja turvallisuutta (Aalto ym. 2006, 58). Valvonnan keskeisenä tavoitteena on arvioida suunnitelman vaikuttavuutta, joka voidaan jakaa kohde- ja toimenpidevaikuttavuuteen. Kohdevaikuttavuudella selvitetään sitä, onko tavoitteeksi asetetut muutokset valituissa kunnostuskohteissa saatu aikaan. Toimenpidevaikuttavuudella selvitetään puolestaan käytettyjen kunnostusmenetelmien sopivuutta ja riittävyttä. Lopullinen seurantaohjelma tehdään hankkeen budjettiraamin, tavoitteiden ja toteutusmenetelmien selvittyä. Omaehtoisissa hankkeissa on usein tärkeintä yhteisöllisen toimintamallin kehittyminen; pienemmissä vesistön kunnostushankkeissa riittäviä valvontatoimenpiteitä voivat olla talkoovoimin toteutettu näkösyvyyden, vedenpinnan korkeuden ja vesikasvillisuuden poiston vaikutusten seuraaminen. (Tanskanen 2005, 125-126, 130.)

Hoito- ja käyttösuunnitelman alustava seurantaohjelma on esitetty taulukossa 2. Arvioitavan asian lisäksi on ehdotettu myös arviointitapoja ja -kriteerejä, jotka on pyritty valitsemaan siten, että seuranta voidaan toteuttaa ja toistaa mahdollisimman helposti. Arvioinnin kohteena on pääasiassa kohdevaikuttavuus. Viime kädessä seurannan järjestämisestä ja vastuunjaosta sovitaan aina tapauskohtaisesti, joten taulukkoon merkityt toteuttajatahot ovat ohjeellisia. Työnaikainen valvonta on järjestettävä erikseen kunkin toimenpiteen edellyttämällä tavalla. Ruoppausurakoitsijan tehtävänä on valvoa, että ruoppauksen aikaiset ympäristöhaitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi.

Laidunnuksen aikainen valvonta ja vastuunjako sovitaan puolestaan maanomistajan ja karjanomistajan välisellä laiduntamissopimuksella.

Luonnonsuojelualueen valvonta kuuluu ensisijaisesti Metsähallitukselle. Muun suunnittelualueen valvonnasta vastaa pääasiassa Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunta käytössä olevien resurssiensa puitteissa. Luontevia tilaisuuksia seurantatiedon käsittelemiseen ja jakamiseen ovat Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunnan kokoukset. Suunnittelukauden puolivälissä voidaan pitää tilannekatsaus suunnitelman siihenastisesta toteutumisesta. Näin varmistetaan se, että suunnitelma pysyy vireillä ja etenee haluttuun suuntaan. Samalla suunnitelmaan voidaan tehdä mahdollisia muutoksia ja tarkennuksia yhteisen päätöksenteon pohjalta. Suunnittelukauden loppuvaiheessa voidaan suunnitelman toteutumisesta ja vaikuttavuudesta tehdä myös kyläläisille ja maanomistajille suunnattu pienimuotoinen kysely, jolla saadaan arvokasta lisätietoa jatkotoimenpiteitä ja seuraavaa suunnittelukautta varten.

Resursoinnin suunnittelussa otetaan huomioon sekä työpanosten että rahoituksen tarve. Aikataulutuksen avulla toimenpiteet jaetaan suunnittelukaudelle mahdollisimman tasaisesti ja kiireellisyysjärjestyssä noudattaen. Toimenpiteiden resursointi ja aikataulu on esitetty kootusti taulukossa 3. Myös todennäköinen toteutustapa ja toteuttajataho on merkitty taulukkoon. Arvioidut kustannukset ovat alustavia ja perustuvat keskeisimpiin tiedossa oleviin menoihin. Arvio pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteiden kustannuksista perustuu Metsähallituksen tekemään laskelmaan, joka on esitetty tarkemmin liitteessä 2. Laidunnuksen kustannuksista on vähennetty saatavat hyödyt kuten säästöt rehun hankintakuluissa. Vakuutuksia ei ole sisällytetty laidunnuksen kustannuksiin. Kaikissa laskelmissa on pyritty ottamaan huomioon mahdolliset materiaalikustannukset. Sen sijaan tiedottamisen kustannuksia ja muita ”välillisiä menoja” ei ole tässä yhteydessä huomioitu.

Taulukko 2. Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuksen seuranta suunnittelukaudelle 2010-2020, täydennettävä versio.

arvioitava asia	arviointitapa	ohjeellinen toteuttajataho
pähkinäpensaslehdon ja sille tyypillisen lajiston elpyminen	havainnot, mahdolliset lajikartoitukset	Metsähallitus, Salminiitun kylä
Salmitunlahden virkistyskäytön edellytysten paraneminen ¹	havainnot	Salminiitun kylä
Salmitunlahden vedenlaadun paraneminen ²	havainnot, mahdolliset vesinäytteet	Salminiitun kylä, Turun AMK
kävelyreittien kunto ja käyttö ³	havainnot	Salminiitun kylä
maiseman avartuminen ⁴	havainnot, mahdollinen valokuvaus	Salminiitun kylä
luonnonlaitumille tyypillisen lajiston elpyminen	havainnot, mahdolliset lajikartoitukset	Salminiitun kylä, ELY (V-S)

¹ Ruoppausväylien auki pysyminen, järviruokokasvuston kurissa pysyminen niitetyillä alueilla

² Näkösyvyys, ravinnepitoisuudet (vesinäytteet), mahdollisten rakenteiden toimivuuden seuranta Vuorisalonojassa ja Salmitunojassa

³ Maaston kulumisen seuraaminen, reittien auki pysyminen, polkumerkkien ja mahdollisten opastetaulujen kunnon seuraaminen

⁴ Näkymien avautuminen (puusto, järviruokokasvillisuus)

Taulukko 3. Toimenpiteiden resursointi ja aikataulu suunnittelukaudelle 2010-2020, täydennettävä versio.

toimenpide	työmäärä	toteutustapa / toteuttaja	kustannukset (€)	ajankohta
pähkinäpensaslehdon kunnostaminen	45 mtp ¹	metsurityö, koneellinen hakkuu, kaulaus / metsuri, metsäkoneurakoitsija, kyläläiset	11 250	2011-2015 ²
jäkälä- ja sammalkartoitus	40-50 h	Metsähallitus, konsultti	2 500-3000	2010
Salmitunlahden ruoppaus	urakkahinta	kauharuoppaus / ruoppausurakoitsija	15 000-20 000	2011-2012
järviruo'on poisto Myyrinpuhdin suulta ³	50-100 h	niitto / pääosin kyläläiset, ruoppausurakoitsija	2000-4000	2012-2015
Vuorensalonojan ja Salmitunojan toimenpiteet	100 h ⁴	kampanjasto, pienet pohjapadot, 1-2 laskeutusallasta / pääosin kyläläiset, urakoitsija	6000-8000	2014-2016
kävelypolku / luontopolku	80 h	merkitty reitti mahdollisine opasteineen / kyläläiset	4500	2012-2014
ulkoilureitti	50 h	merkitty reitti / kyläläiset	3500	2013-2014
laidunten perustaminen	€/ha/v	alueen vuokraus karjanomistajalle / karjanomistaja, maanomistaja, kyläläiset	2 650 ⁵	2012-2013
laidunnus	€/ha/v	vuokralaidunnus / pääasiassa karjanomistaja, maanomistaja		2013-2020
			tot. 65 950-75 450	

¹ Kustannukset laskettu metsurityöpäivinä (250 €/ metsurityöpäivä)

² Puuta poistetaan vähintään kahdessa vaiheessa

³ Niitto jaetaan eri vuosille mahdollisimman tasaisesti, ensimmäisenä kesänä voidaan niittää kahdesti

⁴ Sisältää konetyön / kaivuutyön

⁵ 265 €/ha/v, sisältää arvion sekä perustamisen että ylläpidon kustannuksista (arvioitu laidunala 10 hehtaaria)

Laidunnuksen kustannukset koostuvat perustamiskustannuksista ja ylläpito-kustannuksista. Perustamiskustannuksia aiheutuu lähinnä suunnittelusta, aitauksista ja muista mahdollisista rakenteista sekä opastauluista. Ylläpito-kustannuksia kertyy puolestaan eläinten maisemanhoitotyöstä, kuljetuksesta, hoidosta ja valvonnasta, juomaveden järjestämisestä, aitausten ylläpidosta, niitosta, raivauksesta ja vakuutuksista. Nautojen ja lampaiden maisemanhoitotyöstä maksetaan korvaus yleensä karjanomistajalle. Eläinten mahdollisesti aiheuttamat vahingot kolmannelle osapuolelle korvaa vastuuvakuutus. Karjanomistajalla voi olla lisäksi erillisiä tuotantoeläin-vakuutuksia. (Söyrinki & Partanen 2007, 17.) Laidunnuksen keskimääräisiä materiaalikustannuksia on koottu liitteeseen 3.

Viljelijä tai rekisteröity yhdistys voi hakea perinnebiotooppien hoitoa, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämistä sekä suojavyöhykkeiden hoitoa varten niin sanottua maatalouden ympäristötuen erityistukea. Tuen saaminen edellyttää sitoutumista ympäristötuen perustuen ehtoihin, maan hallintaoikeutta ja vähintään kolmen hehtaarin viljeltyä peltoalaa. Sopimusalan on oltava vähintään 0,30 hehtaaria; arvokkaalle pienialaiselle perinnebiotoopille voidaan anoa kohdekohtaista tukea. Lisäksi tuen saamisen ehtona on, että laidunnus ei aiheuta alueen rehevöitymistä tai eroosiota. Tukihakemus tehdään viiden tai kymmenen vuoden sopimuskaudeksi ja se jätetään ELY-keskuksen maa-seutuosastolle huhtikuun loppuun mennessä. Hakemukseen liitetään hoito-suunnitelma kustannusarvioineen. Hyväksyttäviä kustannuksia ovat muun muassa aitausten materiaali- ja työkulut, raivaus- ja niittokulut sekä eläinten kuljetuskustannukset. (Laidunpankki 2010b.)

Perinnebiotoopeille voi saada perustamisvaiheessa myös niin sanottua ei-tuotannollisten investointien tukea raivaamiseen ja aitaamiseen. Tukimuoto on kertaluonteinen ja toimenpiteet on toteutettava kahden vuoden kuluessa. Tuen myöntämisen ehtona on, että sama hakija hakee alueelle maatalouden ympäristötuen erityistukea perinnebiotoopin hoitamiseen. (Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys 2010; E.Hagelberg, puhelinhaastattelu 25.10.2010)

5.6 Vaikutusten arviointi

Hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittava siten, että sen ympäristöön kohdistuvat haitalliset vaikutukset jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Vaikutusten arvioinnin avulla sekä myönteisiä että kielteisiä seurauksia on mahdollista tunnistaa ja tarkastella järjestelmällisesti ja monipuolisesti. Jatkossa arvioinnin avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää suunnittelutyössä ja päätöksenteossa. (Aalto ym. 2006, 60.)

Taulukossa 4 on arvioitu hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksia luontoon, kulttuuriympäristöön, kyläyhteisöön ja -ympäristöön sekä paikalliseen talouteen kohdistuvina hyötyinä ja haittoina. Vaikutusten arviointiin liittyy aina epävarmuustekijöitä, jotka on otettava huomioon; on esimerkiksi mahdotonta ennakoida kaikkia mahdollisia vaikutuksia etukäteen tai ennustaa tarkalleen niiden toteutumisen todennäköisyyttä ja suuruusluokkaa. Yhteenvedona voidaan kuitenkin todeta, että hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutukset ovat pääasiassa myönteisiä, kun arvioinnin lähtökohdaksi otetaan kestävän kehityksen mukainen maankäyttö. Taulukossa 4 suunnitelman myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia on arvioitu yleisemmällä tasolla, toimenpiteiden vaikutuksia on arvioitu tarkemmin luvuissa 5.6.1 ja 5.6.2.

5.6.1 Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteiden vaikutuksia

Pähkinäpensaslehdon hoitosuunnitelmassa on arvioitu hoitotoimenpiteiden vaikutuksia alueen luontoon uhka-analyysin sekä luontotyyppeihin ja lajistoon kohdistuvien vaikutusten perusteella (Pettersson 2010, 8). Seuraavassa esitetty yhteenvedo perustuu hoitosuunnitelmassa esitettyihin arvioihin.

Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteet ovat pienialaisia, joten toimenpiteistä ei seuraa suurempaa uhkaa alueen luonnolle. Puunkaadossa ja puun ajossa vahingoittuu jonkin verran pähkinäpensaita, mistä ei kuitenkaan aiheudu peruuttamattomia haittoja, sillä pähkinäpensaat pystyvät tuottamaan nopeasti uusia versoja. Koska hoitotyöt tehdään ainakin pääasiassa loppusyksyn ja talven aikana, häiriöt pesiville linnuille ovat vähäisiä. Hoitotoimenpiteistä

Taulukko 4. Hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksia yleisemmin tarkasteltuna.

vaikutusten kohde	myönteisiä vaikutuksia	kielteisiä vaikutuksia
luonnonympäristö	<ul style="list-style-type: none"> • elinympäristöjen, lajien ja maiseman suojelu tehostuu • alueen käytön ja maaston kuluminen hallitaan entistä paremmin • Salmitunlahden vedenlaatu paranee 	<ul style="list-style-type: none"> • toimenpiteistä aiheutuu (hallittavissa olevia) ympäristövaikutuksia • alueen pelätään ”museoituvan” (huoli toiminnan rajoittumisesta)
kulttuuriympäristö	<ul style="list-style-type: none"> • perinnemaiseman ominaispiirteet tulevat paremmin esille (luonnonlaitumet) • kylän kulttuurihistoria tulee paremmin esille 	<ul style="list-style-type: none"> • ruoppaus, ruoppausmassojen läjitys ja niitot muuttavat väliaikaisesti nykyistä maisemakuvaa • alueen pelätään ”museoituvan” (huoli toiminnan rajoittumisesta)
kyläyhteisö ja -ympäristö	<ul style="list-style-type: none"> • kyläyhteisö- ja identiteetti vahvistuu • virkistysmahdollisuudet lisääntyvät • kyläympäristön viihtyisyys ja elinvoimaisuus lisääntyy 	<ul style="list-style-type: none"> • mahdolliset näkemuserot ja eturistiriidat kärjistyvät • kyläympäristön rauhallisuus ja viihtyisyys vähenee, jos alueen käyttö kasvaa esimerkiksi väestön lisääntyessä
paikallistalous	<ul style="list-style-type: none"> • kiinteistöjen arvo nousee • olemassa olevien ja uusien palvelujen kysyntä kasvaa, jos vakituisen asutuksen, loma-asutuksen ja vierailijoiden määrä lisääntyy 	<ul style="list-style-type: none"> • toimenpiteet aiheuttavat kustannuksia kyläläisille • paikallistalouteen panostaminen ei ole kaikkien mielestä riittävää tai vastaavasti se saatetaan kokea kielteisesti

tiedotetaan etukäteen rajanaapureille ja heidän toivomuksensa otetaan huomioon mahdollisten ristiriitatilanteiden ennakoimiseksi. Toimenpiteiden ansiosta alue muuttuu viihtyisämmäksi esimerkiksi valoisuuden lisääntyessä, joten voidaan olettaa, että hoitotoimenpiteisiin suhtaudutaan pääosin positiivisesti. (Pettersson 2010, 8.)

Hoitotoimenpiteillä ei saa vaarantaa pähkinäpensaslehdon ominaispiirteiden säilymistä. Aluetta varjostavia kuusia poistamalla turvataan pähkinäpensaiden elinmahdollisuuksien säilyminen lehdossa ja lehtoja reunustavilla kangasmailla. On myös todennäköistä, että varjostuksen ja neulaskarikkeen väheneminen vaikuttaa suotuisasti lehtokasvillisuuden kuten sinivuokon ja sen punakukkaisen muodon kasvuedellytyksiin. Lisäksi toimenpiteet saattavat lisätä jonkin verran lehtojen pinta-alaa, kun lehtikarikkeesta syntyvän mullan määrä kasvaa. Luonnonsuojelullisista syistä alueella on kielletty kaikenlainen kasvillisuuden ja kasvualustan säilymiseen epäedullisesti vaikuttava toiminta. Sinivuokon punakukkaisen muodon säilymistä edistäviä toimenpiteitä alueella saa toteuttaa. (Pettersson 2010, 8.)

5.6.2 Salmitunlahden kunnostuksen vaikutuksia

Ruoppauksesta aiheutuu väistämättä jonkin verran haittaa vesiluonnolle ja kunnostuskohteen lähetyvillä asuville ihmisille. Näkyvin haitta on veden tilapäinen samentuminen, joka voi vaikeuttaa virkistyskäyttöä ja eräiden eliölajien toimintaa. Kiintoaineksen lisäksi myös ravinteiden ja raskasmetallien pitoisuudet voivat nousta. Muita yleisiä ympäristövaikutuksia ovat meluhaitat, muutokset virtauksissa ja pohjan topografiassa sekä muutokset sedimentissä ja sen pohjaeläimistössä. Läjitysten ympäristövaikutukset vaihtelevat läjitystavan ja sijoituspaikan mukaan. Maalle läjityksestä voi aiheutua esimerkiksi vesistön samentumista valumavesistä, hajuhaittoja ja työnaikaisia tai pysyviä maisemahaittoja. (Majuri 2003, 24-27; Viinikkala & Mykkänen & Ulvi 2005, 222-224.)

Myös Salmitunlahden kunnostustoimenpiteistä aiheutuu ympäristövaikutuksia. Kunnostuksen perustavoitteena on kuitenkin se, että elinympäristöihin, eliölajeihin ja maisemaan kohdistuvat ympäristövaikutukset jäävät mahdollisimman

vähäisiksi ja ovat palautuvia. Oikein mitoitettuna ja ajoitettuna Salmitunlahden kunnostustoimenpiteet eivät aiheuta merkittävämpää haittaa pohjaeläimistölle, kaloille ja linnustolle. Eteläistä yhteysväylää ruopattaessa on poistettava jonkin verran puustoa; raivaustoimenpiteet voidaan toteuttaa kuitenkin harkitusti ja väylän pohjoisrannalle keskittäen. Maisemahaittoja aiheuttavat lähinnä ruoppauskaluston maastoon jättämät jäljet ja ruoppausmassojen läjitys. Läjityksen yhteydessä on huolehdittava siitä, että läjitysmassojen valumavedet eivät pääse takaisin vesistöön tai naapurin puolelle. Läjityksen jälkeen läjitysmassat on tasoitettava ja maisemoitava. Ruoppaustoimenpiteet on suoritettava lintujen pesimäajan jälkeen 15.9-30.4. Vuorisalonojan ja Salmitun- ojan toimenpiteiden ympäristövaikutukset liittyvät lähinnä veden tilapäiseen samentumiseen ja meluhaittoihin kaivutyön aikana.

Niitot Myyrinpuhdin suulla kannattaa jakaa mahdollisimman tasaisesti eri vuosille, jotta vältetään suuremmilta kuormituspiikeiltä liukoisten ravinteiden vapautuessa leikatuista versoista vesistöön. Paras niittoaika on lintujen pesinnän jälkeen heinäkuun puolivälistä elokuun puoliväliin, jolloin kasvimaan mukana poistuu mahdollisimman paljon ravinteita. Niittojäte on korjattava talteen huolellisesti, koska veteen jätetty kasvimassa kuluttaa hajotessaan lahden happivaroja ja luovuttaa sisältämänsä ravinteet takaisin veteen. (Kääriäinen & Rajala 2005, 262-266; Kaseva & Hietaranta 2009, 31.) Ajelehtivasta niittojätteestä voi aiheutua myös muuta haittaa; se voi esimerkiksi kasautua virkistyskäytön kannalta ongelmallisiin paikkoihin tai muodostaa kasvualustan muulle kasvillisuudelle. Niitto kannattaa tehdä vähätuulisella säällä, jolloin niittojätettä ei pääse karkaamaan ainakaan suuria määriä. Vesikasvillisuuden poisto voi aiheuttaa myös veden väliaikaista samentumista, tilapäisiä meluhaittoja ja ei-toivottuja vaikutuksia kasvillisuudessa. Läjitetystä vesi-kasvillisuudesta voi aiheutua hajuhaittoja. (Kääriäinen & Rajala 2005, 262-266.)

Kun Salmitunlahden kunnostus toteutetaan suunnitellusti ja huolellisesti, edellä mainitun kaltaiset ongelmat voidaan estää tai hallita. Samalla kunnostus- toimenpiteiden myönteiset vaikutukset virkistyskäytön edellytysten ja veden-

laadun parantumisena saadaan parhaiten esille. Vedenlaadun parantuminen Salmitunlahdella palvelee sekä asukkaita että luontoa. Eteläisen yhteysväylän edustan niitolla parannetaan veneilymahdollisuuksia sekä lisätään hauen kutualueita ja rantaruovikon monipuolisuutta. Salmitunlahdella järviruokokasvuston osittaisella poistolla on ennen kaikkea maisemanhoidollista merkitystä. Kaikilla Salmitunlahden tilan parantamiseen tähtäävillä toimenpiteillä on oltava maanomistajien ja naapureiden hyväksyntä. Kunnostustoimenpiteiden vaikutukset käydään läpi kunnostussuunnitelmassa, joka laaditaan ennen kunnostustoimenpiteisiin ryhtymistä. Tämä hoito- ja käyttösuunnitelma ei korvaa kunnostussuunnitelmaa ja siihen sisältyvää vaikutusten arviointia.

5.6.3 Muiden toimenpiteiden vaikutuksia

Luonnonlaidunnuksen myönteiset vaikutukset liittyvät ennen kaikkea perinne- maisemalle ominaisen avaramman maiseman ja lajiston palautumiseen ehdotetuissa maisemanhoitokohteissa. Perinnemaiseman piirteitä lisäämällä elävöitetään kyläympäristöä, tuodaan siihen historiallista syvyyttä sekä todennäköisesti lisätään myös asuinviihtyvyyttä ja vahvistetaan kyläidentiteettiä. Perinnebiotoopeille tyypillistä lajistoa palauttamalla lisätään luonnon monimuotoisuutta. Luonnonlaidunnuksella on siis myönteisiä vaikutuksia sekä asuin- ja kulttuuriympäristöön että luonnonympäristöön.

Laidunnuksen ongelmaksi saattaa muodostua huonosti suunniteltuna ja valvottuna ylilaidunnus. Oikealle laidunpaineelle eli eläintiheydelle pinta-alaa kohden on olemassa oma ohjeistuksensa. Suositeltavaa on, että laidunpaine on suurempi alkukesästä kuin loppukesästä. Myös eläinten kasvutavoitteisiin perustuva ravinnontarve määrittelee laidunpainetta. Jos eläimet pääsevät rantaan, on laidunpaineen lisäksi otettava huomioon vesiensuojelukysymykset ja mahdollinen vesialueiden virkistyskäyttö. (Söyrinki & Partanen 2007, 7, 9.) Laiduntaessaan ja liikkuaessaan eläimet muokkaavat maisemaa myös muuten kuin avartamalla sitä; esimerkiksi naudat muodostavat maastoon hylkylaikkuja ja selviä kulkureittejä (Laidunpankki 2010c). Hylkylaikut voidaan poistaa

tarvittaessa niittämällä. Ulkona liikkumisen kannalta aidatut laidunalueet voidaan kokea liikkumista rajoittaviksi rakenteiksi.

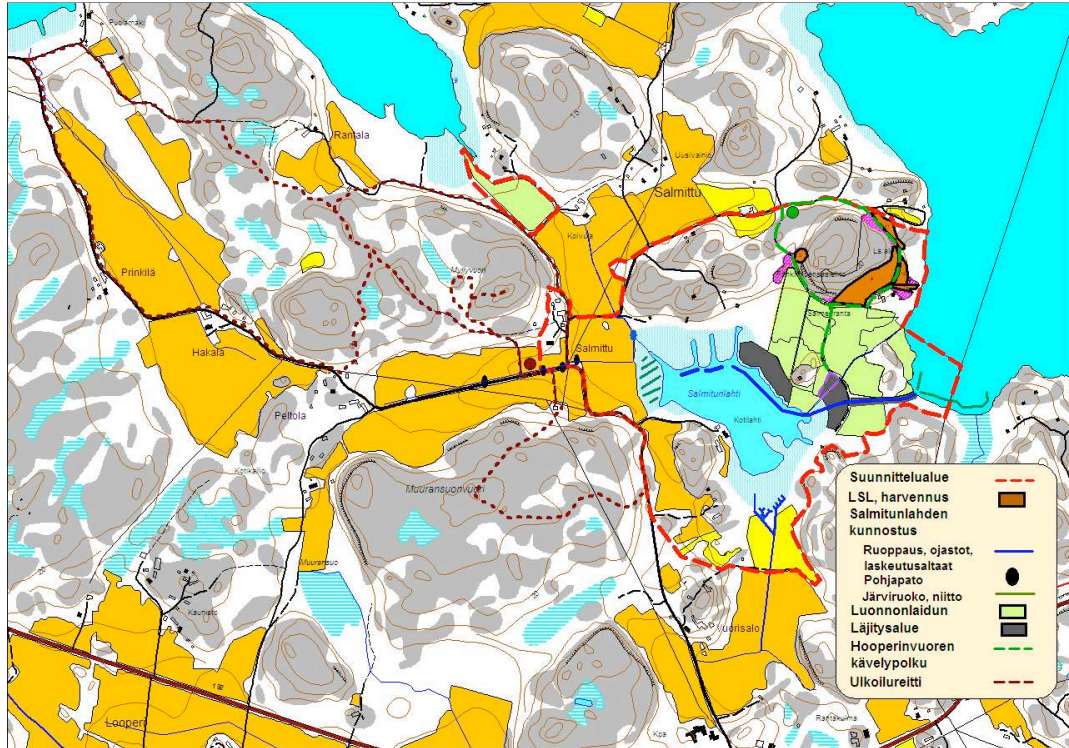
Laidunnuksen ympäristövaikutukset suunnittelualueella voidaan minimoida oikealla laidunpaineella ja laidunnuksen aikaisella valvonnalla, josta sovitaan tarkemmin laiduntamissopimuksessa. Laidunpaine määritellään erikseen laadittavassa hoitosuunnitelmassa. Laidunnuksen jatkuessa pidempään voidaan pitää välivuosi, joka vähentää laiduneläinten loisongelmia ja mahdollistaa niittykasvien siementämisen koko alueella. Laidunnuksen aloittamisesta tiedotetaan etukäteen ja laidunalueilla tiedottamisesta huolehditaan opastauluin. Aitausten rakentamisessa otetaan huomioon turvallisuuskysymykset ja mahdollisuuksien mukaan myös maisemalliset näkökohdat; vaihtoehtoja ovat esimerkiksi puuaita tai puu- ja sähköaidan yhdistelmä. Salmenrannan niittyalueella laidunalueen rajausta ja aitaaminen on tehtävä siten, että niityn läpi kulkeva käärytie pysyy vapaana. Rantojen laidunnuksen osalta on pidettävä huolta siitä, että eläinten toiminta ei muodostu ongelmaksi rantojen virkistyskäytölle. (Söyrinki & Partanen 2007, 5-14.)

Kävelypolun ja ulkoilureitin perustamisesta ei aiheudu mainittavampia haittavaikutuksia luonnonympäristölle tai asukkaille. Raivaustoimenpiteitä tarvitaan kävelyreittien perustamisvaiheessa ja ylläpidossa vain vähän, joten niiden vaikutukset luontoon ja maisemaan jäävät pieniksi. Mahdollisten opastetaulujen on oltava maastoon sopivia. Ohjaamalla ulkoilua tietyille, pääosin valmiille reiteille minimoidaan maaston kuluminen. Kävelyreiteillä voi olla myös myönteinen vaikutus kyläidentiteettiin, koska ne lisäävät kyläläisten tietoisuutta alueen luonnosta, maisemasta ja historiasta. Lisäksi kävelyreitit voivat toimia kylää tunnetuksi tekevänä palveluna kylässä vieraileville. Virkistyskäytön näkökulmasta kävelyreiteillä on fyysistä ja henkistä hyvinvointia lisäävä merkitys ja ne voivat myös madaltaa luontoon tutustumisen kynnystä.

5.7 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli Salminiitun kylässä sijaitsevan suunnittelualueen hoidon ja käytön järjestäminen kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kyseessä oli kehittämistehtävä, joka toteutettiin hoito- ja käyttösuunnitelman avulla. Opinnäytetyö on osa laajempaa kylän kehittämishanketta, jonka tarkoituksena on kylän maankäyttöä ohjaavan yleissuunnitelman eli kyläkaavan laatiminen. Kyläkaavalla ei ole lainvoimaa, mutta sitä voidaan hyödyntää myöhemmin osayleiskaavan laatimisen apuna. Kyläkaavan raportti koostetaan hoito- ja käyttösuunnitelmasta ja kehittämishankkeen muiden osaprojektin selvityksistä.

Kartassa (kuva 31) on esitetty yhteenveto suunnittelualueelle aiotuista toimenpiteistä suunnittelukaudelle 2010-2020. Toimenpiteet perustuvat suunnittelualueen hoitoa ja käyttöä määritteleville tavoitteille. Paikallisten asukkaiden ja maanomistajien näkemykset on pyritty ottamaan huomioon osallistamalla. Suunnitelman toteutuminen on pyritty varmistamaan valvonnan, resursoinnin ja aikataulun suunnittelulla sekä nimeämällä valvonnan ja toimenpiteiden mahdolliset toteuttajatahot. Hoito- ja käyttösuunnitelman ympäristövaikutuksia on tarkasteltu sekä yleisemmällä tasolla että toimenpiteittäin.

Kuva 31. Yhteenveto ehdotetuista toimenpiteistä vuosille 2010-2020. © Maanmittauslaitos, lupa nro VASU/139/10.

6 Onnistuminen kehittämistehtävässä

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein käsitteillä reliabelius ja valideetti. Reliabelius viittaa tutkimuksen mittaustulosten toistettavuuteen, toisin sanoen mittauksen tai tutkimuksen kykyyn tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Valideetti voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen valideettiin. Ulkoisella valideetilla viitataan tutkimuksen yleistettävyyteen, kun taas sisäisellä valideetilla tarkoitetaan esimerkiksi tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata tarkoitettua asiaa. (Metsämuuronen 2006, 48; Hirsjärvi ym. 2009, 231-233.)

Alun perin reliabeliuden ja valideetin käsitteet on kehitetty kvantitatiivisen tutkimuksen tarpeisiin, minkä vuoksi kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi ei ole välttämättä mielekästä näiden käsitteiden avulla. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein kuvauksen ja siihen liitettyjen

tulkintojen yhteensopivuudella, tutkimusmenetelmien yhteiskäytöllä eli triangulaatiolla ja sen perusteella, kuinka tarkasti tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä valintoja esitellään ja perustellaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-233.) Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa on pyritty hyödyntämään erilaisia aineistonkeruumenetelmiä ja varmistamaan työn luotettavuus siltä osin. Suunnitteluprosessin kuvauksella ja eri työvaiheisiin liittyvillä perusteluilla on puolestaan pyritty lisäämään työn läpinäkyvyyttä.

Seuraavassa käydään läpi työn luotettavuuteen ja onnistumiseen liittyviä kysymyksiä tarkemmin. Luvussa 6.1 arvioidaan kehittämistehtävässä onnistumista sekä suunnitteluvaiheen että toteutusvaiheen näkökulmasta. Luvussa 6.2 kehittämistehtävässä onnistumista arvioidaan sen perusteella, kuinka hyvin hoito- ja käyttösuunnitelma soveltui saatujen kokemusten perusteella käyttötarkoitukseensa.

6.1 Suunnitteluprosessin arviointi

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset perustuivat hoito- ja käyttösuunnitelmille tyypillisiin tehtäviin. Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset, joten kehittämistehtävän tavoitteet täyttyivät tältä osin. Kaiken kaikkiaan työ oli melko haastava, koska se edellytti perehtymistä hyvin monenlaisiin kysymyksiin rajallisen ajan puitteissa. Työn yleisenä vahvuutena voidaan pitää sitä, että suunnitelma toteutettiin käytännössä kolmen toimijan eli Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunnan, Turun Ammattikorkeakoulun ja Metsähallituksen yhteistyönä. Toimintaympäristön muuttuessa ympäristösuunnittelulta edellytetään entistä vuorovaikutteisempia toimintatapoja ja organisaatioiden välinen yhteistyö on tärkeä osa tätä muutosprosessia.

Kehittämistehtävän taustalla ei ollut varsinaista teoriaa tai teoreettista viitekehystä. Hoidon ja käytön suunnittelu perustuu kuitenkin tietyille yleisemmille peruslähtökohdille, joiden huomioimista voidaan pitää hyvän hoito- ja käyttösuunnitelman edellytyksenä. Näitä peruslähtökohtia ovat suojelutavoitteet, käyttötarpeet ja osallistaminen. Suojelutavoitteet sisältyvät jo suunnitelman

yleiseen tavoitteeseen, jonka perusteella luontoon, kulttuurin ja maisemaan liittyvät arvot otetaan huomioon koko suunnittelualueella (luku 5.3.1). Konkreettisesti suojelutavoitteet toteutuvat etenkin pähkinäpensaslehdon hoidon, luonnonlaidunten perustamisen ja Salmitunlahden vedenlaadun parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden osalta. Suunnittelualueen käyttötärpeita on lähestytty tässä yhteydessä ennen kaikkea virkistyskäytön näkökulmasta. Salmitunlahden kunnostuksella lisätään paikallisten asukkaiden veneily- ja uintimahdollisuuksia. Kävelyreittien perustamisella lisätään puolestaan kylän ulkoilumahdollisuuksia ja jokamiehenoikeuksilla taataan tietyt käyttöoikeudet koko suunnittelualueella.

Osallistamisen periaatetta toteutettiin tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa kyläkokouksessa ja kahdella maastokäynnillä. Yhteyshenkilönä toimineen Salminiitun vesi- ja palvelusuuskunnan puheenjohtajan rooli oli osallistamisen kannalta keskeinen, koska hän vastasi kyläkokouksen ja yhteisen maastokäynnin järjestämisestä ja koollekutsumisesta. Osallistamisesta saadut kokemukset olivat pääsääntöisesti positiivisia. Erityisesti ulkoilureitin ideoiminen yhteistyössä paikallisiin maastoihin perehtyneen kyläläisen kanssa osoittautui toimivaksi ratkaisuksi. Käytännössä osallistamista ja vuorovaikutteisempaa suunnittelua rajoitti tiukahko aikataulu, joka tuli esille esimerkiksi yhteisen maastokäynnin aikana. Lisäaikaa olisi tarvittu myös maanomistajien henkilökohtaisia haastatteluja varten. Myös toisen kyläkokouksen peruuntuminen aikataulullisista syistä vaikutti osallistamisasteeseen. Nyt toteutunutta osallistamisastetta voidaan pitää kuitenkin riittävänä, kun otetaan huomioon kyläläisten ja maanomistajien kiitettävän aktiivinen osallistuminen kyläkokoukseen ja elokuussa pidettyyn yhteiseen maastokäyntiin.

Käytettävissä olevan ajan tärkeys tuli esille myös Kylä-Kyllä!-hankkeen aikana. Lisäksi osallistamisen todettiin edellyttävän pitkäjänteisyyttä, sosiaalisia taitoja, aktiivista tiedottamista sekä avointa ja realistisiin tavoitteisiin perustuvaa yhteistyötä maanomistajien kanssa. (Lodenius ym. 2006, 94, 98-103.) Myös omien kokemusten perusteella nämä asiat ovat olennaisia osallistamisen ja koko

suunnitteluprosessin onnistumisen kannalta. Pitkäjänteisyyden merkitys liittyi tässä yhteydessä lähinnä ajanpuutteeseen ja siihen, että hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen aloitettiin vasta kehittämishankkeen loppuvaiheessa, jolloin yhteydenpito kyläläisiin ja maanomistajiin jäi melko vähäiseksi. Sosiaalisten taitojen ja hienovaraisuuden merkitystä vuorovaikutustilanteissa korosti se, että suurin osa suunnittelualueesta kuului yksityisomistukseen. Aktiivisen ja molemminpuolisen tiedonkulun merkitys tuli esille etenkin yhteisten tilaisuuksien järjestämisen ja aikataulun muutosten yhteydessä.

Yhtenä hyvän hoito- ja käyttösuunnitelman kriteerinä voidaan pitää sen myönteisiä vaikutuksia. Vaikutusten arvioinnin perusteella hoito- ja käyttösuunnitelmaa voidaan pitää onnistuneena, koska sen kielteiset vaikutukset ovat hallittavissa ja myönteisiä vaikutuksia vähäisempiä (luku 5.6). Toisaalta on muistettava, että vaikutusten arviointiin liittyy aina epävarmuustekijöitä, koska käytännössä on mahdotonta ennakoida kaikkia mahdollisia vaikutuksia etukäteen tai ennustaa tarkalleen niiden toteutumisen todennäköisyyttä ja suuruusluokkaa. Myös arviointiin liittyvät subjektiiviset näkemyserot on otettava huomioon. Vaikka työn tilaaja on sitoutunut kestävän kehityksen mukaiseen maankäyttöön, suunnitelman yksityiskohdista tai painotuksista voidaan olla silti eri mieltä kyläläisten kesken. Näkemyserot ovat jopa toivottavia siinä mielessä, että ne voivat toimia myönteisenä alkusysäyksenä kylän maankäytön kehittämiseksi jatkossa.

Koska hoito- ja käyttösuunnitelman todelliset vaikutukset näkyvät vasta vuosien kuluessa, kehittämistehtävässä onnistumista ei voida arvioida pelkästään suunnitteluvaiheen perusteella. Suunnitelman todellisten hyötyjen selvittämiseksi tarvitaan suunnitelman vaikuttavuuden arviointia. Tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa on esitetty alustava seurantaohjelma, jonka avulla suunnitelman toteutumista ja vaikuttavuutta voidaan arvioida suunnittelukauden aikana (luku 5.5). Seurannan tarkoituksena on lähinnä kohdevaikuttavuuden arviointi. Koska valvontatehtävä kuuluu pääosin Salmiitun kylälle, seuranta on pyritty suunnittelemaan siten, että se on mahdollista toteuttaa pääosin

kyläläisten omin voimavaroin. Voimavaroihin suhteutettu realistinen seurantaohjelma lisää toteutusvaiheessa onnistumisen todennäköisyyttä. Suunnittelukauden loppuvaiheessa voidaan suunnitelman toteutumisesta ja vaikuttavuudesta tehdä kyläläisille ja maanomistajille suunnattu pienimuotoinen kysely, jonka avulla kerättyä tietoa on mahdollista hyödyntää jatkotoimenpiteiden suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Suunnitelman läpiviemistä ja onnistumista toteutusvaiheessa edesauttaa Salminiitun kyläyhteisön aktiivisuus. Aktiiviset kyläläiset ovat kylän kehittämisen arvokkain voimavara. Talkoohengen merkitystä suunnitelman onnistumisessa korostaa käytössä olevien resurssien rajallisuus. Suunnitelman läpivieminen edellyttää realistista ja pitkäjänteistä toimintaa myös kyläyhteisöltä: kaikkea ei voida välttämättä toteuttaa heti tai alun perin suunnitellussa muodossa. Viime kädessä kylän maankäytön kehittäminen perustuu maanomistajien yhteistyöhalukkuuteen ja siihen, miten he mieltävät oman roolinsa osana kyläympäristön kehittämisen kokonaisuutta.

6.2 Hoito- ja käyttösuunnitelman soveltuvuus käyttötarkoitukseensa

Hoito- ja käyttösuunnitelmia laaditaan yleensä luonnonsuojelualueita tai muita suojelualueita varten. Tässä tapauksessa suurin osa suunnittelualueesta on yksityisomistuksessa olevaa maata, jolla ei ole suojelustatusta. Koska suunnittelualan rajaus ei ole tavanomainen, pohditaan seuraavassa lyhyesti sitä, miten hoito- ja käyttösuunnitelma on soveltunut käyttötarkoitukseensa. Pohdinnat perustuvat suunnitteluprosessin aikana kertyneisiin henkilökohtaisiin ajatuksiin ja kokemuksiin, eikä pyrkimyksenä ole ollut suunnitteluvälineen systemaattisempi arviointi.

Metsähallituksen ohjeistaman hoito- ja käyttösuunnitelman vahvuutena voidaan pitää ehdottomasti sitä, että se tarjoaa kattavan ja yksityiskohtaisen välineen suunnittelualan hoidon ja käytön suunnitteluun. Ohjeelliseksi tarkoitettu hoito- ja käyttösuunnitelman perusrunko toimii erinomaisena muistilistana, jota on mahdollista soveltaa joustavasti ja tapauskohtaisesti suunnittelualan

erityispiirteitä unohtamatta. Luonnon monimuotoisuuden suojelun lisäksi suunnittelussa voidaan ottaa huomioon myös perinnemaisemien suojelu ja suunnittelualueen erilaiset käyttötavat. Tämä lisää suunnitteluvälineen soveltuvuutta erilaisiin käyttötarkoituksiin, koska suojelu- ja käyttötarpeet vaihtelevat suunnittelualueen erityispiirteiden ja suunnittelulle asetettujen tavoitteiden mukaan.

Suunnitteluprosessista saatujen kokemusten perusteella hoito- ja käyttösuunnitelma osoittautui riittävän kokonaisvaltaiseksi, joustavaksi ja monipuoliseksi suunnitteluvälineeksi käyttötarkoitukseensa. Suunnittelualueen laajempi rajaus oli perusteltua sen luonto- ja kulttuuriarvojen sekä maisemallisten ominaispiirteiden perusteella. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen laajemmalle alueelle tuntui mielekkäältä myös siksi, että näin luonnonsuojelualue tuotiin ikään kuin lähemmäksi kyläläisiä, kyläympäristöä ja kylän maankäytön suunnittelua. Tähän kannustaa myös hoito- ja käyttösuunnitelman taustalla vaikuttava biodiversiteettisopimuksen työohjelma, jossa suositellaan suojelualueiden tehokkaampaa kytkemistä ympäröivien alueiden maankäyttöön (Metsähallitus 2010e, 10).

Riittävästä joustavuudestaan huolimatta hoito- ja käyttösuunnitelma osoittautui melko raskassoutuiseksi suunnitteluvälineeksi, joka ei kannustanut kovinkaan asukaslähtöiseen, havainnolliseen ja tiiviiseen esitystapaan. Koska hoito- ja käyttösuunnitelma oli osa kylän laajempaa kehittämishanketta, jonka kohde-ryhmänä olivat ennen kaikkea kyläläiset, raportointiin ja esitystapaan liittyvät kysymykset alkoivat tuntua erityisen tärkeiltä. Kokemusten perusteella on suositeltavaa, että viimeistään kyläkaavaa koostettaessa hoito- ja käyttösuunnitelman tulokset esitetään riittävän asukaslähtöisesti, havainnollisesti ja innostavasti. Kyläsuunnittelun ja kyläkaavan laatimisen näkökulmasta hoito- ja käyttösuunnitelma sisältää myös tiettyjä tehtäviä, jotka eivät vaikuta realistisilta tai tarpeellisilta. Tällaisia ovat ainakin yksityisomistuksessa olevien maiden jakaminen alueiden käytön vyöhykkeisiin tai pelastustoimintaan liittyvien asioiden miettiminen.

Suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen kuuluu sille viranomaiselle tai laitokselle, jonka hallinnassa suojelualue on (LSL 20.12.1996/1096). Tässä tapauksessa Metsähallitus on päävastuussa Hooperinvuoren luonnonsuojelualueen hoidon ja käytön järjestämisestä. Muun suunnittelualueen osalta hoidon ja käytön järjestäminen perustuu ennen kaikkea maanomistajien ja kyläläisten vapaaehtoiseen aktiivisuuteen ja yhteistoimintaan. Ilman kylän aktiivista panosta hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei voida toteuttaa ja valvoa täysipainoisesti. Toisaalta kylän voimavarat ovat rajalliset, jolloin yhteistyön ja työnjaon merkitys toteutusvaiheen aikana korostuu. Perinteisemmässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa se ei olisi todennäköisesti niin olennainen kysymys Metsähallituksen keskeisen roolin vuoksi.

Kyläsuunnittelun ja -kaavoituksen yhteydessä laaditaan usein maisemanhoitosuunnitelma, joka mahdollistaa maisemarakenteen analyysiin perustuvan maisemanhoidollisen suunnittelun (Saaristo 2005). Lisäksi maisemanhoitosuunnitelmassa voidaan ottaa huomioon suunnittelualueen käyttötarpeet; käytännön toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi luontopolun perustaminen tai lintutornin rakentaminen (Kuisma & Peltonen, 36-37). Myös tässä tapauksessa suunnittelualueen käytön huomioon ottava maisemanhoitosuunnitelma olisi saattanut olla riittävä ratkaisu suunnittelualueen hoidon ja käytön järjestämiseksi. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvuutena voidaan pitää kuitenkin sitä, että alueiden käytön suunnittelu sisältyy suunnitteluprosessiin jo lähtökohtaisesti. Tätä voidaan pitää myös kyläsuunnittelun ja -kaavoituksen etuna, koska alueiden käytön kysymykset ovat yleensä keskeisiä paikkakuntalaisten ja maanomistajien näkökulmasta.

LÄHTEET

Aalto, R. 2006. Kestävän kehityksen Katanpää: matkailun kehittäminen arvokkaassa luonto- ja kulttuuriympäristössä. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, Kestävän kehityksen koulutusohjelma.

Aalto, R.; Kanninen, S.; Lammi, P. & Hietaranta, J. 2006. Katanpään Linnakesaaren hoito- ja käyttösuunnitelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, Kestävän kehityksen koulutusohjelma.

Arola, J. 2008. Kustavin Salminiitty on kehittynyt kyläyhteisö. Vakka-Suomen Sanomat 4.8.2008. Viitattu 9.6.2010
<http://www.vakkass.fi/uutinen.phtml?id=1799>.

Borg, P. 2008. Monimuotoisuuden aika: luonnonnähtävyyksistä Naturaan. Hämeenlinna: Karisto.

Erämaalaki 17.1.1991/62.

Hagelberg, E.; Härjämäki, K. & Laakso, M. 2003. Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Turku: Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri.

Heervä, I. & Joutsamo, T. 1983. Kustavin historia. Kustavi: Kustavin kunta.

Heikkilä, T. 2008. Valokuva maisemamuutosten dokumentoinnissa. Teoksessa Soini, K.; Pouta, E.; Kivinen, T. & Uusitalo, M. (toim.) Maaseutumaiseman muutos, arvottaminen ja eurooppalainen maisemayleissopimus. Maa- ja elintarviketalous 135. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, 59-72. Viitattu 20.8.2010
<http://www.mtt.fi/met/pdf/met135.pdf>.

Hietaranta, J. 2008. Salminiitun kyläsuunnitelma: luonnonympäristö – ympäristön ja maisemanhoito. Kustavi: Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunta.

Hietaranta, J. & Kangas, A. 2008. Salminiitun kylä: rakennuspaikkakartoitus. Kustavi: Salminiitun vesi- ja palveluosuuskunta.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Kalastuslaki 16.4.1982/286.

Kanninen, S. 2005. Kestävän kehityksen Katanpää: arvokkaan kulttuuriympäristön kehittäminen Natura 2000 -alueella. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, Kestävän kehityksen koulutusohjelma.

Kaseva, A. & Hietaranta, J. 2009. Kustavin Salminiitun lahtien valuma-aluekartoitus sekä vesikasvillisuuden poistosuunnitelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Kokko, M.; Kurkela, A.; Pihkala, A. & Tallavaara, K. 2009. Komiat kylät pohjoisen maisemassa: Kairalan ja Luiron maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Suomen ympäristö 9/2009. Rovaniemi: Lapin ympäristökeskus.
 Saatavissa myös <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=331836&lan=fi>.

Kosola, M-L.; Marttunen, M.; Mäkinen, H. & Furman, E. 2006. Kokemuksia vuorovaikutteisesta ympäristösuunnittelusta. Ympäristö ja terveys 7/2006, 4-15.

Kuisma, J. & Peltonen, T. 2002. Kyläsuunnittelun opas: miten kehitämme ja kaavoitamme kyläämme 2000-luvulla. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kustavin kunta 2010a. Etusivu. Viitattu 4.5.2010
<http://www.kustavi.fi> > Suomeksi > Etusivu.

Kustavin kunta 2010b. Tietoa Kustavista. Viitattu 4.5.2010
<http://www.kustavi.fi> > Hallinto ja palvelut > Kuntatietoa.

Kyttä, M. & Kaaja, M. (toim.) 2001. Vuorovaikutteisen suunnittelun ja ympäristön tutkimuksen metodipaketti. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Viitattu 30.5.2010
<http://www.tkk.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/metodikortit.pdf>.

Kääriäinen, S. & Rajala, L. 2005. Vesikasvillisuuden poistaminen. Teoksessa Ulvi, T. & Lakso, E. (toim.) Järvien kunnostus. Helsinki: Edita, Suomen ympäristökeskus, 249-270. Saatavissa myös <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=123173&lan=FI>.

Laidunpankki 2010a. Laidunnuksen kustannukset. Viitattu 18.10.2010.
<http://www.laidunpankki.fi> > Laidunnuksen kustannukset.

Laidunpankki 2010b. Maatalouden ympäristötuen erityistuet 2010. Viitattu 22.9.2010
<http://www.laidunpankki.fi> > Maatalouden ympäristötuen erityistuet.

Laidunpankki 2010c. Nauta. Viitattu 24.10.2010.
<http://www.laidunpankki.fi> > Nauta.

Leppänen, E. (toim.) 2002. Kyläsuunnitelma: tulevaisuuden työväline. Suomen Kylätoiminta ry:n julkaisu 1/2002. Suomensjärvi: Suomen Kylätoiminta ry.

Linkoranta, T. 2005. Koko porukan voimalla: Varsinais-Suomen kylätoimintaohjelma 2005-2008. Turku: Varsinais-Suomen Kylät ry.

Linnasalo, K. 2004. Sälinkään kylän maisemanhoito- ja maankäyttösuunnitelma. Monisteita 146. Helsinki: Uudenmaan ympäristökeskus.

Lintula, V. 2007. Asukaskysely. Kustavi: Salminniitun vesi- ja palvelusosuuskunta.

Lodenius, S. 2006. Kyläkaavoituksen kehittämisen kiemuroista. Teoksessa Lodenius, S.; Mamia, V.; Viitakoski P. & Peltola, A. (toim.) Kylän tuntijat: asukaslähtöinen suunnittelu työkaluksi maaseutu ympäristöjen kaavoitukseen. Tampere: Pirkanmaaseutu ry, Tampereen teknillinen yliopisto, 33-37.

Lodenius, S.; Mamia, V.; Viitakoski P. & Peltola, A. (toim.) 2006. Kylän tuntijat: asukaslähtöinen suunnittelu työkaluksi maaseutu ympäristöjen kaavoitukseen. Tampere: Pirkanmaaseutu ry, Tampereen teknillinen yliopisto.

Loikkanen, T.; Simojoki, T. & Wallenius, P. 1997. Osallistavan suunnittelun opas luonnonvarainammattilaisille. Vantaa: Metsähallitus.

Lounais-Suomen ympäristökeskus 8.5.2001 n:o 26.

Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.

Länsi-Suomen ympäristökeskus 2009. Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön yleissuunnitelma. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 3/2009. Vaasa: Länsi-Suomen ympäristökeskus. Viitattu 5.5.2010
<http://www.environment.fi/download.asp?contentid=109170&lan=fi>.

Maa- ja metsätalousministeriö 1995. Maatalous maaseudun monimuotoisuuden ylläpitäjänä. Työryhmämuistio 4/1995. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132.

Majuri, H. 2003. Ruoppaushankkeiden ympäristöohjeita. Viitattu 21.10.2010
<http://personal.inet.fi/koti/hannu2.majuri/ruoppauslopullinen.pdf>.

Metsähallitus 2010a. Hoidon ja käytön suunnittelun vaiheet. Viitattu 14.8.2010
<http://www.metsa.fi> > Luonnonsuojelu > Suunnittelu suojelualueilla > Suunnittelun vaiheet.

Metsähallitus 2010b. Hoito- ja käyttösuunnitelman sisältö. Viitattu 14.8.2010
<http://www.metsa.fi> > Luonnonsuojelu > Suunnittelu suojelualueilla > Suunnittelun vaiheet > Suunnitelman sisältö.

Metsähallitus 2010c. Metso-ohjelma 2008-2016. Viitattu 12.8.2010
<http://www.metsa.fi> > Hankkeet > Metso-ohjelma 2008-2016.

Metsähallitus 2010d. Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. Viitattu 13.9.2010
<http://www.metsa.fi> > Luonnonsuojelu > Suojelualueiden hoito ja käyttö > Hoidon ja käytön periaatteet.

Metsähallitus 2010e. Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B 127. Vantaa: Metsähallitus. Viitattu 13.8.2010
<http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/b127.pdf>.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.

Nieminen, K. 2010. Kyläparlamentit osallistumisen ja suoran vaikuttamisen kanavana. REDEC Kajaani, Working papers 73. Kajaani: Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, Lönnrot-instituutti. Saatavissa myös http://www.kajaaninyliopistokeskus.oulu.fi/julkaisut/workingpapers/Redec_WP73.pdf.

Pettersson, K-O. 2010. Salmitun hoitosuunnitelma: Hooperinvuoren luonnonsuojelualue ja Salminniitun pähkinäpensaslehto. Turku: Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut.

Reitti, E. 2007. Asukaslähtöinen maankäytön suunnittelu: kokemuksia kyläkaavan laadinnasta. Hyvinkää: Laurea-ammattikorkeakoulu.

Rosqvist, P. & Grahn, T. (toim.) 2010. Metsähallituksen luontopalvelut: yhteisen luontomme hoitaja. Vuosikertomus 2009. Vantaa: Metsähallitus, luontopalvelut. Saatavissa myös <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/vk2009fin.pdf>.

Saaristo, H. 2005. Maisemanhoitosuunnitelma Aurajokilaakson kulttuurimaisemaan. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 37. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sohn, A-M. 2005. Rantaraitilta Kirkkotielle: Kojon maankäyttösuunnitelma Kylä-kyllä!-projektissa 2005. Tampere: Pirkanmaaseutu ry.

Suomen kylätoiminta ry 2003. Voimaa kuin pienessä kylässä! Valtakunnallinen kylätoiminta-ohjelma 2003-2007. Viitattu 7.5.2010
<http://www.village-action.fi/fi/kylatoiminta/oppaitajaohjeita/voimaakuinpienessaky>.

Söderman, T. 2003. Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. Ympäristöopas 109. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa myös <http://www.environment.fi/download.asp?contentid=10038&lan=fi>.

Söyrinki R. & Partanen H. 2007. Maisemalaiduntaminen: opas käytännön toteuttamiseen. Viitattu 19.9.2010
http://www.laidunpankki.fi/Maisemalaiduntaminen_su.pdf.

Tanskanen, H. (2005). Hankkeen seuranta. Teoksessa Ulvi, T. & Lakso, E. (toim.) Järvien kunnostus. Helsinki: Edita, Suomen ympäristökeskus, 123-134.
Saatavissa myös <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=123173&lan=FI>.

Turun ja Porin lääninhallitus 20.12.1976 n:o 26.

Turun ja Porin lääninhallitus 5.1.1989 dno 35291 361 88 127 (7/A).

Vainio, M.; Kekäläinen H.; Alanen, A. & Pykälä, J. 2001. Suomen perinnebiotoopit: perinnemaisemaprojektin valtakunnallinen loppuraportti. Suomen ympäristö 527. Helsinki: Suomen ympäristökeskus.
Saatavissa myös <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=49914&lan=fi>.

Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2008. Kulttuurimaisema. Viitattu 19.5.2010
<http://www.ymparisto.fi> > Alueellista ympäristötietoa > Lappi > Maankäyttö ja rakentaminen > Rakennusperintö ja kulttuuriympäristöt Lapissa > Kulttuurimaisema.

Valtion ympäristöhallinnon verkkopalvelu 2010. Luonnon monimuotoisuus. Viitattu 18.5.2010
<http://www.ymparisto.fi> > Ympäristön tila > Luonnon monimuotoisuus.

Varsinais-Suomen perinnemaisemayhdistys ry 2010. Rahoitusmahdollisuudet. Viitattu 3.11.2010
<http://www.kotiniitty.net> > Rahoitusmahdollisuudet.

Viinikkala, J.; Mykkänen, E. & Ulvi, T. 2005. Ruoppaus. Teoksessa Ulvi, T. & Lakso, E. (toim.) Järvien kunnostus. Helsinki: Edita, Suomen ympäristökeskus, 211-226. Saatavissa myös <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=123173&lan=FI>.

Hoito- ja käyttösuunnitelman sisältö (Metsähallitus 2010b)

1 JOHDANTO

I ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ

2 LUONTO JA HISTORIA

- 2.1 Yleiskuvaus
- 2.2 Geologia ja geomorfologia
- 2.3 Vesistöt
- 2.4 Luontotyypit
- 2.5 Lajisto
- 2.6 Historia
- 2.7 Nykyinen käyttö
- 2.8 Yhteenveto

II HOITO JA KÄYTTÖ

3 HOIDON JA KÄYTÖN TAVOITTEET

4 ALUEIDEN KÄYTÖN VYÖHYKKEET

5 LUONNON SUOJELU JA HOITO

6 KULTTUURIARVOJEN SUOJELU

7 LUONNON KÄYTTÖ

- 7.1 Retkeily
- 7.2 Marjastus ja sienestys
- 7.3 Kalastus
- 7.4 Metsästys
- 7.5 Poronhoito
- 7.6 Malminetsintä ja kaivostoiminta
- 7.7 Maa-ainesten otto
- 7.8 Puuston käyttö
- 7.9 Matkailun yritystoiminta
- 7.10 Liikenne ja liikkuminen

8 LUONTO-OPASTUS

9 OPETUS

10 TUTKIMUS

11 TOIMENPIDESUUNNITELMAT

III HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

12 HALLINNAN JA HOIDON JÄRJESTÄMINEN

13 TURVALLISUUS JA PELASTUSTOIMINTA

14 PALVELURAKENTEIDEN HUOLTO

15 VALVONTA

16 YHTEISTYÖ

17 RESURSSIT JA AIKATAULU

18 SUUNNITELMAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1 Karttaliitteet

Liite x Lausunnot ja kommentit

Pähkinäpensaslehdon hoitotoimenpiteiden kustannukset metsurityönä
(Pettersson 2010, 9)

toimenpide	pinta-ala ha	metsurityöpäivät (mtp = 250 €)	kustannus
alikasvoskuusten raivaus ja mahdollinen poltto	0,90	28	7 000
puuston hakkuu	1,10	15	3 750
yksittäisten puiden kaulaus	0,50	2	500
yhteensä		45	11 250
puun myyntitulot	kuusitukkaa 80 m ³ á 50 € kuusikuitu 40 m ³ á 25 €		5 000

Laidunnuksen keskimääräisiä materiaalikustannuksia, alv. 0 % (Laidunpankki 2010a)

MATERIAALI	KUSTANNUS
aitatolpat - käsittelemätön puutolppa - kyllästetty puutolppa - lehtikuusitolppa - lasikuitutolppa - jousiterästolppa - muovitolppa	1,30 - 2,60 €/kpl 2,50 - 4,50 €/kpl 1,80 - 2,50 €/kpl 2,80 € 2,60 € 2,60 €
aitalangat - metallilanka 400 m	26 €
sähköpaimenet, verkkovirta	185 - 225 €
sähköpaimenet, akkukäyttöiset	200 - 270 €
lammasverkko	1,00 - 1,50 €/m